

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΝΩΣΙΝ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ
ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΓΕΙΤΟΝΙΚΩΝ ΑΥΤΗΣ ΧΩΡΩΝ
ΕΚ ΤΩΝ ΕΝΘΥΜΗΣΕΩΝ

Υ Π Ο

ΜΑΞΙΜΟΥ Ι. ΜΑΡΑΒΕΛΑΚΙ

ΤΑΚΤ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἄφορμὴν εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος πονήματος μοὶ ἔδωκεν ἡ προηγουμένη δημοσίευσίς μου ὑπὸ τὸν τίτλον: «ΣΠΟΥΔΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ (Σεπτέμβριος 1932). Οἱ σεισμοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐκ τῶν ἐνθυμήσεων, Θεσσαλονίκη 1937», εἰς τὴν ὁποίαν διὰ πρότην ἴσως φοράν ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὸν κύκλον τῶν γεωλόγων ἡ σημασία τῶν Ἐνθυμήσεων.

Τὸ τί ἀκριβῶς νοοῦμεν μὲ τὸν ὄρον «Ἐνθύμησις» καὶ ὁποία γενικῶς εἶνε ἡ σημασία αὐτῶν ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἱστορίας τῶν σεισμῶν, περιεγράψαμεν ἤδη ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἀνωτέρω δημοσιεύσεως. Χάριν ὅμως εὐκολίας τοῦ ἀναγνώστου νομίζω ὅτι ὀρθὸν εἶνε νὰ ἐπαναλάβω καὶ ἐνταῦθα τὰ ὅσα ἐν αὐτῇ συντόμως εἶχον ἐκθέσει:

Οἱ παλαιότεροι κτήτορες ἢ ἀναγνώσται χειρογράφων ἢ καὶ ἐντύπων, ἐκκλησιαστικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βιβλίων, εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ σημειώσωσιν εἰς τὰ παράφυλλα ἢ ὅπου ἄλλοῦ εὔρισκον κενὸν διάφορα σύγχρονα γεγονότα, ὅσα ἔκαμνον εἰς αὐτοὺς ἰδιαίτερον ἐντύπωσιν, θανάτους ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἱστορικὰ γεγονότα τοπικῆς ἢ καὶ γενικωτέρας φύσεως, καταστροφάς, διαφόρους πυρκαϊάς, λοιμούς, θεομηνίας, ἀκριβειαν τῆς ζωῆς κ.τ.λ. Μεταξὺ τούτων σημαντικὴν θέσιν κατέχουσιν οἱ σεισμοί. Τὰ σημειώματα ταῦτα εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξιόλογα, καθ' ὅσον προερχόμενα ἐκ προσφάτου ἐντυπώσεως πρῶτον μὲν ἀνταποκρίνονται εἰς πραγματικὰ γεγονότα, τῶν ὁποίων τὴν μνήμην ἤθελεν νὰ διαωρίσῃ ὁ γράφων, δεύτερον δὲ συνοδεύονται κανονικῶς καὶ ὑπὸ σημειώσεως τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τοῦ γεγονότος. Ἐπειδὴ δὲ γράφονται, ὡς λέγουσιν οἱ γράφοντες, γιὰ ἐνθυμήσι, ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ πρώτου καταρτίσαντος συστηματικὴν αὐτῶν συλλογὴν ΣΠΥΡ. ΔΑΜΠΡΟΥ «Ἐνθυμήσεις». Πρώτην σειρὰν τοιούτων ἐδημοσίευσεν οὗτος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ «Νέφ Ἑλληνομνήμονι», τόμ. 7, Ἀθῆναι, 1910, σελ. (113-313), ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνθυμήσεων», ἢτοι χρονικῶν σημειωμάτων συλλογῇ πρώτῃ (ἀριθ. 1-562). Δευτέρα σειρὰ εὑρέθη ἐν τοῖς καταλοιποῖς αὐτοῦ, δυστυχῶς ὄχι ἔτοιμος πρὸς ἔκδοσιν. Ἐδημοσιεύθησαν ὅμως ὅσα σημειώματα ἦσαν ἤδη ἀντιγεγραμμένα ἐν τῷ «Νέφ Ἑλληνομνήμονι», τόμῳ 16, Ἀθῆναι, 1922, σελ. (407-420), ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνθυμήσεων».

ἤτοι χρονικῶν σημειωμάτων συλλογὴ δευτέρα. Ἀνάλογοι δημοσιεύσεις πρὸς τὰς τοῦ ΛΑΜΠΡΟΥ ἐγράφησαν μεταγενεστέρως καὶ ὑπὸ ἄλλων συγγραφέων ὡς εἶνε λ.χ. ἡ ὑπὸ τοῦ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΝΟΥ, ἀφορῶσα τοὺς Ἑλληνικοὺς καταλόγους τῆς Μονῆς Βατοπεδίου, ἐν ἔτει 1924. (XIV.), ἡ τοῦ ΣΠΥΡ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἀποτελοῦσα κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἐν ἔτει 1925 (XV.) κ. ἄ.

Γενικῶς ἡ σπουδὴ τῶν ἐνθυμήσεων ἀπὸ σεισμολογικῆς ἀπόψεως δύναται νὰ δώσῃ χρησιμώτατα στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν σεισμῶν, ἐπὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἅτινα συνήθως προηγοῦνται, συνοδεύουσιν ἢ ἔπονται τῶν σεισμῶν κ. ἄ.

Πολλοὶ σεισμοὶ μᾶς εἶνε βεβαίως γνωστοί, ὡς ἀναφερόμενοι ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ἢ ἄλλων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ὅποιοι περιγράφουσι τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλων γνωστῶν σεισμοπλήκτων περιφερειῶν, πλεῖστοι ὅμως δὲν ἀναφέρονται ὑπ' αὐτῶν καὶ αἱ ἐνθυμήσεις δίδουσι τότε ἐντελῶς νέα στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν σεισμῶν.

* * *

Ἐν τῇ παρουσίᾳ δημοσιεύσει συνεχίζομεν τὴν σπουδὴν τῶν ἐνθυμήσεων, ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν πέριξ αὐτῆς χωρῶν, διανεμόντες τὴν ὕλην εἰς τὰ ἑξῆς κεφάλαια, κατὰ περιοχάς:

ΚΕΦ. I. ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΡΟΠΟΝΤΙΑΟΣ

> II.	>	ΔΥΤ. Μ. ΑΣΙΑΣ, ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΧΙΟΥ ΚΑΙ ΛΕΣΒΟΥ
> III.	>	ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
> IV.	>	ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ, ΑΛΒΑΝΙΑΣ - ΗΠΕΙΡΟΥ
> V.	>	ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ
> VI.	>	ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΕΡΩΝ

Τὸ Α' μέρος τῆς δημοσιεύσεως περιλαμβάνει τὴν σπουδὴν τῶν ἀνωτέρω κεφαλαίων, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων προτάσσεται περιληπτικὴ Εἰσαγωγὴ σεισμογραφικῆς ἢ βιβλιογραφικῆς φύσεως. Μελετῶνται ἐν ὅλῳ 50 ἐνθυμήσεις, περιγράφουσι σεισμούς, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς δὲν μνημονεῦνται ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ἢ ἄλλων συγγραφέων καὶ δίδουσι οὕτω, ὡς ἤδη ἐλέχθη, νέα στοιχεῖα, συμβάλλοντα εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας τῶν σεισμῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Τὸ Β' μέρος τῆς δημοσιεύσεως περιλαμβάνει τὰ ΚΕΙΜΕΝΑ ἐκεῖνα τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ἢ ἄλλων συγγραφέων, τὰ ὅποια συνδέονται πρὸς τὰς ὑπὸ μελέτην ἐνθυμήσεις. Ἐχουσι δὲ ταῦτα ληφθῆ ἔκ τῶν στερεοτύπων

κειμένων τῆς Βόννης¹. Χάριν ὁμοῦς οἰκονομίας χώρου δὲν ἔχουσι καταχωρηθῆ, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, τὰ κείμενα ἐκεῖνα, ἅτινα ἔχει ἤδη ἀναγράψει ὁ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον τῆς μελέτης του (VII, σελ. 198-246) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Αἱ ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων περιγραφαὶ τῶν συμβάντων σεισμῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις».

Αἱ ἡμερομηνίαι τῶν σεισμῶν, τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ παρουσίᾳ συγγραφῆ, ἔχουσι τεθῆ ἀκριβῶς ὅπως ἀναγράφονται ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἢ τῶν ἐνθυμήσεων, δύναται δὲ ὁ ἀναγνώστης μόνος του νὰ ἐπιφέρῃ τὴν μεταβολὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἡμερολόγιον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ.

Θεωρῶ ὡς ἐπιβεβλημένον καθῆκον μου νὰ ἐκφράσω ἐντεῦθεν τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας εἰς τοὺς ἀξιοτίμους κ. κ. ΦΙΛΙΠΠΟΝ ΑΡΓΕΝΤΗΝ καὶ ΣΤΙΛΙΩΝΑ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΝ διὰ τὴν παραχώρησιν εἰς ἐμὲ πρὸς σπουδὴν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ ἀνεκδότου μεγάλου συγγραμμάτος των, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Χίος παρὰ τοῖς γεωγράφοις καὶ περιηγηταῖς ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, Ἄθῆναι 1935», ἐκ τοῦ ὁποῖου ἦλθον εἰς φῶς σεισμοὶ τινες τῆς Χίου, ἀγνωστοὶ μέχρι σήμερον.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1938

Μ. Ι. ΜΑΡΑΒΕΛΑΚΙΣ

¹ Bonn = [B. G. NIEBUHR II C. F. Corpus scriptorum historiae Byzantinae Bonnae] τῶν ἐπομένων βυζαντινῶν χρονογράφων: ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, (ΣΤ' αἰῶνος), ΑΓΑΘΙΑ (ΣΤ'), ΙΩΑΝ. ΜΑΛΑΛΑ (τέλη ΣΤ'). ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΥΓΚΕΛΛΟΥ (Η' - Θ') ΓΕΩΡΓ. ΚΕΔΡΗΝΟΥ (ΙΑ'), ΜΙΧΑΗΛ ΑΤΤΑΛΕΙΑΤΟΥ (ΙΑ'), ΙΩΑΝ. ΖΩΝΑΡΑ (ΙΑ' - ΙΒ') ΓΕΩΡΓ. ΠΑΧΥΜΕΡΗ (ΙΓ' - ΙΔ'), ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΥΚΑ (ΙΓ' - ΙΔ'), ΝΙΚΗΦ. ΓΡΗΓΟΡΑ (ΙΓ' - ΙΔ') καὶ ΑΥΤΟΚΡ. ΙΩΑΝ. ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ (ΙΓ').

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΡΟΠΟΝΤΙΔΟΣ

ΣΕΙΣΜΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

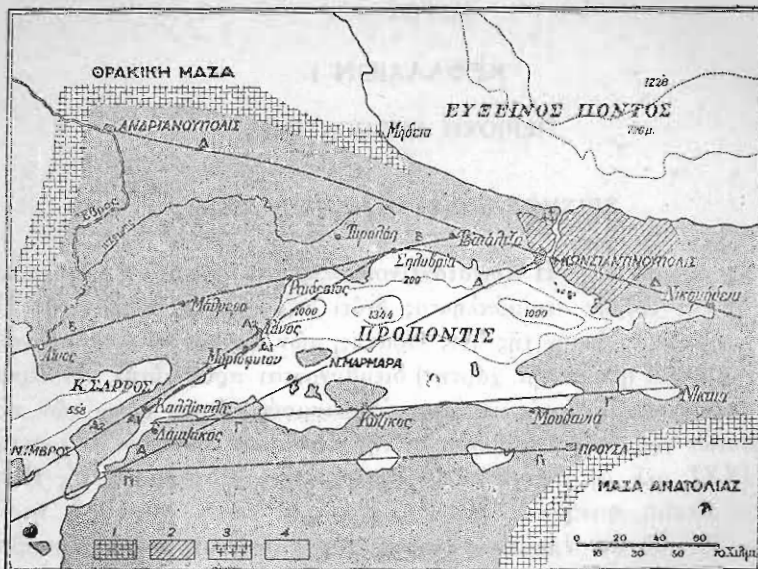
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.— Ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ σεισμολογικῆς ἀπόψεως εἶνε τόπος κατ' ἐξοχὴν σεισμόπληκτος, διότι κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Προποντιδος καὶ τὸ Α ἄκρον τῆς Ἄν. Θράκης, τῶν ὁποίων αἱ σειсмоγόνοι τεκτονικαὶ γραμμαὶ (βλ. συνημ. χάρτην) διευθύνονται πρὸς αὐτήν. Αἱ περιοχαὶ αὗται προκαλοῦσιν ἰσχυροὺς καὶ συχνοὺς σεισμοὺς, οἵτινες μέσῳ τῶν τεκτονικῶν τούτων γραμμῶν προσβάλλουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ J. MIHALOVIC [XXI, σελ. 5] ἀπαριθμεῖ 35 καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τῆς Προποντιδος, οἱ ὅποιοι συνέβησαν ἀπὸ τοῦ 273 π. Χ. μέχρι τοῦ 1932, ἤτοι εἰς διάστημα 22 αἰῶνων, ἐπομένως ἕκαστος καταστρεπτικὸς σεισμός συμβαίνει κατὰ μέσον ὄρον ἀνὰ 60 ἔτη.

Ἡ Ἄν. Θράκη καὶ ἡ Προποντις ἀποτελοῦσιν ἐνιαίαν πεδινὴν καὶ λοφώδη χώραν, κειμένην μεταξὺ δύο ἀρχαίων ὄρεινῶν συγκροτημάτων, τῆς Θρακικῆς μάζης ἐκ δυσμῶν καὶ τῆς μάζης τῆς Ἀνατολίας ἐξ ἀνατολῶν. Συνιστῶσι τεκτονικῶς χαμηλὴν συνιζήσασαν χώραν, ἧς τὰ ἰζήματα ἀνήκουσιν εἰς τὸ ΠΑΛΑΙΟΓΕΝΕΣ, ΝΕΟΓΕΝΕΣ, καθὼς καὶ εἰς τὸ ΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΕΣ (ἐν τῇ κεντρικῇ Ἄν. Θράκῃ). Ἡ περιοχὴ ὁμοῦς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τόσον ἢ ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, ὅσον καὶ ἢ ἐπὶ τῆς ἔναντι Μικρᾶς Ἀσίας, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀρχαῖα πετρώματα τοῦ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ (Δεβονίου).

Αἱ κύριαι τεκτονικαὶ γραμμαὶ τῆς ἀνωτέρω πεδινῆς χώρας, αἱ μεταδίδουσαι σεισμικὰς δονήσεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶνε αἱ εἰς τὸν συνημμένον χάρτην σημειούμεναι.

Τὸ μέσον βάθος τῆς θαλάσσης τῆς Προποντιδος εἶνε 200 μ., περιλαμβάνει ὁμοῦς τρεῖς μικρὰς βαθείας τάφρους, ἑλλειψοειδοῦς σχήματος, τὴν τῶν Πριγκηπονησῶν (1000 μ.) καὶ δύο ἄλλας ΒΔ τοῦ Μαρμαρᾶ : (1344) καὶ (1000 μ.), αἵτινες κεῖνται ἐπὶ μιᾶς τεκτονικῆς γραμμῆς διευθυ-

νομένης ἔξ Α - Δ περίπου. Οἱ σεισμοί, οἵτινες προκαλοῦνται ὑπὸ τῶν τάφρων τούτων, ἰδιαίτερος δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ Μαρμαρᾶ, ἔχουσιν ἄμεσον τὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔχουσι προκαλέσει μέχρι σήμερον πολλοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς αὐτῆς καὶ τῶν προαστείων τῆς.

Σεισμολογικὸς χάρτης τῆς Ἀνατ. Θράκης - Προποντίδος.

Πετρογραφικαὶ περιοχαί: 1 = Πετρώματα κρυσταλλοσχιστώδη τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς μάζης καὶ τῶν τῆς Ἀνατολίας, 2 = Ἐκχυτα πυριγενῆ πετρώματα (ἀνδেসίται), 3 = Στρώματα τοῦ Δεβονίου, 4 = Στρώματα τοῦ ΤΡΙΤΟΓΕΝΟΥΣ καὶ ΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΟΥΣ.

Τεκτονικαὶ γραμμαί: ΑΑ = Δαρδανελλίων - Μαρμαρᾶ - Κωνσταντινουπόλεως, Α₁ Α₁ = Καλλιπόλεως - Μυριοφύτου, Α₂ Α₂ = Ν. Ἰμβρου - Γάνου - Σηλυβρίας, ΒΒ = Αἴνου - Μαλγάρων - Ραιδεστοῦ - Σηλυβρίας, ΓΓ = Λαμψάκου - Κυζίκου - Νικαίας, Γ₁ Γ₁ = Δαρδανελλίων - Προύσης, ΔΔ = Ἀδριανουπόλεως - Κωνσταντινουπόλεως - Νικομηδείας.

Ἡ ἀνωτέρω τεκτονικὴ γραμμὴ περαιτέρω συνεχίζεται ἔξω τῆς Προποντίδος πρὸς τὸ ἀρχιπέλαγος, διευθυνομένη πρὸς δυσμᾶς, διὰ τοῦ κόλπου τοῦ Σάρρου (558), πρὸς τὰς βορείους Σποράδας, ἥτοι πρὸς τὴν τάφρον τῆς Ν Σαμοθράκης (κειμένης ΝΑ αὐτῆς), πρὸς τὴν τοῦ Ἀγ. Ὁρους (1037) καὶ πρὸς τὴν τοῦ Πηλίου (1220), συνδέουσα οὕτω σεισμολογικῶς τὸν ὄρεινὸν ὄγκον τοῦ Ἀγ. Ὁρους μετὰ τῆς Προποντίδος.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρονται ὀκτὼ ἐνθυμήσεις τῶν ἐτῶν :

1063, 1344, 1400, 1481,
1730, 1766, 1766, 1776,

ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἑπτὰ μνημονεύονται εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Ἀγ. Ὁρους. Διὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα εὗρον περιγραφομένους ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ ὑπὸ ἄλλων συγγραφέων δέκα σεισμοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ἐτῶν :

1063, 1323, 1325, 1331, 1344,
1347, 1354, 1443, 1462, 1509¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐνθυμήσεων ἀνεῦρον πηγὰς σχετικὰς μὲ τὴν ἱστορικὴν περιγραφὴν τῶν σεισμῶν μόνον τῶν ἐτῶν 1063 καὶ 1344.

1063 ΣΕΠΤ. 23

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΙΒΗΡΩΝ

Ἐπὶ τῆς Βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα ἐγένετο σεισμὸς μέγας κατὰ τὴν εἰκοστὴν τρίτην τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ὑφ' οὗ πολλαὶ οἰκίαι καὶ ναοὶ κατέπεσον· ὅτε καὶ τὸ κατὰ τὴν Κύζικον² ἑλληνικὸν κατέπεσε τέμενος καὶ ὁ ἔ Νικαία μέγιστος ναός.

[IX, σελ. 131]. II. 1059 - 1067. Ἐκ τοῦ ἀγιορειτικοῦ Κώδ. τῆς Μονῆς Ἰβήρων 92φ. 369α καὶ [VIII, τόμ. Β', σελ. 17].

Τὸν σεισμὸν τοῦτον περιγράφουσιν οἱ : 1) ΜΙΧ. ΓΛΥΚΑΣ (βλ. ΚΕΙΜ. ἀρ. 1), 2) ΙΩΑΝ. ΖΩΝΑΡΑΣ³, 3) ΙΩΑΝ. ΚΟΥΡΟΠΑΛΑΤΗΣ καὶ 4) ΜΙΧ. ΑΤΤΑΛΕΙΑΤΗΣ (βλ. ΚΕΙΜ. ἀρ. 2).

¹ Περιγραφὴν τῶν σεισμῶν τούτων, (πλὴν τῆς τοῦ 1347, δι' ἣν βλέπε ΚΕΙΜ. ἀρ. 3) ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων παραθέτει ὁ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ [βλ. VII, σελ. 241 - 245].

² Ἡ Κύζικος ἔπαθεν ὑπὸ σεισμῶν τῷ 170 μ. Χ., ὅτε κατεπτώθη καὶ ὁ ἐν αὐτῇ περιώνυμος ναός. Ὅμοιος ἐσείσθη τῷ 543 (ΣΕΠΤ. 6), ὅτε ἔπεσε τὸ ἡμισυ τῆς πόλεως [Βον., ΙΩΑΝ. ΜΑΑΛΑΣ, σελ. 482]. Περιγραφὴν τοῦ σεισμοῦ τούτου δίδουσιν ἐπίσης καὶ οἱ Γ. ΘΕΟΦΑΝΗΣ [Βον., τόμ. I, σελ. 347] καὶ ΚΕΑΡΗΝΟΣ [Βον., τόμ. I, σελ. 656].

³ ΙΩΑΝ. ΖΩΝΑΡΑΣ [Βον. τόμ. III., σελ. 679]. «Ταῦτα δ' ἐν τῷ ἕκτῳ ἔτει ἐπράχθη τῆς βασιλείας τούτου τοῦ αυτοκράτορος. Πρὸ δὲ τούτου σεισμὸς ἐγένετο μέγας κατὰ τὴν γ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ὑφ' οὗ καὶ ναοὶ καὶ οἰκίαι πολλαχοῦ ἠρειπώθησαν, ὅτε καὶ τὸ κατὰ Κύζικον Ἑλληνικὸν κατέπεσε τέμενος, ἔργον κάλλιστόν τε καὶ θαύματος ἄξιον, καὶ ὁ ἐν Νικαίᾳ τῶν ἁγίων πατέρων μέγιστός τε καὶ περιώνυμος κατεσείσθη ναός».

Πρόκειται περὶ σειсмоῦ IX βαθμοῦ, τῆς διεθνοῦς σεισμολογικῆς κλίμακος¹, προκληθέντος ὑπὸ τῆς τάφρου τοῦ Μαρμαρᾶ, κατὰ τὸν ὁποῖον σοβαρῶς ἐβλάβησαν ἡ Ῥαιδεστός, τὸ Μυριόφυτον, καθὼς καὶ ἡ ἔναντι αὐτῶν Κύζικος καὶ ἀπωτέρω ἡ Νίκαια. Ἐμφάνισις σεληναίου τὸ μέγεθος κομήτου. Μετασεισμοὶ σποραδικῶς ἐπὶ διεΐαν.

1344 ΟΚΤ. 14

ΚΩΔ. ΒΑΡΟΚΚΙΚΟΥ

Γραφομένου μου τὸ πάρον βιβλίον (γρ. παρὸν βιβλίον) καὶ φθάσαντος ὧδε, γέγονεν συσμός ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ ρω νβ' ἔτει, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ιδ', ἰνδ. ιβ'.

Γραφομένου μου, κ.λ. ἐγένετο σισμός μέγας ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ ρω νβ' ἔτει ἰνδ. ιβ', μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ιη' ἐπεκράτησεν δὲ ὁ σισμός ἄχρι ἡμερῶν ιβ' ζ θ ο θ π ψ λ Υ (Γαλακτίον).

Γραφομένου κ.λ. ἔτυχεν καὶ ἡ παραμονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς εἰσόδου, ἦγουν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, τῆ παραμονῇ τῆς εἰσόδου γράφοντός μου, κ.λ. γέγονεν συσμός μέγας.

[IX, σελ. 141]. 58. 1344. Ἐν φ. 378α, 380β καὶ 426β, τοῦ Βαροκκικοῦ Κώδ. 197 τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδληϊανῆς βιβλ. (Coxe 6.351).

Τὸν σεισμόν τοῦτον περιγράφει ὁ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΑΣ (βλ. ΚΕΙΜ. ἀρ. 4). Πρόκειται περὶ σειсмоῦ IX βαθμοῦ, προκληθέντος ὑπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως. Θαλάσσιοι βρασμοὶ καὶ βίαιος κατακλυσμός τῆς χέρσου τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ θαλασσίου κύματος εἰς βάθος 10 σταδίων καὶ ἐπαναχώρησις τούτου. Μετά τινα χρόνον ἐπανάληψις τῶν σεισμῶν καὶ βρομῶν.

1400 ΙΑΝ. —

ΚΩΔ. THEOLOGICUS GRAECUS

Ἐγένετο σεισμός μέγας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κυρίου Μανουήλ, υἱοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἐπὶ ἔτους ς ρ η', μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰνδικτικῶνι η'.

[IX, σελ. 149]. 90. 1400. Ἐν φ. 222β τοῦ Κώδ. Theologicus Graecus COL (Lambecius = Nessel CV) τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρ. βιβλ.

¹ Ἡ βαθμολογία τῶν σεισμῶν κατὰ MERCALLI (1897) βλ., XIII, σελ. (100 - 100).

1481 ΑΠΡ. 23

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ

Κανών εις φόβον σειсмоῦ, οὗ ἡ ἀκροστιχίς. «ὦ Χριστέ τῆς τὸν κλό-
νον παῦσον τάχος Ἰωσήφ» (ἦχος πλ. Β').

Σημείωσις.

Εἰς τοὺς αὐπ' (1481) Χριστοῦ, κγ' Ἀπριλίου ἔγινεν
ὁ σεισμός ποῦ ἐγάλασεν ἡ ἅγια Σοφία.

[XV]. 953, 38 φ. 385α.

1730 — —

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

..... 1730 ἐποίγεγεν ὁ Νεων Πατρῶν Νεῶφοιτος εἰς
τῆν Πόλει δια τᾶ συμβᾶντα καὶ ἐγήνοικαν ὁ πολεὶ σισμί.

[VIII, σελ. 302]. Μονὴ Παντελεήμονος (Ἀγ. Ὅρους) 5656. 150 Χαρτ. 8 (0,21 ×
0,15) XVI, (φ. 327). Ἐν τῷ προτελευταίῳ μὴ συνηριθμημένῳ παραφύλλῳ χειρὶ
νεωτέρῳ.

*Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ παραφύλλῳ :

«Ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος 1730 ἐγῆνονταν ἡ συσμί».

*Ἴδε καὶ [IX, σελ. 219] § 391.

1766 ΜΑ.Γ. 11

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

Εἰς τοὺς 1766 κατὰ τὴν ια^{ην} Μαΐου συνέβη φορικώδης
σεισμός ἐν Κωνσταντινουπόλει.

[IX, σελ. 236]. 446. 1766 - 1782. Ἐν σ. 372 τοῦ Κώδ. 203 τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει
μονῆς Παντελεήμονος καὶ VIII, τόμ. Β', σελ. 323].

1766 ΜΑ.Γ. 11 ΚΑΙ ΙΟΥΛ. 25

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΒΑΤΟΠΕΛΙΟΥ

1766. Μαΐου 11, ἡμέρα Πέμπτη ἔγινεν τοιοῦτος φοβερῶ-
τατος σεισμός εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁποῦ καὶ ἐκκλησίαις
πολλαῖς καὶ τζαμιά βασιλικὰ καὶ σεράγια πολλὰ διεσκορ-

πίσθησαν καὶ φόβος καὶ τρόμος ἔλαβεν ἅπαντας, ὁποῦ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς σουλτὰν Μουσταφᾶς ἐν σκηνῇ διῆγεν ἐπιπολύ. Ἐπειτα ἔπесαν κεραινοὶ καὶ πολλὰ ὀσπήτια ἐνέπρησαν. Εἶτα πάλιν Ἰουλίου 25 ἕτερος σεισμὸς τρομερώτατος εἰς αὐτὴν αὖθις τὴν βασιλεύουσαν καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς τόπους, ὡς ἄνωθεν.

[IX, σελ. 233]. Μονὴ Βατοπεδίου 443. Σημεῖωμα ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ τοῦ Βατοπεδινοῦ τοὑπίκλην ΚΑΛΛΕΡΓΙΟΥ, Κώδ. 504, σελ. 61, τῆς Λαύρας Σάβα τοῦ ἡγιασμένου, νῦν ἐν τῇ Πατριαρχ. βιβλ. Ἱεροσολύμων (ΚΕΡΑΜΕΩΣ, τόμ. Β', σελ. 571).

Ὁ σεισμὸς οὗτος VIII-IX βαθμοῦ, προεκλήθη ὑπὸ τῆς τάφρου τῆς θαλάσσης τοῦ Μαριμαῶ, εἶχε δὲ ἰσχυρὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Βυζαντίου [XXI, σελ. 16 καὶ 27]. Οἱ μετασεισμοὶ διήρκεσαν μέχρι Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους.

376 ΜΑ·Γ'. 18

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

Εἰς τοὺς 1776 κατὰ τὴν 1η^{ην} Μαΐου συνέβη φορικώδης σεισμὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

[IX, σελ. 242]. 464. 1776 - 1778. Κώδ. 203 τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς Παντελεήμονος¹.

¹ Ἡ χρονολογία τῆς ἐνθυμήσεως ταύτης, καθὼς καὶ τῆς προηγουμένης τοιαύτης τῆς Μονῆς Παντελεήμονος (1766 ΜΑ·Γ' 11) δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὸν παραπεμπόμενον ὑπὸ τοῦ ΛΑΜΠΡΟΥ σεισμὸν [βλ. VIII, σελ. 323], τὸν ὁποῖον οὗτος χρονολογεῖ: 1776 (ΜΑ·Γ' 11). Πρόκειται προφανῶς περὶ λάθους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΧΙΟΥ - ΛΕΣΒΟΥ

Α'. ΣΕΙΣΜΟΙ ΔΥΤ. ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. — Εἰς τὸν μελετῶντα τὴν τεκτονικὴν κατασκευὴν τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας καθίσταται ἀντιληπτὸν ὅτι αἱ κατ' ἔξοχὴν σεισμόπληκτοι αὐτῆς περιοχαὶ εἶνε αἱ ἐπιμήκεις ἐκεῖναι χερσαῖοι τάφροι αἱ περιλαμβανουσαι στρώματα νεαρωτάτης γεωλογικῆς ἡλικίας καὶ εὐρισκόμεναι εἰσέτι ἐν τῇ γεωτεκτονικῇ των ἐξελίξει. Αἱ τάφροι αὗται σχηματίζουσι στενὰς πεδινὰς λωρίδας, διευθυνομένας ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐκ Δ-Α, ἐντὸς τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ σπουδαιότεραι πόλεις τῆς χώρας ταύτης, κατὰ τε τὴν ἀρχαιότητα καὶ σήμερον. Εἶνε δὲ αἱ ἐξῆς, ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον :

1. Ἡ τάφρος τῆς Μικρᾶς Φρυγίας, ἐμβαδοῦ 150×20 τετρ. χμ. Εἰς τὸν πυθμένα τοῦ βυθίσματος τούτου εὐρίσκονται αἱ λίμναι τῆς Ἀφνιτιδος καὶ τῆς Ἀπολλωνίας. Περιέχονται δέ: ἡ Πάνορμος, τὸ Μιχαλίτσι καὶ κατὰ τὴν δυσμικὴν αὐτῆς παρυφὴν, ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸν Ὀλυμπον τῆς Μυσίας, ἡ Προῦσσα.

2. Ἡ τάφρος τῆς Περγάμου, ἐμβαδοῦ 75×15 τετρ. χμ., διαρροεμένης ὑπὸ τοῦ Καΐκου ποταμοῦ. Διασχίζει ἐγκαρσίως τὴν ζώνην τῶν ἀρχαίων ὄρσειων ὄγκων τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου. Ἐντὸς αὐτῆς εὐρίσκονται ἡ Πέργαμος καὶ ἡ Σόμα.

3. Ἡ τάφρος τοῦ Ἑρμου μετὰ τῆς λεκάνης τῆς Ἱερὰ πόλεως, ἐμβαδοῦ 130×20 τετρ. χμ. Διασχίζει αὕτη τὸ ἀρχαῖον τέμαχος τῆς Λυδίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐξῆς ὄρειων καὶ βουνωδῶν ὄγκων: ΝΑ ὑπὸ τοῦ: Σιπύλου (ὑψ. 1500 μ.), Νυμφαίου (1450), Τμῶλου (841) καὶ τῆς Φιλαδελφίας (1027), ΒΑ δὲ ὑπὸ τοῦ ὄρειου ὄγκου τοῦ Τήμνου (1280). Διαιρεῖται εἰς δύο πεδινὰ τμήματα, ἅτινα διαρρέονται τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἑρμου, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Πακτωλοῦ. Εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα ἐκ Δ-Α. κεῖνται: Ἡ Μαγνησία, Κασαμπᾶς, Σάρδεις, Σαλιχλῆ, Ἱεράπολις, Τρίπολις, Φιλαδέλ-

φεια, ΒΔ δὲ αὐτῆς τὰ Κοῦλα, εἰς δὲ τὸ δεύτερον τμήμα τὰ Θυά-
τειρα. Ὁ Ἐρμος ποταμὸς ἔταν φθάση τὴν Μενεμένην, ἐγκαταλείπει
τὴν τάφρον ταύτην, στρέφει πρὸς τὰ ΝΔ καὶ διαρρέων τὸ κυκλοτερές βύ-
θισμα τῆς Μενεμένης ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἐρμαῖον κόλπον.

4. Αἱ δύο μικραὶ παραλλήλοι τάφροι τῆς Ἐρυ-
θραίας. Ἡ πρώτη τούτων ἀποτελεῖ τὸ πεδινὸν τμήμα τῶν Βριού-
λων (Κλαζομενῶν), ἥτοι τὸ συνδέον τὴν χερσονήσον τῆς Ἐρυθραίας
μετὰ τοῦ κυρίου σώματος τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ τάφρος αὕτη περαιτέρω συνε-
χίζεται πέραν τοῦ Ἐρμαίου κόλπου πρὸς τὰ ΒΑ πρὸς τὸ βύθισμα τῆς
Μενεμένης, ΒΔ τοῦ ὁποίου κεῖνται ἡ Παλαιὰ καὶ Νέα Φώκαια.
Ἡ δὲ δευτέρα τάφρος εἶνε ὑποβρύχιος, ἀνιστοιχοῦσα εἰς τὸ στενὸν τὸ με-
ταξὺ Χίου καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας (-424 μ.) καὶ περιλαμ-
βάνει ΝΕΟΓΕΝΗ λιμναῖα ἰζήματα, λείψανα τῶν ὁποίων ἐπαναπαύονται
ἐπὶ τοῦ ΝΑ τμήματος τῆς Χίου (περιοχὴ Νενήτων) καὶ ἐπὶ τῆς ἐναντι
Μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Εἶνε ἡ προκαλέσασα τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς
τῆς Χίου τοῦ 1546 καὶ τοῦ 1881 ΜΑΡΤ 22).

5. Ἡ τάφρος τοῦ Καῦστρου, ἐμβ. 110×20 τετρ. χμ. Παρε-
βάλλεται αὕτη μεταξὺ τῶν ὄρεινῶν ὄγκων τοῦ Τμώλου καὶ τῆς Μεσσω-
γίδος. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Καῦστρου ποταμοῦ μόνον κατὰ τὸ ἀνατολικὸν
ἥμισυ αὐτῆς, διότι οὗτος ἀποτόμως στρέφει ΝΔ καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν
στενὴν κοιλάδα τῆς Ἐφέσου, ἐκβάλλων εἰς τὸν δμώνυμον κόλπον. Ἐντὸς
τῆς τάφρου ταύτης κεῖνται ἡ Θεῖρα καὶ τὸ Ὀδεμήσιον, εἰς δὲ τὸ
ΒΔ αὐτῆς ἄκρον ἡ Σμύρνη.

6. Ἡ τάφρος τοῦ Μαιάνδρου, ἐμβ. 150×40 τετρ. χμ. Πα-
ρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν ἀρχαίων τεμαχῶν τῆς Μεσσωγίδος καὶ τῆς Καρίας.
Διαρρέεται καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος ὑπὸ τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, τοῦ
ὁποίου οἱ ἐπιμηκέστεροι παραπόταμοι, διασχίζοντες τοὺς ὄρεινους ὄγκους
τῆς Καρίας εἶνε ὁ Ἄρπασος καὶ ὁ Ἀκ-τσαῖ. Ὁ Μαιάνδρος ἐκβάλλει
εἰς τὸ Αἰγαῖον εἰς τὸ τμήμα τῆς Μιλήτου. Εἰς τὴν τάφρον ταύτην ἐκ
Δ-Α κεῖνται: τὰ Σώκια, τὸ Ἀϊδίνιον, τὸ Σεράϊ, ἡ Λαοδίχεια
(Δενιζλή), ἡ Ἱεράπολις, αἱ Κολοσσαῖ καὶ αἱ Χῶναι.

Πρῶτος ὁ MONTESSUS DE BALLORE¹ δίδει περιληπτικὸν χάρτην
τῆς διανομῆς τῶν σεισμῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Καταλόγους σεισμῶν εἶχον
δώσει παλαιότερον ὁ μὲν PERRY² μέχρι τοῦ 1850, ὁ δὲ ΙΟΥΛΙΟΣ

¹ MONTESSUS DE BALLORE F. Les tremblements de terre. Géographie séis-
mologique, Paris 1906, σελ. 225.

² PERRY. Mémoire sur le tremblements de terre ressentis dans la péni-
sule turcohellénique et en Syrie. Acad. Roy. d. Belgique XXIII, Bruxelles 1850.

ΣΜΙΘ¹ μέχρι τοῦ 1878. Ὁ Α. SIEBERG² τῷ 1928 ἐξέδωκεν 6 σεισμολογικοὺς καταλόγους, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔρευναν τῶν σεισμῶν καὶ τὴν τεκτονικὴν κατασκευὴν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Τυχάνει ἱστορικῶς γνωστὸν ὅτι ἅπασαι αἱ προαναφερθεῖσαι τεκτονικαὶ τάφροι τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουσιν ἐξαιρετικὴν σεισμικὴν ἱκανότητα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μέγιστον τῆς ἐπιδόσεως κατέχει ἡ τάφρος τοῦ Μαιάνδρου³. Ταύτην ὁ PHILIPPSON⁴ θεωρεῖ ὡς μίαν ἐκ τῶν πλέον σεισμοπλήκτων περιοχῶν τῆς Γῆς. Ὅλοι σχεδὸν αἱ πόλεις αὐτῆς κατεστράφησαν ὑπὸ σεισμῶν ὡς λ.χ. ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ Ἱεράπολις⁵, ἡ Λαοδίκεια⁶, αἱ Κολοσσαί κ. ἄ., ἐν τῇ συγχρόνῳ δὲ ἐποχῇ τὸ Δενιζλί (1702), τὸ Σεράι, τὸ Ἀϊδίνιον (Τράλλεις)⁷ (1895)⁸⁻⁹. Ἀκολουθοῦσιν δὲ ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς μεγίστης σεισμικότητος αἱ τάφροι τῆς Ἐρυθραίας καὶ τοῦ Ἐρμου¹⁰, ἰδίως εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σιπύλου (Μαγνησίας), τῶν Σάρδεων καὶ τῆς Φιλαδελφείας.

Εἰς μικρότερον σχετικῶς βαθμὸν σεισμικότητος ἔρχεται ἡ τάφρος τοῦ Καύστρου, ἔνθα τὸ Ὀδεμήσιον καὶ τὰ Θεῖρα. Ἡ Σιμόρνη ὁμως, κειμένη, ὡς ἴδωμεν, εἰς τὸ βόρειον ἄκρον αὐτῆς, ΒΑ τοῦ Νυμφαίου, εἶνε πόλις κατ'

¹ SCHMIDT JÜL., Studien über Vulkane und Erdbeben II, Leipzig 1881.

² SIEBERG A., Untersuchungen über Erdbeben und Bruchschollenbau im östlichen Mittelmeergebiet, Jena 1932.

³ ΣΤΡΑΒΩΝ (ἔκδοσις Ὁξφόρδης 1893, σελ. 287.17). «Σχεδὸν δέ τι καὶ πᾶσα εὐσειστός ἐστιν ἡ περὶ τὸν Μαιάνδρον χώρα καὶ ὑπόνομος πυρὶ τε καὶ ὕδατι μέχρι τῆς μεσογαίας».

⁴ PHILIPPSON A., Kleinasien, Heidelberg 1918, σελ. 153.

⁵ ΣΤΡΑΒΩΝ (σελ. 290.14). «Κατάντικρον Λαοδικείας [ἐστίν] Ἱερά πόλις, ὅπου τὰ θεράμᾳ ὕδατα καὶ τὸ Πλουτώνιον, ἀμφω παραδοξολογίαν τινα ἔχοντα».

⁶ Καταστραφεῖσα κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 65 μ. Χ. μετὰ τῶν Κολοσσῶν. Πλησίον τῶν τελευταίων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐκτίσθησαν αἱ Χῶναι. Ὁμοίως ἡ Λαοδίκεια ἔπαθεν ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 528 μ. Χ. [Βον. ΙΩΑΝ. ΜΑΛΑΛΑΣ, σελ. 443].

⁷ Αἱ Τράλλεις κατεστράφησαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῷ 554 μ. Χ. [ΑΓΑΘΙΑΣ II, 14, σελ. 9], ἢ «Αἱ γοῦν Τράλλεις ἡ πόλις, ἡ ἐν τῇ Ἀσίᾳ νῦν καλουμένη χώρα ἀγχοῦ που τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ ἰδρυμένη, τὸ μὲν παλαιὸν Πελασγῶν γέγονεν ἀποικία, ὑπὸ δὲ τοὺς Αὐγούστου Καίσαρος χρόνους ἐσείσθη τε ἅπασα καὶ ἀνετρόπη, καὶ οὐδὲν αὐτῆς ὅ,τι ἐσέσωστο.... πολλάς δὲ κατ' ἐκεῖνον τοῦ καιροῦ καὶ ἄλλας πόλεις ἐν τῇ Ἀσίᾳ, Ἰωνικάς τε καὶ Αἰολίδας, παραπλήσια παθεῖν ξυνηχέθη».

⁸ ΜΙΤΣΟΡΟΥΛΟΣ Κ., Das Erdbeben von Aidini in Kleinasien. 19-VIII-1895. Petermann's Mitteil., 1895, σελ. 266.

⁹ SCHAFFER F., Das Mäandertalbau von 20 - IX - 1899 Mit. k.k. geogr. Ges., Wien XLIII, 1900, σελ. 221.

¹⁰ ΣΤΡΑΒΩΝ (σελ. 288. 18). Ἐκτελεῖ περιγραφὴν τῶν σεισμῶν τῆς τάφρου τοῦ Ἐρμου, ἔχουσαν οὕτω: «Ἡ τε Φιλαδέλφεια οὐδὲ τοὺς τοίχους ἔχει πιστούς, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν τρόπον τινα σαλευόνται καὶ δίστανται· διατελοῦσι δὲ προσέχοντες τοῖς πάθεσι τῆς γῆς καὶ ἀρχιτεκτονοῦντες πρὸς αὐτά... καὶ τὰ περὶ Σίπυλον δὲ καὶ τὴν

ἔσοχὴν σεισμόπληκτος^{1,2}, διότι σεισμικῶς ἐπηρεάζεται καὶ ὑπὸ τῶν τριῶν τάφρων, τοῦ Καύστρου, Ἑρυθραίας καὶ Ἑρμου³. Ὡς δευτέρα σεισμόπληκτος πόλις τῆς Δυτ. Μ. Ἀσίας ἔρχεται ἡ Προῦσσα (1855)⁴, κειμένη, ὡς ἴδωμεν, εἰς τὸ δυσμικὸν ἄκρον τῆς τάφρου τῆς Μικρᾶς Φρυγίας.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Ἐν τῇ προκειμένη περιοχῇ ἀναφέρονται δύο ἐνθυμήσεις εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Σμύρνης (1739 καὶ 1778), μίαν εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Λαοδικείας (ἐν τῇ τάφρῳ τοῦ Μαιάνδρου).

ΣΜΥΡΝΗΣ - ΦΩΚΑΙΑΣ

1739 MART. 18 KAI 24

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΠΑΤΜΟΥ

Κατὰ τὸ ,α ψ λ θ', Μαρτίου ιη', Κυριακῇ β' τῶν νηστειῶν σημεῖον πυρραιδὲς ὄφθη ἐν τῷ οὐρανῷ κατὰ τὸ βόρειον μέρος περὶ τρίτην ὥραν τῆς νυκτός.

Κατὰ τὸ ,α ψ λ θ', Μαρτίου κδ', ἡμέρα Παρασκευῇ εἰς ταῖς δέκα ὄραις τῆς νυκτός ἐγένεν μέγας σεισμός τόνον ὅπου ἐβάσταξε στιγμὲς πέντε, καὶ ἐσχίστικα ὅλα τὰ ὀσπήτια τῆς Σμύρνης. Τῇ αὐτῇ ὄρα ἐχάλασαν, καὶ οἱ Φόκαις οἱ Παλαιῖς καὶ οἱ Νεαῖς, ἐσκοτόθησαν καὶ εἰς τὸ ψαρόχανον ἕως δεκατῆς

ἀνατροπὴν αὐτοῦ μῦθον οὐ δεῖ τίθεσθαι· καὶ γὰρ νῦν τὴν Μαγνησίαν τὴν ὑπ' αὐτῷ κατέβαλον σεισμοί, ἠνίκα καὶ Σάρδεις καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἐπιφανεστάτας κατὰ πολλὰ μέρη διελυμνήναντο· ἐπληρώθησε δ' ὁ ἡγεμῶν χρήματα ἐπιδοῦς, καθάπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς γενομένης συμφορᾶς Τραλλιανοῖς (ἠνίκα τὸ γυμνάσιον καὶ ἄλλα μέρη συνέπεσεν) ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ τούτοις καὶ Λαοδικεῦσιν».

¹ CARPENTIN, Tremblement de terre de Smyrne du 29 - VII - 1880. C. Rendu 91. 1880, σελ. 601.

² YUNG Père, Tremblement de terre à Smyrne. C. Rendu 136. 1903, σελ. 66.

³ Ἀρχαιότεροι καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ τῆς Σμύρνης εἶνε ὁ τοῦ 165 μ. Χ. [Bonn. ἸΩΑΝ. ΖΩΝΑΡΑΣ, II, σελ. 531], «καὶ τὴν Σμύρναν ὑπὸ σεισμοῦ παθοῦσαν (ὁ Μάρκος Αὐρήλιος) ἀνοικοδομηθῆναι προσέταξεν» καὶ [ΓΕΩΡΓ. ΣΥΓΚΕΛΛΟΣ, 667. 14]. «Σμύρνα πόλις τῆς Ἀσίας σεισμῷ κατεπτώθη καὶ πρὸς ἀνοικοδομὴν ἀνείθη τῶν φόρων, ἔτη ι'». Ὁμοίως ὁ σεισμός τοῦ (1039 - ΦΕΒΡ. 2), [ΓΕΩΡΓ. ΚΕΑΡΗΝΟΣ, Σύνοψις Ἱστοριῶν, τ. 2, σελ. 522]. «Φεβρουαρίου δὲ μηνὸς β', ἰνδικτιῶνος ἡ', ἔτους ,σφμη', γέγονε σεισμός φρικώδης, καὶ ἔπαθον μὲν καὶ ἄλλοι τόποι καὶ πόλεις, ἐγένετο δὲ ἡ Σμύρνα ἐλεεινὸν θέαμα, καταπεσόντων τῶν καλλίστων οἰκοδομημάτων αὐτῆς καὶ πολλοὺς τῶν οἰκητόρων ἀναλωσάντων».

⁴ WUTZER, Erdbeben im Tale von Brussa 1855. Sitzungsber. Niederrhein Ges. f. Nat. u. Heilk. Bonn. 1857.

ἄνθρωποι· μὲ τὸν ἴδιον σεισμὸν ἦλθε καὶ μεγάλη βροή, καὶ μεγάλη βρόμα, καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν.

[IX, σελ. 224]. 410. 1739. Ἐν φ. 1 τοῦ Κώδ. ΥΟΔ' τῆς βιβλ. Πάτμου (ΣΑΚΚΕ-ΛΙΩΝΟΣ, σελ. 212). «Σ η μ. Ἡ 23η Μαρτίου 1739 ἦτο Σάββατον καὶ οὐχὶ Παρασκευή».

Σ Μ Υ Ρ Ν Η Σ

1778 ΙΟΥΝ. 5

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΒΟΥΛΗΣ

Τῷ 1778^φ: ἔτει μηνὶ Ἰουνίου ε^η σεισμὸς φρικώδης ἐν Σμύρνη ἐγένετο καὶ διεκράτησε κλ(ον)ουμένη ἢ γῆ μέχρι τέλους τοῦ μηνός. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ κδ^η τοῦ μηνός ἡμέρα Κυριακῇ γέγονε καὶ ἐμπρησμός μέγας καὶ τὸ τρίτον μέρος αὐτῆς κατέκαυσε κ. λ. π.

[IX, σελ. 242]. 467. 1778 - 1780. Σημεῖωμα αὐτόγραφον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Καλλινίκου Ε', ἐν φ. 133 β τοῦ ὑπ' ἀρ. 29 Κώδ. τῆς βιβλ. τῆς Βουλῆς ἐν Ἀθήναις. Ὅμοίως καὶ Ν.Ε., τόμ. Α', σελ. 493 κ. ἔ.

ΕΝ ΧΩΡΑΙΣ ΧΩΝΑΙΣ ΚΑΙ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑ

1651 ΜΑ'Ι'. 28

ΚΩΔ. ΠΑΤΡΙΑΡΧ. ΒΙΒΛ. ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Ἀκόμη εὐρισκόμενοι εἰς τὰ Κούλλα¹ 1651 Μαΐφ 28, ἔγινε σεισμὸς Τετάρτη ξημέρωμα ἐν χώρᾳ Χώναις καὶ Λαοδίκειαν, καὶ ἐσκοτώθησαν Ἀγαρινοὶ 700. Χριστιανὸς οὐδεὶς.

1654 ἔγινε σεισμὸς φοβερὸς εἰς τὸ Κιζήλ - ἀσσάρη καὶ ἀνωκάτησε πόλι κάστρο καὶ μιναρέδες, καὶ ἐθανατώθησαν Ἀγαρινοὶ καὶ ζῶα πολλά.

[IX, σελ. 192 - 193]. 273. 1651 - 1654. Σημεῖωμα χειρὶ Μακαρίου ἱερομονάχου τοῦ Κρητὸς τοῦ Ἀγιοταφίτου ἐν φ. 1 τοῦ Κώδ. 509 τῆς κυρίως Πατριαρχ. βιβλ. Ἱεροσολύμων (ΚΕΡΑΜΕΩΣ, τόμ. Α', σελ. 459).

¹ Εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος περιγεγραφομένη ἠφαιστειογενὲς χώρα τῆς Κατακαυμένης (ΣΤΡΑΒΩΝ, σελ. 289. 7).

Ὅμοίως βλ. WASHINGTON H. ST., On the Basalts of Kula. The American Journal of Sciences, 47, 1894, p. 114.

Β'. ΣΕΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΧΙΟΥ ΚΑΙ ΛΕΣΒΟΥ

1. ΧΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.— Ἡ σεισμόπληκτος περιοχή τῆς νήσου Χίου εὐρίσκεται εἰς τὸ ΝΑ αὐτῆς τμήμα, ὅπερ ἀποτελεῖται ὅπῃ τὰ στρωμάτα τοῦ ΚΑΙΝΟΖΩΓΙΚΟΥ (θαλάσσια καὶ χερσαία ἀποθέματα, καθὼς καὶ λιμναῖα), ἀτινα ἐπαναπαύονται ἐπὶ τῶν στρωμάτων τοῦ ΜΕΣΟΖΩΓΙΚΟΥ καὶ ΠΑΛΑΙΟΖΩΓΙΚΟΥ, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἡ ὑπόλοιπος νῆσος¹. Εἰς τοὺς μεγάλους σεισμοὺς τὸ τμήμα τοῦτο σείεται ἰσχυρῶς καὶ διὰ μέσου τῆς στενῆς πεδινῆς λωρίδος τοῦ Κάμπου - Ταλλάρους ἐξαποστέλλει σεισμικὰ κύματα, ἐκ Ν-Β, πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου Χώραν (κατ. 26.000) καὶ κατὰ προέκτασιν εἰς τὴν πεδινὴν λωρίδα τῶν Λειβαδίων - Βροντιάδων, ἧτοι εἰς ἀπόστας (10+6) χιλιομέτρων. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς δὲν ἀναγράφουσι τοπικοὺς σεισμοὺς τῆς Χίου². Φαίνεται ὅμως ὅτι πολλάκις συνέβησαν σεισμοὶ ἀλλοθιγενεῖς, προσερχόμενοι ἐκ τῆς ἀπέναντι Μ. Ἀσίας καὶ ἰδίως ἐκ τῶν μεγάλων σεισμῶν τῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῆς τάφρου τοῦ Ἑρμου, τοῦ Καύστρου καὶ τῆς Ἑρυθραίας³.

Ἐκ τῆς ἀναδιφήσεως τοῦ ὑπὸ ἔκδοσιν συγγράμματος τῶν ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΑΡΓΕΝΤΗ καὶ ΣΤΙΑΠΩΝΟΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Χίος παρὰ τοῖς γεωγράφοις καὶ περιηγηταῖς ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, Ἀθῆναι 1935», ἐκ τῶν ἐνθυμήσεων καὶ ἐκ τῶν στοιχείων, ἀτινα δίδει ὁ ΖΩΛΩΤΑΣ⁴ γνωρίζομεν τοὺς ἑξῆς σεισμοὺς, οἵτινες συνέβησαν ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος μέχρι σήμερον:

1389 (ΜΑΡΤ. 20)	1674 (ΙΑΝ. 23)	1809 (ΙΑΝ. 26)
1546 —	1684 —	1856 (ΝΟΕΜ. 13)
— —	1739 (Ἑαφ)	1881 (ΜΑΡΤ. 22)

¹ Τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς νήσου ἐμελέτησαν ἀρχαιότερον μὲν οἱ F. TELLER (1880), A. PHILIPPSON (1910) κ. ἄ., νεώτερον δὲ οἱ Μ. ΜΑΡΑΒΕΑΚΙΣ (1916) καὶ Κ. ΚΤΕΝΑΣ (1920-22).

² Ὁ ΗΡΟΔΟΤΟΣ ἀναφέρει τὴν πτώσιν τῆς στέγης σχολείου τινος ἐντὸς τῆς πόλεως Χίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκ τῶν 120 μαθητῶν ἐφονεύθησαν οἱ 119, εἰς δὲ μόνον διεσώθη, χωρὶς ὅμως νὰ μνημονεύῃ ρητῶς ὅτι πρόκειται περὶ σεισμοῦ [βλ. Η. STEIN: Herodoti historiae, Berolini 1871, tom. II, 2, 27].

³ Εἰς τοιοῦτος λ. χ. μεγάλος σεισμός τοῦ δυτικοῦ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας, συνέβη ἐπὶ Τιβερίου, καθ' ὃν κατεπτώθησαν ἡ Λαοδίκεια καὶ τὰ Θυάτειρα καὶ τὸν ὁποῖον ἀναφέρουσι πλείστοι συγγραφεῖς (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΔΙΩΝ Ο ΚΑΣΙΟΣ, ΤΑΚΙΤΟΣ, ΣΟΥΕΤΩΝΙΟΣ). Ἐκ τούτων μόνον ὁ τελευταῖος γράφει ὅτι ἐκ τοῦ σεισμοῦ τούτου ἔπαθε καὶ ἡ Χίος. Ἐλαθον τότε 12 πόλεις, τὰς ὁποίας ὀνομαστικῶς ἀναφέρει ὁ ΤΑΚΙΤΟΣ. (ANNAL. II. 47).

⁴ Γ. ΖΩΛΩΤΑ, Ἱστορία τῆς Χίου, Ἀθῆναι 1921.

Τὸν σεισμὸν τοῦ 1389 (ΜΑΡΤ. 20) περιγράφουσι αἱ δύο ἀκολουθοῦσαι κατωτέρω ἐνθυμήσεις. Τὸν σεισμὸν τοῦ 1546 ἀναγράφει ὁ FR. PIACENZA (1638) ὡς μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ TORELLI πρὸς 142 ἔτων¹. Τὸν τοῦ 1674 (ΙΑΝ. 23) ἀναγράφει ὁ J. WANSLEBEN (1674)². Τὸν τοῦ 1684 ὁ M. DE NANTEUIL³. Τὸν τοῦ 1739 (Ἔαρ) ὁ R. ROSCOCKE⁴. Τὸν σεισμὸν τοῦ 1809 (ΙΑΝ. 26) μνημονεύει ὁ ΖΟΛΩΤΑΣ (Ἱστορία τῆς Χίου, σελ. 94) ὡς ἐνθύμησιν ἐπὶ κώδικος, «1809 Ἰανουαρίου 26 ἦκαμεν μεγάλον σεισμόν». Ἐπίσης ὁ ἴδιος συγγραφεὺς, ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι, ἀναγράφει ὅτι ἀπὸ τοῦ 1852 (ΟΚΤ. 1) μέχρι τοῦ 1856 (ΟΚΤ. 1) ἐσημειώθησαν 53 ἐν ὄλῳ ἰσχυρότεροι ἢ ἐλαφρότεροι σεισμικαὶ δονήσεις καὶ ὅτι ἡ δόνησις τοῦ 1856 (ΝΟΕ. 13) ἦτο ἰσχυρότερα τῶν προηγουμένων, διασείσασα τὴν πόλιν τῆς Χίου, ἧς πολλαὶ μὲν οἰκίαι κατέπεσαν, ὅλαι δὲ σχεδὸν διερράγησαν ἢ ἄλλως ἐβλάβησαν, ἡ θάλασσα ἀνῆλθε μεθ' ὀρμῆς πρὸς τὴν ξηράν, ἀπωλέσθησαν δὲ τότε καὶ τινες ἄνθρωποι.

Ὁ καταστρεπτικώτερος ὅμως σεισμός ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τοῦ 1881 (ΜΑΡΤ. 22), ὅστις συνέβη ἡμέραν Κυριακὴν μ. μ., κατὰ τὸν ὁποῖον ὑπολογίζεται ὅτι ἐφρονεύθησαν 3550 ἄνθρωποι καὶ ὀλίγοι

¹ FRANCESCO PIACENZA (1638). «Ἡ νῆσος αὕτη ὑπόκειται πολὺ εἰς σεισμούς, μέχρι τοῦ σημείου ὧστε, καθὼς διηγείται ὁ TORELLI, κατὰ τὸ ἔτος 1546 ἐγένετο ὁ σεισμός τοσοῦτον αἰσθητός καθ' ὅλην τὴν Κατωμεριάν, ὥστε μέγα μέρος αὐτῆς, τὸ δυτικώτερον, ὑποστὰν ἀναποφεύκτους καὶ ὀλεθρίας ζημίας ἐταλαιπωρήθη ὄχι ὀλίγον».

² JOHANN MICHAEL WANSLEBEN (1673 - 1674), Voyage du Caire à Chio et de Chio à Constantinople et aux environs. «Τὴν 23ην Ἰανουαρίου τὴν τρίτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἔγινε φοβερός σεισμός εἰς τὴν Χίον, γενόμενος αἰσθητός εἰς Σμύρνην καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ἡ πρώτη δόνησις ἦτο καλὴ μεγάλη καὶ ἰσχυρά, ὥστε πολλαὶ οἰκίαι καὶ παλάτια διερράγησαν. Ἄλλαι δύο ἦσαν ἐπίσης ἰσχυραὶ, ἀλλ' ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πρώτην ἀρκετὰ ἀσθενέστεραι. Τὴν 25ην Ἰανουαρίου ἐπῆλθε νέα καταιγὶς εἰς Χίον, ὁμοίαν τῆς ὁποίας οὐδεὶς τῶν γερόντων ἐνεθυμειτο· ἔπειτα νοτιοανατολικοὶ ἄνεμοι ἀσυνήθως ἰσχυροὶ, συνοδευόμενοι ὑπὸ χαλάζης, βροχῆς, ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, ὥστε ὅλοι εἰς τὴν Χίον ἐνόμιζον ὅτι ἐφθασε τὸ τέλος τοῦ κόσμου, διήρκεσαν δὲ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μέχρι τῆς νυκτός».

³ MANSUETTE DE NANTEUIL 1684, Remarques très curieuses que j'ay fait pendant mon séjour à Scyo. «Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1684) ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ συνέβησαν τρομεροὶ σεισμοί. Εἶνε κάτι τερατώδες καὶ ἀπαίσιον ἐν τῷ συνόλῳ, συνέβη δὲ τοῦτο δύο ἢ τρεῖς φορὰς ἡμέραν καὶ νύκτα. Συνέβησαν ἐπίσης θύελλαι φοβεραὶ μὲ βροχὴν ἐρυθρὰν ὡς τὸ αἷμα, ἐκ τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποιοὶ εἶνε δεισιδαίμονες, προσκωινίσθησαν κατὰ».

⁴ RICHARD ROSCOCKE 1739, A description of the East e.t.c. Book I. Of the Greek islands of the Archipelago. C.I. Of the island of Scio. «τὸ δὲ πρὸς τῆς ἐκεῖ μεταβάσεώς μου ἔαρ (1739), ὁπότε ἐγένοντο οἱ τρομεροὶ σεισμοί, πλείστοι ἐξῆλθον τῆς πόλεως· ἀλλ' εὗρον ὅτι ἦτο ἀσφαλέστερον νὰ παραμείνωσιν ἐντὸς τῆς πόλεως ὅπου αἱ οἰκίαι ἐκτισμέναι ἐν συνεχείᾳ στηρίζουν ἀλλήλας καλύτερον κατὰ τὴν δόνησιν».

εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Χίου περιοχὴν τοῦ Τσεσμέ¹. Ἡ σεισμογόνος ἐστὶν τοῦ σεισμοῦ τούτου, πιθανότατα δὲ καὶ τινων ἐκ τῶν παλαιότερων, φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς θαλασσίας ὁδοῦ, τῆς διερχομένης μεταξὺ Χίου καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας, εἰς τὸ ὕψος τοῦ τομέως ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ χωρία Καλλιμασιά - Θολὸ Ποτάμι - Καλαμωτῆ - Νένητα, ὅστις κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦτον ἔπαθε τὸν μεγαλείτερον συγκλονισμόν. Ἀπὸ τοῦ τομέως τούτου τὰ σεισμικὰ κύματα διὰ μέσου τῆς πεδινῆς λωρῖδος τοῦ Κάμπου - Ταλλάρους, ἧτις ὁμοίως ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν, προσέβαλον τὴν πρωτεύουσαν τῆς Χίου καὶ περαιτέρω προήλασαν πρὸς τὴν ἐπιμήκη περιοχὴν τῶν Λειβαδιῶν - Βοντάδων. Γενικῶς τότε ἅπαντα τὰ χωρία τὰ κείμενα ἐπὶ τοῦ ΤΡΙΤΟΓΕΝΟΥΣ καὶ ΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΟΥΣ τοῦ ΝΑ τούτου τμήματος τῆς νήσου κατεστράφησαν, τὰ δὲ μᾶλλον ἀπομειωσμένα χωρία ἔπαθον σοβαρωτάτας βλάβας. Ὁ KARL KRUMBACHER (1884) ἐπεσκέφθη τὴν Χίον μετὰ τριετίαν ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ τούτου, εἰς πολλὰ δὲ μέρη τῆς δημοσιευθείσης πραγματείας του² ἀναφέρει περὶ τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ, περιγράφων ἄλλοῦ μὲν τὴν μετασεισμικὴν κατάστασιν τῆς πρωτεύουσας, ἄλλοῦ δὲ τοὺς ἐρειπιῶνας τῶν χωρίων Καλλιμασιάς, Καλαμωτῆς καὶ Νενήτων, τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθη, καθὼς ἐπίσης καὶ τῶν Μονῶν Ἁγ. Μηνᾶ εἰς τὸ νότιον τμήμα τοῦ Κάμπου καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ πλησίον τῶν Νενήτων. Ὁ HENRY TOZER (1886)³ ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πέμπτης ἑπτετίου τοῦ σεισμοῦ τούτου, θεωρεῖ δ' αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν τρομερωτέρων σεισμῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἔνεκα τοῦ αἰφνιδίου αὐτοῦ, ὅστις δὲν παρέσχεν εἰς τοὺς κατοίκους καιρὸν ἵνα διαφύγῃσι. Ὅμοίως τὸν σεισμὸν τοῦτον περιγράφουσιν οἱ Κ. Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ (1881)⁴, ΣΠ. ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ (1883)⁵, ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ Χρόνου τοῦ Λονδίνου, ὀλίγον μετὰ τὴν καταστροφὴν⁶, ὁ HENRIET⁷, ὁ ΖΟΛΩΤΑΣ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Χίου (σελ. 94). κ. ἄ.

¹ Οἱ Χίοι τὸν σεισμὸν τοῦτον χαρακτηρίζουσι διὰ τῆς ὀνομασίας «Ἡ καταστροφή (1881)», ἐν διακρίσει πρὸς τὴν γνωστὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην μεγάλην σφαγὴν, ἣν καλοῦσιν «Ὁ χαλασμός (1822)».

² KARL KRUMBACHER (1884), Griechische Reise - Blätter aus dem Tagebuche einer Reise in Griechenland und in der Türkei, Berlin 1886.

³ HENRY F. TOZER (1886), The Islands of the Aegean, Oxford 1890.

⁴ Κ. Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡμερολόγιον ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς Χίου. Ἀθῆναι 1881.

⁵ ΣΠ. ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ, Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις, Ἀθῆναι 1883.

⁶ Ὁ ἀνταποκριτὴς οὗτος, κατὰ τὸν TOZER, γράφει: «Ἡ πόλις φαίνεται ὡς εἰ εἶχεν ὑλοστῆ τρομερὸν βομβαρδισμόν· ἑκατοντάδες οἰκιῶν μετεβλήθησαν εἰς ἄμορφον σωρὸν ἐρειπίων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐτάφη ἄγνωστος ἀριθμὸς θυμάτων...».

⁷ F. PAULI, σελ. 7. HENRIET, Mémoire sur les tremblements de terre de Chios, Marseille 1884.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Χίου ἀναφέρονται τρεῖς ἐνθυμήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων δύο τοῦ ἔτους 1389 (ΜΑΡΤ. 20) ἐπὶ βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου καὶ ἡ τοῦ 1738 (ΔΕΚ. 9).

1389 ΜΑΡΤ. 20

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΠΑΝΟΡΜΟΥ

Ἔτος 6897 μηνὸς Μαρτίου 20/ημέρα Σαββατῶ ὥρα 8/ ἔπη τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἰωάννου ἐγένετο καὶ ὁ μέγας σεισμὸς ὅτε κατέπεσον τὰ τεῖχη τῆς Χίου καὶ οἴκοι καὶ ναοὶ πολλοὶ διέρραγισαν καὶ κατέπεσον καὶ ἡ θάλασσα ἀναβρόασα καὶ ἐξῆθεν ἕνωσ (γρ. ἔως) τὸ ἡμισὶ τοῦ φόρου καὶ αὐ ἄπεστράφη ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ αὐτῆς.

[ΙΧ, σελ. 147]. 83.1389. Κώδ. Πανόρμου II. Δ.26, φ. 34a (MARTINI, τόμ. Α΄, σελ. 81).

1389 ΜΑΡΤ. 20

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

Τῶ ςωζ' ζ'ῳ ἔτει Ἰνδικτιόνος ιβ' μηνὶ Μαρτίῳ κῆ ἡμέρα Σαββάτῳ ὥρα ὀδόη (γρ. ὀγδόη) τῆς ἡμέρας ἡλίου κύκλος θ', σελήνης κύκλος ιθ' ἐγένετο σεισμὸς φοβερὸς ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ. ὥστε χαλασθῆναι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κάστρου καὶ καταπέσαι καὶ ἐκ τῶν μεγάλων οἰκιῶν τοῦ κάστρου καὶ καταρραγῆναι καὶ θραυσθῆναι τὰ οἰκήματα τὰ πλεῖστα αὐτοῦ. Ἐγάλασε δὲ καὶ τῆς μητροπόλεως τὸ βόρειον μέρος τὸ πλησίον τοῦ βήματος καὶ ἐπέπεσεν (Ottob. ἔπεσεν) ἐπὶ τῷ πλησίον αὐτοῦ (Ottob. αὐτῆς) οἴκῳ, ἐν ᾧ συνέβη γυναῖκα τινὰ εὐρεθῆναι ἐν αὐτῷ καὶ ἀποθανεῖν ἀπέθανε τε καὶ ἄλλη τις γυνὴ Ἐβραία ἐν τῷ αὐτῷ σεισμῷ. ἔπεσον δὲ καὶ ἐκτὸς τοῦ κάστρου οἰκίαι πολλαὶ αἱ πλησιάζουσαι μᾶλλον τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ καλουμένου Νέου χωρίου. Ἐγάλασεν ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Θαλασσίτης, καὶ τὸ βῆμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ τὸ βῆμα τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Τζικαλίου, καὶ τὸ ἐξωνάρθηκον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Βασιλικάρη διερράγησε δὲ καὶ κατεθραύσθη καὶ ὁ θόλος τοῦ Ἁγίου Γαλακτίω-

νος, καὶ ἄλλων πολλῶν ἐκκλησιῶν· ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ βόρειον μέρος τῆς τρούλλας τοῦ μεγάλου Ἰσιδώρου· συνέβη δὲ ἐν ταῦτῳ φυράσαι τὴν θάλασσαν ἄχρι τοῦ ἐντὸς ἀνεομύλου τῆς θαλάσσης ἔπειτα ἐπαναστραφῆναι καὶ τῶν οἰκείων ὄρων αὐτῆς ἐξελθεῖν ἕως τῆς ἡμίσεως πλάτζας τοῦ Ἐμπορίου, ὥστε φοβηθῆναι τοὺς ἀνθρώπους φεύγειν καὶ ἐπανέροχθαι ἄχρι τῆς Τρουλλωτῆς.

Ἐχάλασε δὲ καὶ ἡ Σμύρνη καὶ ὁ κουλᾶς τῆς Φωκέας τῆς νέας, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ Χαρία τέλεον. Οὕτινος φοβεροῦ σεισμοῦ γεγονότος, μετὰ φιλανθρωπίας παρ' ἐλπίδα ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ὁ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων Θεός. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

[IX, σελ. 146 - 147]. 82.1389. Ἐξ ἀντιγράφου τοῦ ΑΛΛΑΤΙΟΥ ἐν τῷ Ἀλλατιῶν Κώδ. CXVI τῆς ἐν Ρώμῃ βιβλ. VALLICELLIANA ὑπ' ἀρ. 31. Ὁμοίως καὶ Ν.Ε., τόμ. Ε', σελ. 338 κ. ε.

Χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνωτέρου σεισμοῦ.— IX βαθμοῦ. Κατάκλυσις καὶ ἐπαναχώρησις θαλασσίου κύματος. Φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ σεισμοῦ προκληθέντος ὑπὸ τῆς τάφρου τῆς Ἐρυθραίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ σύγχρονος δόνησις τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Ν. Φωκαίας. Περὶ τοῦ σεισμοῦ τούτου βλέπε: ROSSI, M. S. DE Notizia sul terremoto di Chio e Smirne 20 - III - 1388. Atti del Accad. pontif. de nuovi Lincei, Roma XLV, 1892, σελ. 46.

«Κατὰ τὸ ἀψλη' ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ θ' ἡμέρᾳ Κυριακῇ, εἰς τὰς ιβ' ὥρας, ἔγινε σεισμός μεγαλώτατος καθ' ὅλην τὴν νῆσον καὶ τὰς λοιπὰς νήσους ὡς ἐμάθομεν. Καὶ πάλιν τῇ ιβ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰς τὰς πέντε ἡμισυ ὥρας τῆς νυκτὸς ἔγινε καὶ δεύτερος μείζων τοῦ πρώτου, ὅπου εἰς ὅλους ἔφερε μεγαλώτατον φόβον καὶ συνεχεῖς ἐγένοντο μικροί».

ΚΩΝΣΤ. ΓΟΡΔΑΤΟΥ. Ἐν Ἐνετίῃσι 1738. Ἐν ἀντιτύπῳ τοῦ «Περὶ σφαιρῶν χρῆσεως κ.λ.», ἐν τῷ ἔσωθεν τοῦ σταχώματος λευκῷ παραφύλλῳ σελ. πρώτῃ. Βλ. Ἱστορία ΖΩΛΩΤΑ, σελ. 93.

2. ΛΕΣΒΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. — Ἡ νῆσος Λέσβος πετρογραφικῶς διαιρεῖται, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, εἰς δύο τμήματα τὸ νοτιο-ἀνατολικὸν καὶ τὸ βορειο-δυτικόν. Τὸ μὲν πρῶτον καταλαμβάνει τὸ $1/3$ τῆς νήσου, ἀποτελούμενον ἀπὸ προδεβονίους σχίστας καὶ μάγμαρα, τὸ δὲ δευτέρον τὰ $2/3$ αὐτῆς, συνιστάμενον ἀπὸ νεωτέρους ἠφαιστειογενεῖς σχηματισμούς, ἔξ ἀνδσειτῶν, βασαλτῶν, ἀνδσειτικῶν τόφφων κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων τμημάτων, ἀπὸ Β-Ν παρεντίθεται ἐπιμήκης λωρίς, ἀπὸ τοῦ ΤΑΥΡΟΥ (218 μ.) μέχρι τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ ΟΛΥΜΠΟΥ (940 μ.) μέσου πλάτους 7 χμ. ἀποτελουμένη ἀπὸ περιδοτίτας καὶ σεφπεντίνας. Εἰς τὰ Β καὶ ΒΑ κρῶσπεδα τῶν κόλπων τῆς Καλλονῆς καὶ τῆς Γιέρας συναντῶμεν εἰς μικρὰν ἔκτασιν ἀποθέσεις τοῦ Ὀλοκαίνου.

Αἱ δύο προμνησθεῖσαι πετρογραφικαὶ περιοχαὶ τῆς Λέσβου διευθύνονται ἐκ ΝΑ-ΒΑ καὶ ἀνταποκρίνονται ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ πρὸς τὴν ἔναντι χώραν τῆς Τρωάδος.

Κύριοι μελετηταὶ τῆς Λέσβου, ἀπὸ μὲν τῆς γεωλογικῆς καὶ πετρογραφικῆς ἀποφάσεως εἶνε ὁ L. DE LAUNAY¹, ἀπὸ δὲ τῆς σπουδῆς τῶν μεταλλικῶν αὐτῆς ὑδάτων ὁ Μ. Α. ΠΕΡΤΣΗΣ². Περὶ τῆς τεκτονικῆς κατασκευῆς τῆς νήσου ταύτης ὀλίγα γνωρίζομεν³. Αἱ σεισμόπληκτοι περιοχαὶ τῆς Λέσβου εἶνε δύο: 1) Τὸ χερσονεῖον τμήμα τῆς ΑΜΑΛΗΣ (530 μ.), εὐρισκόμενον εἰς τὸ ΝΑ ἄκρον τῆς Λέσβου καὶ 2) ἡ περιοχὴ τοῦ ΟΡΔΥΜΝΟΥ (642 μ.), εὐρισκουμένη εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου. Γνωστοὶ καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ τῆς νήσου ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

1383 (ΑΥΓ. 6)	1867 (ΦΕΒΡ. 23)	1889 (ΟΚΤ. 14)
— — — —		1889 (ΝΟΕ. 9)

¹ L. DE LAUNAY: 1) Histoire géologique de MÉTELIN ET THASOS, Paris 1888. 2) Description géologique des îles de MÉTELIN ET DE THASOS (MER ÉGÉE), Paris 1890. 3) Études géologiques sur la mer Égée. La géologie des îles de MÉTELIN (LESBOE), LEMNOS ET THASOS, Paris 1893. 4) Mételin et ses sources thermales. «La Nature» Nov. 15, Paris 1915.

² Μ. Α. ΠΕΡΤΣΗΣ: 1) Τὰ πόσιμα ὕδατα τῆς πόλεως Μυτιλήνης, Ἀθῆναι 1922. 2) Τὰ μεταλλικὰ ὕδατα τῆς νήσου Λέσβου, Ἀθῆναι 1932.

³ Αἱ κυριώτεραι θερμαὶ πηγαί, αἵτινες, ὡς γνωστόν, ἀκολουθοῦσι συνήθως τὰς τεκτονικὰς γραμμάς, διατάσσονται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ ὡς ἑξῆς: 1) Ἐπὶ τοῦ χερσονεῖου τμήματος τῆς ΑΜΑΛΗΣ κείνται, ἐπὶ μὲν τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς πόλεως Μυτιλήνης αἱ πηγαὶ τῆς Θερμῆς (46,9°) καὶ Κορυτζίη (= σύστημα ἐκ 5 πηγῶν. 34,8° - 38,5°), ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτογραμμῆς τοῦ κόλπου τῆς Γιέρας, αἱ πηγαὶ τῆς Γιέρας (35,5°) καὶ τῆς Ἀγ. Μελανῆς. 2) Ἐπὶ εὐθείας γραμμῆς, ἥτις διήκει ἀπὸ Β-Ν καὶ διαχωρίζει τὴν νῆσον εἰς δύο ἴσα μέρη,

Τὸν σεισμὸν τοῦ 1883 (ΑΥΓ. 6) ἀναφέρει ἡ κατωτέρω ἐνθύμησις. Τὸν τοῦ 1867 (ΦΕΒΡ. 23) περιγράφει ὁ Μ. ΦΟΥΖΟΥΉ¹ καὶ ἔξ αὐτοῦ μεταγενεστέρως ὁ L. DE LAUNAY² καὶ ὁ Μ. Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ³. Τὸν τοῦ 1886 (ΟΚΤ. 14 καὶ ΝΟΕ. 9) οἱ : Κ. Μ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ⁴, L. DE LAUNAY² καὶ ὁ Μ. Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ³.

1. Ἡ σειсмоγόνος ἐστία τοῦ σειμοῦ τοῦ 1867 (ΦΕΒΡ. 23), κατὰ τὰς ὑπαρχούσας περιγραφάς, εὐρίσκειτο ὑπὸ τὴν θαλασσίαν ὁδὸν τὴν διερχομένην μεταξὺ Λέσβου, τῶν ἔναντι αὐτῆς Μοσχονησίων καὶ τῆς χώρας τῶν Κυδωνιῶν, εἰς τὸ ὕψος τῆς περιοχῆς τοῦ Μανδαμάδου. Πλειστόσειστοι τόποι ὑπῆρξαν τότε, ἔκτος τῆς περιοχῆς τοῦ Μανδαμάδου, ὡς κειμένης πλησιέστατα τοῦ ἐπικέντρου καὶ τῆς ὁποίας τὸ δῶμάνημον χωρίον κατεστράφη, οἱ ἔξῃς : 1) Τὸ χερσονεῖον τιμῆμα τῆς ΑΜΑΛΗΣ, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ πρωτεύουσα Μυτιλήνη ἔπαθε σοβαρωτάτας ζημίας. 2) Ἡ γραμμὴ ἐπὶ τῶν ὁποίων κεῖνται, ἀπὸ Β-Ν τὰ καταστραφένια χωρία : Μόλυβος, Πέτρα, Μονὴ Λειμῶνος, Καλλονὴ καὶ Παράκοιλα. Ἐπὶ τῆς ἰδίας γραμμῆς, καθὼς προελέχθη, εὐρίσκονται καὶ αἱ μεταλλικαὶ θερμοὶ πηγαὶ τῆς Εὐθαλοῦς, Πολυχίτου καὶ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Λεσβορίου.

Καθὼς παρατηρεῖ ὁ L. DE LAUNAY τὴν ἰδίαν ἐποχὴν παρουσιάσθησαν γενικὰ φαινόμενα ἠφαιστειότητος, τόσον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου (ἐκρήξεις τῆς Σαντορίνης, Βεζουβίου, Αἴτνης), ὅσον καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν νήσων Ἀζορῶν. Σεισμοὶ ἐν Ἀλγερίῳ, Κεφαλληνίᾳ (1867 ΙΑΝ. 18). Ἐν τούτοις ἐν Λέσβῳ δὲν ἐνεφανίσθησαν τότε νέα φαινόμενα ἠφαιστειότητος, οὔτε σοβαρὰ ἀνωμαλίας εἰς τὴν δίαιταν τῶν μεταλλικῶν θερμῶν πηγῶν αὐτῆς.

2. Ἡ σειсмоγόνος ἐστία τοῦ σειμοῦ τοῦ 1889 (ΟΚΤ. 14), κατὰ τὸν Κ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΝ, εὐρίσκειτο ὁμοίως ἐν τῇ ἰδίᾳ προαναφερομένῃ θαλασσίᾳ ὁδῷ. Ἐσείσθησαν τότε ἰσχυρότατα ἡ χώρα τῶν Κυδωνιῶν καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ ΟΡΔΥΜΝΟΥ (642 μ.), εὐρισκομένη εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς

εὐρίσκονται εἰς μὲν τὸ βόρειον μέρος αὐτῆς ἡ πηγὴ τῆς Εὐθαλοῦς (46,5°), εἰς δὲ τὸ νότιον αἱ τοῦ Πολυχίτου (= σύστημα ἐκ 5 πηγῶν, 76,1 - 81,4°) καὶ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Λεσβορίου. Εἰς τὰς σπουδαιότερας ἐκ τούτων ἀναγράφονται αἱ θερμοκρασίαι. Μεταλλικαὶ πηγαὶ ἀναβλύζουσιν ἐπίσης καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς νήσου, εἶνε ὅμως μικρᾶς παροχῆς.

¹ Comptes rendus, 17 février et 30 mars 1868.

² L. DE LAUNAY, Description géologique des îles de MÉTELIN ET DE THASOS (MER ÉGÉE). Quatrième partie, p. 35, Paris 1890.

³ Μ. Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Περὶ τῶν σεισμῶν τῆς νήσου Μυτιλήνης. ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ, 1890, ἀρ. 28, σελ. 234.

⁴ Κ. Μ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ Τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ τῷ 1889 ἐπισυμβάντων σεισμῶν. ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ, 1890 ἀρ. 6, σελ. 53.

Λέσβου. Τὰ χωρία Τελώνια, Σιγρί, Ἐρессός, Μεσότοπος, Ἄγρα, κείμενα ἐπὶ γραμμῆς ἑλλείψεως περίξ τοῦ ΟΡΔΥΜΝΟΥ κατεστρώθησαν, ἢ δὲ ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τούτου εὐρισκομένη Μονὴ κατέρρουσεν ἐκ θεμελίων. Ὡσαύτως ἐπιώθησαν ἢ ἔπαθον σοβαρωτάτας, βλάβας τὰ χωρία Χύδηρα, Βατοῦσα, Μονὴ Λειμῶνος, Στύψη, εὐρισκόμενα ἐπὶ εὐθείας γραμμῆς ΝΔ - ΒΑ διευθύνσεως.

Οἱ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1882 ἕως 1888 ἐπισυμβάντες ἐν Μυτιλήνῃ σεισμοὶ ἀναγράφονται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ εἰς τὸν ΠΡΟΜΗΘΕΑ τοῦ 1890 (Ἄρ. 28, σελ. 235).

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Λέσβου ἀναφέρεται ἐνδιαφέρουσα ἐνθύμησις τοῦ ἔτους 1383 (ΑΥΓ. 6), ἐπὶ βασιλείας Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου καὶ ἡγεμονίας ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης τοῦ Οἴκου τῶν Γατελούζων.

1383 ΑΥΓΟΥΣΤ. 6

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΑΣ, ΑΝΔΡΟΥ

Κατὰ τὸ ρωζα΄ ἔτος ἐν μηνὶ Αὐγούστου ς΄ οὔρω τῆς ἡμέρας λαμπάσης ἀλλ΄ ἔτι μετρίως τοῦ σκότους ἐπικρατοῦντος ὄφθη ὡσπέρ τι νέφος ὀλέθριον μετὰ γνόφου καὶ θυέλης τυφωνικῆς ἐν Μιτυλήνῃ ἐξ Ἀσίας ἐρχόμενον ὃ προσπεσὸν τῇ ἀκροπόλει πᾶσαν θᾶπτον ἢ λόγος ἀνέτριψεν καὶ πάντας τοὺς ταύτη οἰκοῦντας συγχωσθέντας ἀπέκτεινε, ἡγεμόνας φημί καὶ δεσπότας τῆς πόλεως πλὴν ἑνὸς καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν εἶτα ἐπεγένοντο φρικώδεις σεισμοὶ καὶ συνεχεῖς ὑφ΄ ὧν καὶ ἡ λοιπὴ κατέπεσε πόλις καὶ πλείστους τῶν πολιτῶν συνέχωσεν.

[IX, σελ. 144 - 145]. 73. 1374*. Μονῆς Ἁγίας, Ἄνδρου, Κώδ. 88, ἐν τῷ τελευταίῳ παραφύλλῳ. Ὁμοίως βλέπε ΛΑΜΠΡΟΣ ἐν Ἐπετηρίδι Παρνασσού, ἔτους Β΄, σελ. 220.

Χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνωτέρω σεισμοῦ. — IX βαθμοῦ. Τὸν σεισμόν τοῦτον συνώδευσεν θυέλλα τυφωνικὴ μετὰ πλήρους σκότους, προσελθοῦσα ἐκ Μ. Ἀσίας, πιθανῶς ἐκ τῆς τάφρου τοῦ Ἑρμου ἢ τοῦ Καύστρου, αἵτινες εὐρίσκονται κατ' ἔναντι τῆς Μυτιλήνης.

* Σημ. Αἱ χρονολογίαι αἱ φέρουσαι ἀστερίσκον ἔχουσι ὑπολογισθῆ ἑσφαλμένως ἐν τῷ Ν. Ἑλληνομνήμονι καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα τῆς ἐνθυμήσεως ἔχει τεθῆ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία.

Οἱ ἀναφερόμενοι ὡς φονευθέντες ἡγεμόνες τῆς νήσου εἶνε ὁ Μυτιλήνης Φραντζέσκος ὁ πρῶτος Γατελιούζος¹, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν Ἀνδρόνικου καὶ Δομένικου, ταφέντες ὁμοῦ ἐν τῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ².

¹ Βλ. Ν.Ε., τόμ. 6ος, σελ. 39 - 48. «Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐν Λέσβῳ δυναστευόντων Γατελουύζων».

² «... ἐκυρίευσεν ὁ Μυτιλήνης Φραντζέσκος ὁ πρῶτος Γατελιούζος αὐθέντης ὁ κ' ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Ῥωμαίων κῆρ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἔτη κ θ' ἡμέρας κ' ἤρξατο δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς αὐθεντίας αὐτοῦ κατὰ τὸ ,σ ω ξ β' καὶ ἐπεκράτη ὑπὸ τοῦ γεγονότος σεισμοῦ κατὰ τὴν ς' τοῦ Αὐγούστου ἐν ἔτει ,σ ω ζ α' συγχωσθεῖς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῇ παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσι εἰς ἕκαστον μέγα καὶ κάλλος ἀπαράμιλλον. Πολλὰ δὲ μογήσαντες εὗρον τὸ σῶμα αὐτοῦ συντετριμμένον ὑπὸ τῶν πετρῶν, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ κτισθέντι ναῶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν λάρνακι ποιηθέντι παρ' αὐτοῦ. Συνετάφησαν δ' αὐτῷ καὶ δύο υἱοὶ ἐκείνου, συντριβέντες καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ. Ὁ μὲν πρῶτος ἦν Ἀνδρόνικος, ὁ δὲ δεύτερος Δομένικος, ἦν δὲ καὶ τρίτος υἱὸς ἐκείνου ὀνόματι Ἰάκωβος, ὃς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκλήθη Φραντζέσκος. Καὶ ἦν καὶ αὐτὸς κοιμώμενος μετὰ τῶν ρηθέντων δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐν ἐνὶ πύργῳ καὶ θεῖα δύναμις διαφυλάχθη ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ ἀβλαβῆς, ἀρπαγῆς, ὡς ἔλεγον, ἀπὸ τῶν τριῶν καὶ ριφεῖς εἰς τὸ μέρος τῶν Ἀνεμομύλων πλησίον οἰκῆματος ἀνθρώπου καλουμένου Κουνέτου καὶ εὐρεθεῖς παρὰ τῆς συνοίκου αὐτοῦ Καληδονέας . . . » [ἐν φ. 12φ τοῦ Κώδ. Suppl. gr. 685 τῆς Ἐθν. βιβλ. Παρισίων].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀναφέρονται ἐνθυμήσεις εἰς τοὺς σεισμοὺς τῶν νήσων ΠΑΡΟΥ, ΘΗΡΑΣ καὶ ΚΡΗΤΗΣ.

Α'. ΣΕΙΣΜΟΙ ΝΗΣΟΥ ΠΑΡΟΥ

1733 ΔΕΚ. 9

ΚΩΔ. ΙΣΤΟΡ. ΚΑΙ ΕΘΝΟΛ. ΕΤΑΙΡΙΑΣ

1733 - Δέκεμβριου 9 - ἡμέρα Κυριακί - βασιλέβοντος τοῦ ἡλίου- ἔκαμὲ σισμὸς μέγας καὶ σὲ μισή ὀρα ἴλθεν καὶ δευτερός καὶ ἐμάζότικεν ὅλος ὁ κόσμος στὴν Κατάπολήανι (= Ἐκατονταφυλιανὴν τῆς Πάρου) ἀπὸ τὸν φόβο ἀνδρὲς γινέκες καὶ πέδια καὶ ἔκαμαν δέεισιν καὶ τὰ μέσανίκα πάλε ἔκαμὲν ἄλος ὅσων καὶ τὸν πρότο δυνατὸς καὶ περασόντας τρεῖς ἡμερες τὴν ἡμέρᾳ τοῦ αγίου Σπήριδονος ἡμέρᾳ Τετράδι λεγούσι πὸς ἔκαμε παλὲ ὁμὸς ἄλη τὸν ἐκατάλαβαν ἄλη δὲν τον ἐκαταλάβαν ὁμος τὰ μέσανίκα πέρασμενι ἡμέρᾳ τοῦ αγίου ὁποῦ ἐξιμέρονε Πέμπτι ἔκαμε τοσο μεγας ὁποῦ ἐπέσαν τὰ καπαναρια τῆς Καταπόλήανις τα βορνὰ καὶ σικόθικὰν ἀνδρες γινέκες καὶ πέδια, καὶ πιαγαν στὴν Κατάπολήανι κλέδοντας καὶ ὄντας μάζόμενος ὅλος ὁ κόσμος μέσα εἰς τὴν ἐκλησίαν καὶ κανὰν δέησές με κλάματα ἴλθεν καὶ δευτερος καὶ ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν φόβο ἄλη ἐτρέξαν καὶ εὐγίκαν ἀπὸ τῆς πόρτες ἄλη ἐδράμαν καὶ ἀνγκαλησάν τὴν Παναγιάν καὶ τῆς αλης ἠκόνες ὁμος δεν ἴπορὸ νὰ γράφο τι θρίνὸς ἐγίνικεν ἐτοτὲς μέσα στὴν Παναγιάν. Καὶ ἀπο τοτες λεγούν πὸς κανὶ κάθε νίκα ὁμὸς ἄλη τὸν καταλάβενουν ἄλη δὲν τὸν καταλάβενουν καὶ λεγούσι πὸς αὐτὴ ἡ

πρότι ἡτὸν πάνγγόσμη καὶ χαλάσαν πόλη κόσμο καὶ χορὲς
ὄς καθὸς καὶ ἡ Σιφουνο καὶ ἄλα νισια.

[IX, σελ. 222]. 403. 1733. Ἐκ τοῦ φ. 1α τοῦ Κώδ. 72 τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορ.
καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρίας. Γέγραπται ἐν Πάρῳ χειρὶ Ἀντωνίου Μαυρομμάτη.

Β'. ΣΕΙΣΜΟΙ ΝΗΣΟΥ ΘΗΡΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.— Διὰ τοῦ ὄρου ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ νοοῦμεν κατὰ τὸν
SEEBACH¹ τὴν συστάδα τῶν ἠφαιστειογενῶν νήσων Θήρας, Θηρα-
σίαις, Ἀκρονησίου καὶ τῶν Καμμένων. Αἱ τρεῖς πρῶται μετὰ
τῆς ὑφαλοκρηπίδος αὐτῶν (μέσου βάθους 25 μ.) σχηματίζουσιν ἔλλειψο-
ειδῆ δακτύλιον, ἐμβαδοῦ 75 τετρ. χμ., ὅστις διακόπτεται μόνον εἰς τὸ
στενὸν Θήρας-Θηρασίας. Αἱ ἐσωτερικαὶ πλευραὶ τοῦ δακτυλίου τούτου
ἔχουσι διάμετρον 11 καὶ 7 χμ.

Ἱστορικὸν τῶν ἐκρήξεων.— Εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀνωτέρου ἔλ-
λειψοειδοῦς δακτυλίου τοποθετοῦνται τὰ ἐν ἐνεργείᾳ ἠφαιστεια τῶν Καμ-
μένων. Ἐκ τούτων ἡ Παλαιὰ Καμμένη ἐσχηματίσθη εἰς τοὺς προϊ-
στορικοὺς χρόνους (ἢ τῷ 194 π.Χ. ἢ τῷ 46 π.Χ.).

Ἡ Μικρὰ Καμμένη τῷ 1570-73. Ἡ Νέα Καμμένη τῷ
1707-11. Κατὰ τὴν περίοδον 1866-1870 ἐσχηματίσθησαν αἱ νησίδες
Γεωργίου καὶ Ἀφροέσεως, αἵτινες ἐπιγενῶς διὰ τῆς ἀνεκχύσεως
νέων λαβῶν ἠνώθησαν μετὰ τῆς Νέας Καμμένης. Ἐπίσης ἐντὸς τοῦ
δακτυλίου τούτου ὑπάρχουσι δύο ὑφαλοθόλοι, ἄγνωστον τότε σχηματισθέν-
τες, καθὼς καὶ διάφοροι ὑφαλοι, στήθη ἢ χοιράδες, ὀφειλόμενοι εἰς δια-
φόρους ἐκρήξεις. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ δακτυλίου, ΒΑ καὶ εἰς ἀπό-
στασιν 3,5 ν. μιλλίον ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κολούμπου, ὑπάρχει ὁ ὑφα-
λοκρατῆρ Κολούμπος, εἰς βάθος 18 μ., δημιούργημα τῆς μεγάλης
ἐκρήξεως τοῦ 1650.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ.— Εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ, οἱ ὅποιοι
συνώδευσαν καταβυθίσεις χέρσου, ἠφαιστειογενεῖς αὐτῆς ἐκρήξεις κ. ἄ., ἀνα-
φέρονται τρεῖς ἐνθυμήσεις τῶν ἑτῶν :

1457, 1650 (14 ΣΕΠΤ.) καὶ 1650 (30 ΣΕΠΤ.)

Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη ἀναφέρεται εἰς καταβυθίσιν τμήματος τῆς
ἀποτόμου ἀκτῆς τῆς Παλαιᾶς Καμμένης, αἱ δὲ ἄλλαι δύο εἰς τὴν μεγάλην
ὑποβρύχιον ἐκρηξιν τοῦ ὑφαλοκρατῆρος Κολούμπου, περὶ ἧς κατωτέρω.

¹ SEEBACH, Der Vulkan von SANTORINI, Berlin 1872, σελ. 11.

«Μεγάθυμε Φραγκίσκε, ἡρώων βεβαιότατε γόνε (Κρῖσπε), βλέπεις οἷα θαυμάσια ἔδωκεν εἰς τὰ ὄμματά μας χίλια τετρακόσια ἀπὸ Χριστοῦ διαρρυσάντων ἐτῶν, τῇ προσθήκῃ εἰς τὰ δύο αὐτὰ (1000+400) πεντάκις ἕνδεκα τὴν ἑβδόμην πρό τῶν Καλανδῶν Δεκεμβρίου. Μὲ εὐρὺν βρόμον ὁ εὐρὺς τῆς Θήρας κόλπος ὑπερμεγέθεις βράχους τῆς Καμμένης μὲ (ὑπόκωφον) στόνον ἀπέσπασε καὶ σκόπελος ἐκ τοῦ βυθοῦ τῶν κυμάτων ἀναφαίνεται, μέγα γεννᾷ ἀξιομνημόνευτον τέρας».

(Κατὰ μετάφρασιν τοῦ συναδέλφου κ. Ν. ΠΑΠΑΔΑΚΗ)

Λατινικὴ ἐνθύμησις χαραχθεῖσα ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Θήρᾳ, πρὸς τιμὴν τοῦ Φραγκίσκου Κρίσπη II, Δουκὸς τῆς Νάξου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρεται ἡ ἀπόσπασις καὶ καταβύθισις ἐν τῇ θαλάσῃ τμήματος τῆς Παλαιᾶς Καμμένης, γενομένην τὴν 25ην ΝΟΕ. 1457¹.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΕΚΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ ΤΟΥ 1650

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.— Περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς περιγραφαί: 1) ΙΩΑΝ. ΒΟΥΡΟΥ, χειρόγραφον αὐτόπτου θηραίου μάρτυρος (πιθανῶς ἱερέως) ἐκ τοῦ χωρίου Πύργου, εὑρεθὲν ἐν Νάξῳ, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Διήγησις πανωφέλιμος, ὅπου ἔδειξεν ὁ πανάγαθος Θεὸς διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἀμαρτίας τῶν ἠκατοικούντων ἐν τῇ νήσῳ Σαντορίνῃ²». 2) ΤΖΑΝΕΣ ΜΠΟΥΝΙΑΛΗ, κρητὸς ἰατροῦ: «Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν νήσῳ Κρήτης γενομένου. Ἐνετίησιν „αχπα“, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρεντίθεται περιγραφή τις τῶν σεισμῶν Σαντορίνης καὶ Μήλου τῆς ἀνωτέρω ἐκρήξεως. 3) Ἐκθεσις τοῦ ἱησουίτου πατρὸς RICHARD³, ζήσαντος ἐν Θήρᾳ, δημοσιευθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1656. 4) Ἡ τοῦ THEVENOT⁴, ὅστις ποιεῖται μνείας τῆς ἐκρήξεως ταύτης.

¹ Βλ. [II, σελ. 11]. Événement de l'an 1457.

² Ἀνθολογία τῶν κοινωφελῶν γνώσεων, Ἀθῆναι 1837, φ. Μαρτίου.

³ RICHARD, Relation de ce qui s'est passé de plus remarquable à Saint-Erini. 1657.

⁴ THEVENOT, Relation d'un voyage fait au Levant, 1665. σελ. 203.

Μεταγενέστεραι δημοσιεύσεις, στηριχθεῖσαι εἰς τὰς ἀνωτέρω εἶνε:
1). M. l'abbé PÈGUES¹ 2). Ἡ κλασσικὴ μελέτη τοῦ F. FOUQUÉ [II, σελ.
12. Éruption de 1650] καὶ 3) ἡ τοῦ ΚΛΩΝΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ².

Μακροσεισμικοὶ χαρακτηῖρες τῶν σεισμῶν τῆς ἐκρη-
ξεως 1650.— Ἡ ἐκρηξιγενὴς καὶ σεισμικὴ περίοδος διήρκησε ἐπὶ ἔτος.

Τῷ 1649 ἐγένοντο ἰσχυρότατοι σεισμοὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν Σαντορί-
νην, οἵτινες τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαοτίου 1650 ἔφθασαν εἰς τὸ μέγι-
στον τῆς ἐντάσεώς των, συνοδευόμενοι ὑπὸ πρωτοφανοῦς θερμοκρασίας
καὶ ξηρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἐκ τῆς 14ης Σεπτεμβρίου νέοι συγκλονιστικοὶ σεισμοὶ μέχρι τέλους
αὐτοῦ, εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀρχιπέλαγος, μεθ' ὑποχθονίων τρομερῶν βρόμων,
οἵτινες ἐγένοντο ἀκουστοὶ μέχρι Λαοδανελίων καὶ εὐκρινῶς μέχρι Χίου.

Τὴν 27ην τοῦ ἰδίου μηνὸς πρωτοφανῆς εἰς ἰσχὺν συγκλονισμὸς τῆς
νήσου καὶ ἀνάθρωσις ἀπὸ τοῦ πελάγους πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἄμορ-
γοῦ στήλης μαύρου καπνοῦ μετὰ φλογῶν, τρεῖς ἀναπηδήσασαν, συνοδευο-
μένην ὑπὸ δυσώδους ὀσμῆς. Ἐκ τῆς ἡμέρας τῆς θάλασσα εἶχεν ἀλλάξει
κατὰ θέσεις τὸ σύνηδες αὐτῆς χρῶμα, πρὸς τὸ πράσινον. Ἐπηκολούθησαν
μερικαὶ ἀναπηδήσεις τῆς στήλης τοῦ καπνοῦ καὶ ἀνέξοδος κισσήρεως. Ἐπα-
νάληψις τῶν σεισμῶν, μικροτέρας ὁμῶς ἐντάσεως. Τὴν 28ην νέαι ἐκρηξεις
τοῦ ἠφαιστείου.

Τὴν 29ην σχηματισμὸς νησίδος μετὰ κρατῆρος, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἀνερ-
ρίπτοντο πελώριοι πυρακτωμένοι λίθοι καὶ ἐν ἀφθονίᾳ πυροκλαστικῶν ὑλι-
κόν, ἰδίως δὲ ἀνάθρωσις ἠφαιστείου σποδοῦ. Ὁ ἀήρ ἐφαίνετο πύρινος, ἐκ-
πυρσοκροτήσεις, ἐκλάμψεις, ὑπόγειοι βρῶμοι καὶ μυκηθμοί, ἔδαφικοὶ συγκλο-
νισμοὶ ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἡ θάλασσα ἐγένετο τρικυμιώδης, ἀστραπαί, βρονταί,
κεραυνοί. Κατάκλυσις τῆς θαλάσσης εἰς ὄρισμένα τμήματα τοῦ Α μέρους
τῆς νήσου. Θαλάσσιον κύμα διέτρεξεν ὀλόκληρον τὸ Αἰγαῖον. Εἰς τὴν Ἴον
ἀνῆλθεν εἰς ὕψος 20 μ., εἰς τὴν Σίκινον, τὰ Χανιά καὶ ἀλλαγῶν ἐπροξέ-
νησε τοῦτο μεγάλας ζημίας ὡς ἐκ τῆς αἰφνιδίου ἰσχυροῦς θαλασσοταραχῆς.
Μολύνσεις τοῦ ἀέρος.

Ἡ ἀνεξελθοῦσα κίσσηρις ἐπιπλέουσα διεσκορπίσθη ὑπὸ τῶν κυμάτων
εἰς ὀλόκληρον τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος. Μετὰ μεσημβρίαν ἐπῆλθε γενικῶς
σκότος.

Τὴν 30ὴν ἐπνευσαν δακρυγόνα ἀέρια, τυφλώσαντα τὸ πλεῖστον τῶν
κατοίκων ἐπὶ τριήμερον. Ἄλλοι ἀπέθανον ἐξ ἀσφυξίας ἢ ἐξ ἐγκεφαλικῆς

¹ M. l'abbé PÈGUES, Histoire et phénomènes du volcan et des îles vol-
caniques de Santorin, Paris 1842.

² ΚΑ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Ἡ παρὰ τῆ Θήρας ἐκρηξις τοῦ 1650. ΑΘΗΝΑΙΟΝ, τόμ. Ζ,
σελ. 66.

συμφορήσεως. Ἄθροός θάνατος κατοικιδίων ζώων καὶ πτηνῶν. Γενικὸς θάνατος τῆς θαλασσίας πανίσκης.

Ἀπὸ τῆς 6ης Ὀκτωβρίου ἤρχισεν ἡ ἔκρηξις νὰ ἐλλαττοῦται εἰς ἔντασιν. Ἡ δρᾶσις τῆς καὶ τὰ συνοδεύοντα ταύτην φυσικὰ φαινόμενα ἠλαττώθησαν ἐπαισθητῶς, ἐξηκολούθησεν ὅμως ἄφθονος ἡ ἀνέξοδος τῆς κισσῆσεως.

Τὴν 4ην Νοεμβρίου νέα ἀνάθροσις μαύρου καπνοῦ μετὰ δηλητηριωδῶν ἀερίων, ἣτις ἐπέφερε πάλιν γενικὸν σκότος ἐν τῇ νήσῳ.

Τὴν 6ην Δεκεμβρίου ἤρχισεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἡσυχίας. Ἡ θάλασσα ἤρχισε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὴν συνήθη αὐτῆς ὄψιν. Κατάδυσις τῆς ἡφαιστειογενοῦς νησίδος. Εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς παρέμεινεν ἔκτοτε ὑφαλος εἰς βάθος 18 μ., ὀνομαζόμενος, ὡς προελέχθη, Κ ο λ ο ὕ μ ο ς.

Ἐδῶ γράφομεν διὰ τὰ σημεῖα καὶ τέρατα ὅπου ἔγειναν εἰς τὸ νησί τῆς Σαντορήνης. Ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος εἰς τὰς 18' τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς ἐκίνησαν σεισμοὶ μεγάλοι καὶ φοβεροὶ κάθε ἡμέραν καὶ κάθε νύκτα ἕως τῆς κς' τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἡγουν ἡμέρα Ε' καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔγεινεν ἓνας φοβερὸς σεισμός. καὶ ἐσειόθησαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς, καὶ μὲ τὸν σεισμὸν ἐβγῆκε μεγάλη βροῦμα ὡς ἂν ἀπὸ βοτάνι καὶ τεάφι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐβγῆκε μία φλέβα μέσα εἰς τὸ πέλαγος ἀλάργου ἀπὸ τὸ νησί ἕως δέκα μίλια, καὶ ἐβγῆκεν ὡς ἂν κάστρον μικρὸν καὶ ἐσηκόνετον ἕψηλὰ καὶ πάλιν ἔπεφτε μέσα εἰς τὸ βάθος πότε ἕξι πότε ἐπτὰ φοραὶς τὴν ἡμέραν ἕως τὰς κθ' τοῦ αὐτοῦ μηνός. Καὶ τῇ Κυριακῇ μετὰ τὸν ὄρθρον ἐσήκωσεν ἓνα σύννεφον ὡς ἂν ἓνα φοβερὸν καὶ μέγα βουνόν, καὶ ἐφάνη πῶς ἐπῆγεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὅσον ἐπῆγαιεν ἀπάνω ἔχαμοβρόνταν' καὶ ὅταν ἐφθασεν ἀπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, ἔγειναν σεισμοὶ μεγάλοι καὶ φοβεροὶ καὶ βρονταὶς μὲ φωταὶς μεγάλαις, καὶ ἐκατέβαιναν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὡς ἂν λάτξαις, ὅπου ἄνθρωπος δὲν ἐνθυμᾶται ἡ ταὶς ἤκουσε νὰ γένουν καμμίαν φορᾶν. Καὶ ἐβγῆκεν ὅλος ὁ κόσμος μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κάστρον καὶ ἀπὸ τὰ σπίτια μὲ ταὶς ἀγίαις εἰκόνες ἕξω εἰς

τὸν κάμπον μὲ πολλὰ δάκρυα, καὶ ἔλεγαν ὅτι ἔφθασεν ἡ συντέλεια ἡ τοῦ κόσμου, καὶ ἐσυγχωροῦνταν ἕνας τὸν ἄλλον μὲ πολλὰ καὶ πικρὰ δάκρυα. Καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἐσπερινοῦ ἔγειναν τρεῖς σεισμοὶ ἀπὸ τοὺς προηγουμένους μεγαλύτεροι, ὁποῦ ἤθελε νὰ γυρίσῃ τὸ νησί ἄνω κάτω. Καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην ὁποῦ ἦτον ὁ κόσμος συναγμένος, ἦτον ἐκεῖ μία πέτρα πολλὰ μεγάλη· καὶ ἐκατέβη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἕνα ἀστροπελέκι καὶ ἐκτύπησεν ἐκείνην τὴν πέτραν καὶ τὴν ἔκαμεν ὡσαν ἄλεύρι· καὶ ὁ λαὸς ὅλος δὲν ἔπαθε τίποτε. Καὶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπῆγαν εἰς τὸν αἰγιαλὸν εἴκοσι παλληκάρια νὰ γυρεύουν ὀψάρια ὁποῦ τὰ ἔρριχνεν ἡ θάλασσα ἔξω, καὶ ἦλθεν ἡ βροῦμα τῆς θαλάσσης, καὶ ἐξεψύχησαν ὅλα τὰ παλληκάρια. Καὶ ὅταν ἐπέρασε μία ὥρα τῆς νυκτός, ἔπαυσαν οἱ σεισμοὶ καὶ αἱ βρονταὶ καὶ αἱ ἀστραπαὶ, καὶ ἐβγήκε μία εὐωδία καλή, καὶ ἐβάστα ὡς μίαν ὥραν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐφούσκωσεν ἡ θάλασσα καὶ ἀνέβηκεν ἐπάνω εἰς τὸ νησί ὡς δύο μίλια, καὶ ἐπῆρεν ἐρημοτοίχια καὶ παρακκλήσια ὁποῦ εὐρίσκονταν ἀνάμεσα εἰς τὰ χωράφια, ὁποῦ δὲν ἄφησε μήτε θεμέλιον. Ὠσαύτως καὶ τρία καμίνια φορτωμένα καὶ καρᾶρια ὅσα ἔφτασε καὶ χωράφια καὶ ἀμπέλια ὅλα τὰ ἐπῆρε.

Καὶ ἐξημερόνοντας ἡ Δευτέρα ἐπλάκωσε καταχνία ὡσαν καπνὸς ὅλον τὸ νησί, καὶ ἐκτύπα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ ἔματα καὶ ἐτυφλοῦνταν, καὶ ἔμεναν οἱ ἄνθρωποι τυλφοὶ ὁ μὲν ἕξ ἡμέραις, ὁ δὲ ἐπτά, ὁ δὲ ὀκτώ· ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ πουλῖα ὀλίγον μέρος ἀπόμειναν, τὰ δὲ ἄλλα ἐψόφησαν καὶ ἐγέμισεν ὁ κάμπος. Ὅμοίως καὶ τὰ ἀργυρᾶ ὄπου καὶ ἄν ἦσαν ἐγίνονταν κόκκινα, καὶ τὰ ἐσφόγγιζαν καὶ ἤρχονταν εἰς τὴν τάξιν τους καὶ πάλιν ἐκοκκίνιζαν. Τὰ χρυσάρια ἐγίνονταν ὡσαν ἀσημι, τὰ νερὰ ἐπίκρισαν καὶ ἐφαίνονταν ἐπάνω ὡσαν ἴλαδι. Καὶ περνώντας ὀκτὼ ἡμέραις ἕως τὴν ἄλλην Δευτέραν ἐσῆκωσε πάλιν ἕνα σύννεφον καὶ ἐπλάκωσεν ἕνα μέρος ἡ τοῦ νησίου. Καὶ εὐρέθησαν ἐκεῖ σαράντα ἄνθρωποι γεωργοὶ καὶ ἀπέθαναν ὅλοι, καὶ τὰ ζῶα ὅσα εὐρέθησαν ἐκεῖ ἐψόφησαν. Καὶ ἤρχονταν δύο καρᾶβόπουλα

σαντορηνεία φορτωμένα σιτάρι, καὶ τὸ μὲν ἓνα ἐξέπεσε μακρὰ ἀπὸ τὸ νησί καὶ ἐκινδύνευσε καὶ ἐγλύτωσε, τὸ δὲ ἄλλον ἦτον σιμὰ εἰς τὸ νησί ὡς τρία μίλια, καὶ ἦσαν μέσα ἐννέα παλληκάρια καὶ ἀπέθαναν ὅλοι, καὶ τὸ καραβόπουλον ἐβγῆκεν ἔξω. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθε μία ἢ βρωμα - τίς λόγος νὰ τὴν διηγηθῆ, ποία ἀκοή νὰ τὴν ἀκούσῃ; - ὁποῦ ἔπεφταν οἱ ἄνθρωποι ὡς ἀπαιθαμμένοι. Καὶ ὅταν ἦταν νότος δὲν τους ἐπαράβλαβεν, ὅταν δὲ ἤθελε γυρίσει γραῖος¹, εἶχαν μεγάλην στενοχωρίαν. Καὶ θεοῦ βοήθεια δὲν ἀπέθανε τότε τινάς, διότι δὲν ἐβάσταξεν ἡ βρωμα πολὺ, μόνον ἕως τρεῖς ὥραις. Καὶ ἐπέρασε σαράντα ἡμέραις καὶ ἄνεμος δὲν ἔπνευεν. Καὶ εἶχεν ὁ κόσμος μεγάλην στενοχωρίαν, καὶ ἄναφτεν ἡ φωτιά ἕως ἡμερῶν τοῦ ἁγίου Νικολάου. Καὶ τὸ βράδυ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐβγῆκαν τρεῖς σιφοῦνοι ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ἐβγῆκεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ κακόν, καὶ ἐκεῖνοι οἱ σιφοῦνοι ἐράνηκαν πῶς ἐπῆγαν εἰς τὸ μέρος τοῦ πονέντε², καὶ ἀπόμεινε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ ὁ τόπος καθὼς ἦτον καὶ πρῶτα, καὶ ἡ πέτρα ὁποῦ ἐφάνη εἰς τὴν θάλασσαν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης.

[IX, σελ. 254]. Μονὴ Δοχειαρίου 2805. 131. Χαρτ. 16. XVII. Ὅμοιος [III τόμ. Β', σελ. 107—111].

Πρόκειται περὶ σπουδαίας ἐνθυμήσεως τῆς Μονῆς Δοχειαρίου, τὴν ὁποίαν πρῶτος ὁ ΛΑΜΠΡΟΣ³ ἐδημοσίευσεν τῷ 1885 ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας, [III, τόμ Β', σελ. 107] ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀνέκδοτος διήγησις περὶ τῆς ἐν ἔτει 1650 παρὰ τὴν Θῆραν ἐκρήξεως». Καθὼς παρατηροῦμεν τὰ ἐν αὐτῇ ἐκτιθέμενα συμφωνοῦσιν ἐν πολλοῖς μετὰ τῆς διηγήσεως τῆς ἰδίας ἐκρήξεως, ἣν δίδει ὁ F. ΦΟΥΡΣÉ [II, σελ. 12. Éruption de 1650] καὶ τῆς ἐποίας τοὺς μακροσεισμικοὺς χαρακτῆρας περιεγράψαμεν ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις.

¹ (=δυτικὸς ἄνεμος).

² (=βορειοανατολικὸς ἄνεμος).

³ Ὁ ΛΑΜΠΡΟΣ ἐν τῇ δημοσίευσί τούτῃ μεταξὺ ἄλλων, γράφει: «... ἐκδίδῃ αὐτὴν ἐνταῦθα, ὅπως ἀξιοθῶσιν αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς σπουδαίας ἐκρήξεως τοῦ 1650, ἣτις παρέχει διὰ τοὺς γεωλόγους ἀφορμὴν πολλῶν μελετῶν καὶ πολλὰ μέχρι τοῦδε παρουσιάζει τὰ ἀμφιβλητούμενα καὶ ἀνεξήγητα, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τῶν περὶ αὐτῆς εἰδήσεων».

Εἰς τοὺς 1650 Σεπτεμβρίῳ 30 εὐρισκόμενοι ἡμεῖς εἰς νήσο(ν) Λέρο(ν) Κυριακῇ βράδι ἐβρόντα ὡσάν νὰ πολεμοῦν, καὶ ἔλεγαν ὅτι ἐχάλασεν ὁ θεὸς τὴν Σαντορόην· ἡμεῖς ἐρχόμενοι εἰς Πάτιμον νῆσον ἐψοφοῦσαν τὰ ὄψαρια εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὸν βρῶμο(ν) τῆς Σαντορόνης καὶ τοῦ κηρσῆρα¹ ἕως τὴν ἀνατολήν.

[IX, σελ. 192 - 193]. 273. 1650. Σημείωμα χειρὶ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ἱερομονάχου τοῦ Κρητὸς τοῦ Ἁγιοταφίτου ἐν φ. 1 τοῦ Κώδ. 509 τῆς κυρίως Πατριαρχ. Βιβλ. Ἱεροσολύμων [ΚΕΡΑΜΕΩΣ, τόμ. Α', σελ. 459].

«Ἡ 30ῆ Σεπτεμβρίου 1650 ἦτο Δευτέρα καὶ οὐχὶ Κυριακή».

Γ'. ΣΕΙΣΜΟΙ ΝΗΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Εἰσαγωγή. — Ἡ Ν. Κρήτη εἶνε χώρα ἐξαιρετικῶς σεισμόπληκτος, ἰδίως δὲ τὸ ΒΑ αὐτῆς παραλιακὸν τμήμα Σητείας· Ἡρακλείου - Ρεθύμνης. Κατὰ τὸν σεισμολογικὸν κατάλογον RAULIN-ΣΤΑΥΡΑΚΙ² ἀπὸ 368 π.Χ. μέχρι τοῦ 1888 μ.Χ., ἦτοι εἰς διάστημα 22 αἰῶνων περίπου, συνέβησαν ἐν Κρήτῃ 47 ἰσχυροὶ σεισμοί, ἐπομένως ἕκαστος ἐκ τούτων ἀντιστοιχεῖ ἀνὰ 47 ἔτη. Καταστρεπτικώτατοι ὑπῆρξαν εἰς τὸ διάστημα τοῦτο οἱ σεισμοὶ τῶν ἐτῶν :

1490, 1508 καὶ 1810³⁻⁴.

¹ Καθὼς παρατηροῦμεν ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1650 ἢ 30ῆ Σεπ. ἦτο ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐπνευσαν τὰ δακρυγόνα ἀέρια καὶ ἐπῆλθεν ὁ γενικὸς θάνατος τῆς θαλασσίας πανίσχυς. Ὁ κήρησας (= κρίσησις) εἶχε διασκορπισθῆ, ὡς εἶδομεν, ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς ὀλόκληρον τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος.

² Ὁ κατάλογος τοῦ RAULIN [I, τόμ. 1, σελ. 424], κατηγορήθη, ὡς οὕτως ἀναφέρει, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πίνακος τῶν σεισμῶν τῆς Κρήτης τοῦ M. PERRBY (Mémoire sur les tremblements de terre ressentis dans la péninsule Turco-Hellénique et en Syrie) δημοσιευθὲν ἐν τῇ Βελγικῇ Βασιλ. Ἀκαδημίᾳ t. XXIII. 1850) καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμπληρώσεων. Ὁ Ν. ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ συνεπλήρωσε τὸν κατάλογον τοῦτον διὰ τῶν νεωτέρων σεισμῶν, μέχρι τοῦ 1880 (βλ. Στατιστ. Κρήτης, Ἀθήναι 1890, σ. 107).

³ Μεγάλοι σεισμοὶ τῆς Κρήτης, οἵτινες ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων εἶνε : ὁ τοῦ ἔτους 62 μ.Χ. [ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀπολλωνίου Τσαγέος. 4 34], ὁ τοῦ 448 (ΣΕΠΤ. 6) [ΜΑΛΑΛΑΣ 44, σελ. 359] καὶ ὁ σεισμὸς τοῦ 796 (ΑΠΡ. 7) [ΘΕΟΦΑΝΗΣ 1. 728.8]. Περὶ τῶν σεισμῶν τούτων βλ. [VII, σελ. 200, 211 καὶ 235].

⁴ Ὁ JOHN GALT περιηγήσας τὴν νῆσον Χίον τῷ 1810, γράφει περὶ τοῦ σειμοῦ τούτου τὰ ἑξῆς, ἐν τῇ 31ῃ ἐπιστολῇ του τῆς 10ῆς Ἀπριλίου ἐν Χίῳ. (Letters

Ἡ Κρήτη γεωτεκτονικῶς ἀνήκει εἰς τὸ νοτιώτερον τμήμα τοῦ διναροταυρικοῦ τόξου, τοῦ ὁποίου αἱ ρηξιγενεῖς γραμμαί, διεύθυνονται ἐκ Δ - Α. Κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην παρουσιάζει τὰς ὄρεοσειράς τῶν Λευκῶν ὄρεων (2452 μ.), τῆς Ἰδῆς (Ψηλορείτη) (2456) καὶ τῆς Δίκτης (Λασηθίου) (2148), περιβάλλεται δὲ ὑπὸ δύο βαθειῶν θαλασσῶν τῆς Ἀν. Μεσογείου: 1) Ἐκ δυσμῶν καὶ νότου ὑπὸ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους, ὅπερ ἀποτελεῖ Ν.ΝΑ προέκτασιν τοῦ Ἰονίου πελάγους. Τούτου τὸ μέγιστον βάθος εἶνε 4404 μ.¹ καὶ εὐρίσκεται ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταϊνάρου, εἰς ἀπόστασιν 50 ν. μιλίων, τὸ δὲ μέσον αὐτῆς βάθος φθάνει τὰ 2500 μ. 2) Ἐκ βορρᾶ ὑπὸ τῆς ὑφαλοτάφρου τοῦ Κρητικοῦ πελάγους. Ταύτης τὸ μέγιστον βάθος 3411 μ. εὐρίσκεται νοτίως τῆς Σαντορίνης εἰς ἀπόστασιν 2,5 ν. μιλίων.

Ἡ σημασία τῆς τάφρου ταύτης ἐν τῷ νοτίῳ Αἰγαίῳ εἶνε μεγάλη ἀπὸ σεισμολογικῆς ἀπόψεως. Αὕτη βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς διναροταυρικῆς πτυχώσεως, ἀπὸ βορρᾶ δ' ἐπισυνάπτεται πρὸς τὸ κεντρικὸν Ἑλληνικὸν Ἀρχιπέλαγος, τοῦ περιλαμβάνοντος ὡς γνωστὸν, τὴν ὁμάδα τῶν ἠφαιστειογενῶν νήσων². Σεισμολογικῶς ἐπηρεάζει σπουδαίως ἡ τάφρος αὕτη τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Κρήτης ἰδιαιτέρως δὲ τὴν παρακτίον κωρίδα Ρεθύμνης - Ἡρακλείου - Σητείας, σείουσα μετ' ἐξαιρετικῆς προτιμῆσεως τὰς ἐκεῖ ἀποκειμένας ἀποθέσεις τοῦ ΝΕΟΓΕΝΟΥΣ. Ὁ Ν. ΚΡΗΤΙΚΟΣ [XVI, σ. 5] κατὰ τὴν ἐκρηξιγενῆ περιόδον 1925 τοῦ ἠφαιστείου τῆς Σαντορίνης, ἐσημείωσε τὴν ἀναμφισβήτητον τεκτονικὴν σχέσιν, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ αὐτῆς, τῆς ἐν λόγῳ τάφρου τοῦ κεντρικοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας³.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ — Αἱ ἐνθυμήσεις τῆς νήσου Κρήτης ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐπόμενα ἔτη:

1508 (τρεις ἐνθυμ.) **1595, 1629, 1646** καὶ **1717**

ἐκ τῶν ὁποίων μόνον αἱ τῶν ἐτῶν 1508 καὶ 1595 ἀναγράφονται εἰς τὸν πίνακα RAULIN - ΣΤΑΥΡΑΚΗ.

from the Levant): «Ἡ συνομιλία αὐτῶν (δηλ. δύο μουσουλμάνων εὐρισκομένων ἐν τῷ σουραίου) περιεστρέφετο εἰς τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας εἶχε προξενήσει τότε ὁ σεισμὸς εἰς τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης, ἐνθα λέγεται ὅτι κατέστρεψε τὸ τρίτον τῶν οἰκιῶν καὶ ἐφρόνευσε πολλὰς χιλιάδας ἀνθρώπων· ὁ αὐτὸς σεισμὸς εἶχε προξενήσει καὶ εἰς ἐμὲ ὑπερβολικὸν τρόμον, ὅτε εὐρισκόμην εἰς τὴν Τριπολιτσάν, καθὼς δὲ ἔμαθον εἶχε γίνεαι αἰσθητῶς εἰς ὅλα τὰ μέρη, τὰ ὁποία ἔκτοτε ἐπεσκέφθην».

¹ Εἶνε τὸ μεγαλύτερον βάθος τῶν Ἑλληνικῶν Θαλασσῶν.

² CONST. A. ΚΤΕΝΑΣ, Rapport sur les travaux du Laboratoire de Pétrologie de l'Université d'Athènes, concernant l'étude des volcans de la Mer Égée, Napoli 1927 (βλ. χάρτην).

³ Ν. ΚΡΗΤΙΚΟΥ, Τὰ προηγθέντα σεισμικὰ φαινόμενα τῆς τελευταίας δράσεως τοῦ ἠφαιστείου τῆς Σαντορίνης. Πρ. Ἀκ. Ἀθ. 3. 1928 μ. 450.

Μῆν Μάϊος κθ' ἐγήνην σεισμὸς μέγας ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ ὥστε καὶ ἡ χώρα τοῦ Χανδάκου ἐχάλασε μερικῶς καὶ ἐπλάκωσεν πολλὴ λαὸν εἰς τὰς β' ὥρας τῆς νυκτὸς βῆ ἐσπέρας. Ἔτους ζιζ' ¹ ἰνδ. ια', ἡλίου κύκλος ιζ' καὶ τῆς σελήνης ζ', θεμέλιον κη'. εἰς ἀφῆ' γραφὴ ρισνάγγαμμα λοςτωμαρᾶ ρογιώργε (=Γεώργιος ἀμαρτωλὸς Μαγγανάρης).

[VIII, τόμ. II, σελ. 164]. 4616. 526 χαρτ. 8 XV. Ὁμοίως καὶ [IX, σελ. 169]. 169. 1508.

ἀφῆ (:) μηνὶ Μαΐου κθ' ἐγίνη σισμος καὶ τὸ καστρότης (γρ. εἰς τὸ κάστρο τῆς) Κρήτις καὶ χαλασαὶ ἡ μισι χορα.

[IX, σελ. 169]. 168. 1508. Coxe Catalogus mss. Collegii S^t. Trinitatis σελ. 18, κῶδ. XLV ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ.

1508 ἔγινεν μέγας σισμός.

[Ἐπετ. Παρνασσῶ, ἔτος Γ (1899), σελ. 99] ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ. Κατάλογος τῶν Κωδίκων τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Κῶδ. 5 φ. 2α. Αὐτόγραφον σημεῖωμα Γεδεών, ἐπισκόπου Αὐλοποτάμου Κρήτης. Ὁμοίως καὶ [IX, σελ. 169]. 166. 1508.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΕΙΣΜΟΥ ΤΗΣ 29 ΜΑΪΟΥ 1508.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.— Περὶ τοῦ σεισμοῦ τούτου ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς περιγραφαί:— 1) ΜΑΝΟΛΗ ΣΚΛΑΒΟΥ: «Ἡ συμφορὰ τῆς Κρήτης, ἐν ἣ γέγονεν τοῦ μεγάλου σεισμοῦ, 29ης Μαΐου 1508²». Ρίμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. 2) Στιχούργημα εἰς ὕψος ἀρχαιοπρεπὲς εὐρισκόμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 19 Βαροκκικῷ κώδικι, τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοβληανῆς βιβλιοθήκῃς (φ. 39)³. 3) Ἀφήγησις τοῦ ἡγουμένου Γεωργίου τῆς

¹ Ὁ ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΣ [IX, σελ. 169] διορθώνει τὴν χρονολογίαν ταύτην ζιζ' (=1508).

² G. WAGNER, *Carmina graeca medii aevi*, Lipsiae 1874, σελ. (53-61).

³ βλ. ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ν.Ε., τόμ. ΙΑ', Ἀθήνησιν 1914, σελ. 441. «Ποιημάτων περὶ τοῦ ἐν ἔτει 1508 σεισμοῦ τῆς Κρήτης».

ἐν Gemnik τῆς Βοημίας Καρθουσιανῆς Μονῆς (Georgius Prior Gemnicensis ordinis Carthusiani, in Austria), παρατυχόντος κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνου ἐν Κρήτῃ. 4) Παρὰ τῷ Φλαμινίῳ Κορηλίῳ¹: «ἐπιστολαὶ τοῦ κατ' ἐκείνου τοῦ χρόνου Δουκὸς Κρήτης Δωνάτου πρὸς τὸν ἐν Παταυίῳ φίλον του Πέτρον Κονταρηνό», γραφεῖσαν τὴν 3/15ην Ἰουλίου 1508. Μετάφρασιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐκ τοῦ λατινικοῦ κειμένου, φιλοτεχνήθεισαν ὑπὸ τοῦ ἀξιολόγου συναδέλφου κ. ΙΩΑΝ. ΚΑΚΡΙΑΔΗ, παραθέτομεν εἰς τὸ τέλος τῆς δημοσιεύσεως (βλ. ΚΕΙΜ. ΑΡΙΘ. 5)². 5) ΝΙΚ. ΤΩΜΑΔΑΚΗ: «Τὸ τραγοῦδι τῆς Φιαγκούσας (1508), Χανιά 1934». Στιχοῦργημα ἐλιπές τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, φυλασσόμενον εἰς τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κρήτης, μετὰ σχολίων ΝΙΚ. ΠΑΠΑΔΑΚΙ. Σημειοῦμεν ἐπίσης καὶ τοὺς ἐπομένους συγγραφεῖς, οἵτινες ὁρμώμενοι ἐκ διαφόρων λόγων, ἀπασχολήθησαν μὲ τὸν σεισμόν τοῦτον: 1) Ν. ΓΙΑΝΝΑΡΗ: «Περὶ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, Ἀθήναι 1889». 2) ΣΤΑΥΡΑΚΗ: Στατιστικὴ Κρήτης, Ἀθήναι 1890, σελ. 107.

Μακροσεισμικοὶ χαρακτῆρες. — Κατὰ τὴν περιγραφὴν τὴν ὁποίαν δίδει ὁ ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΔΩΝΑΤΟΣ (τῆς 15ης Ἰουλίου 1508) ὁ σεισμὸς οὗτος εἶχεν τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά:

Ἵσχυρὸς, συνοδευόμενος ὑπὸ μεγάλου βρόμου, ἔλαβεν χώραν τὴν δευτέραν νυκτερινὴν ὥραν περίπου, (ἦτοι πιθανῶς τὴν καθ' ἡμᾶς 11ην μ.μ. περίπου). Ὁ αἶθρ καὶ ἡ θάλασσα ἦσαν ἀπολύτως ἤσυχαι πρὸ τοῦ σειμοῦ, μόνον δὲ ὁ ἥλιος ἐφαίνετο θολός, ὡσάν κεκαλυμμένος ἀπὸ σύννεφα σκόνης. Τρεῖς ὥρας μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐγένετο καὶ ἄλλος σεισμὸς μικροτέρας ἐντάσεως τοῦ πρώτου. Μεγάλαι ζημίαι εἰς τὰς οἰκοδομὰς, ἐκ τῶν ὁποίων 3-4 μόνον τελείως κατερειπώθησαν. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως παρέμειναν ἀνέπαφα. Θάνατος ἐκ σειμοῦ 300 περίπου πολιτῶν. Ὁ σεισμὸς οὗτος διετάραξε ὀλόκληρον τὴν νῆσον, κυρίως δὲ τὸ βόρειον παράλιον τμήμα. Ἡ καταστροφὴ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος ἀνατολικοῦ τούτου τμήματος καὶ κατερείπωσεν ἐν μέρει ὄχι μόνον τὸ Ἡράκλειον, ἀλλὰ καὶ τὴν Σητεῖαν καὶ Ἱεράπετραν. Τὸ Ρέθυμνον καὶ Χανιά, δὲν ἐβλάβησαν. Γενικώτερον ὁ σεισμὸς ἔσεισεν ὀλόκληρον τὸ Αἰγαῖον, κυρίως δὲ τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων, τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Εὐβοίας καὶ τὴν τάφρον τῆς Φρυγίας.

¹ FLAMINIUS CORNELIUS, *Creta sacra*, τόμ. III, σελ. 408.

² Λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ κυρίως τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως, ἦν κάμει ὁ ἐπιστολογράφος ἐπὶ τῶν τρομοκρατηθέντων κατοίκων ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ σειμοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ πρώτην φοράν γίνεται μετάφρασις τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διὰ τοῦτο καίτοι αὕτη εἶνε μακροσεκλής, τὴν δημοσιεύομεν ὀλόκληρον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σεισμολογικῶν στοιχείων τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ΙΕΡ. ΔΩΝΑΤΟΥ δύναται νὰ υποθέσῃ τις τὰ ἑξῆς: 1) ὅτι ἡ σεισμογόνος ἐστία τοῦ σεισμοῦ τούτου ἦτο ἐντετοπισμένη ἐντὸς τῆς ὑφαλοτάφρου τοῦ Κρητικοῦ Πελάγους καὶ ἔπληξε λόγῳ γειτονίας τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς νήσου, 2) ὅτι ἡ σεισμικὴ ἀδτιῆς δραῖσις μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἐνέργειαν τῆς ἰδίας ὑφαλοτάφρου κατὰ τὰ ἔτη 1918-1925 καθ' ἣν ἐσεισθήσαν τὰ ἴδια τμήματα ¹.

1595 ΙΑΝ. 14

ΚΩΔ. ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΔΡΟΥ

1595 - Ἔγινεν μέγας σισμὸς Ἰωανναρίου - 14.

[Ἐπετ. Παρνασσού, ἔτος Γ' (1899), σελ. 99]. ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος τῶν Κωδίκων τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Κώδ. 5 φ. 2α. Αὐτόγραφον σημεῖωμα Γεδειών, ἐπιζόπου Αὐλοποτάμου Κρήτης.

1595 ΝΟΕΜΒΡ. 16

ΚΩΔ. ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΔΡΟΥ

1595. Ἔγινεν μέγας σισμὸς νοεμβρίου 16.

[Ἐπετ. Παρνασσού, ἔτος Γ' (1899), σελ. 100]. ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος τῶν Κωδίκων τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Κώδ. 5 φ. 2α. Αὐτόγραφον σημεῖωμα Γεδειών, ἐπιζόπου Αὐλοποτάμου Κρήτης. Ὁμοίως καὶ [ΙΧ, σελ. 169] 232. 1595.

Τὸν σεισμὸν τοῦτον ἀναφέρει καὶ ὁ ΟΝΟΡΙΟ ΒΕΛΛΙ ².

1620 ΦΕΒΡ. 27

ΚΩΔ. ΔΗΜΟΤ. ΦΩΣΚΟΛΙΑΝΗΣ ΒΙΒΛ. ΖΑΚΥΝΘΟΥ

α γ κ θ' μηνὶ Φεβρουαρίου εἰς κζ', ἡμέρα Σαβάτω τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, ὥρα τετάρτη τῆς ἡμέρας ἐγίνηκε σεισμὸς μέγας εἰς ὅλον τὸ νησὶ τῆς Κρήτης καὶ ἐπέσασι σπήτια καὶ ἐπλακόςασι ἀνθρώπους πολλοὺς καὶ τὰς καμπάνας γιὰ τὴ χώρας καὶ σούντανε ὄπου ἐλέγασι οἱ ἀνθρώποι πῶς

¹ Ν. ΚΡΗΤΙΚΟΥ, Περὶ τῆς σεισμικότητος τῶν κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης. [Πε. Ἀκ. Ἀθ. 2. 1926], σελ. 156.

² [I, τόμ. 1, σελ. 423]. A description of the Theatres in Crete, σελ. 11.

δίδουσιν κάτω νὰ χαλᾶν καὶ ἡ ἐκκλησίαις καὶ νοίξασι καὶ ἡ γῆ ἔβρ. (...δυσανάγνωστον) καὶ οὔτρινε (ἤτρινε, ἔτρινε) ὁποῦ ἐλέγαμε κάθε πρᾶγμα πῶς θέλει νὰ νοίξῃ ἡ γῆς νὰ μᾶς καταπιῇ.

[IX, σελ. 187]. 254. 1629. Ἐξέδωκε ΣΠ. ΛΕΒΙΑΖΗΣ ἐν Παρνασσῶ [Τόμ. 15, 1893-4, σελ. 221] ἐξ ἐκκλ. Κώδ. ὑπ' αὐτοῦ ἀγορασθέντος τῷ 1893 ἐν Ζακύνθῳ καὶ δωρηθέντος εἰς τὴν Δημοτ. Φωσκολιανὴν βιβλιοθήκην.

«Ἡ 27η Φεβρουαρίου 1629 δὲν ἦτο ἡμέρα Σάββατον, ἀλλὰ Παρασκευή».

1646 IAN. 5

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΠΑΤΜΟΥ

1646 ἐπίθε τὸ Ρέθεμνον τὸ ἄνοθεν. . . . εἰς ταῖς πέντε τοῦ Ἰανουαρίου τὴν ὥραν ὁποῦ φωτίζα ἔκαμε δύο μεγάλους συσμούς, τοὺς ὁποίους ἐλέγαμεν πῶς θέλει νὰ χαθῆ ὁ κόσμος· καὶ ἤκανε καθειμέραν συσμούς ἕως δύο μήνες.

[IX, σελ. 190]. 266. 1646-47. Ἐν τέλει τοῦ Κώδ. ΧΚΓ' τῆς βιβλ. Πάτμου [ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, σελ. 252].

1717 — —

ΚΩΔ. ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΔΡΟΥ

1717 ἔγινεν μέγας σισμὸς καὶ ἐχάλασαν πολὰ χωρία.

[Ἐπετ. Παρνασσῶ, ἔτος Γ' (1899, σελ. 100)]. ΣΠ. ΔΛΜΠΡΟΥ, Κατάλογος τῶν Κωδίκων τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Κώδ. 5. φ. 2α. Αὐτόγραφον σημεῖωμα Γεδαῶν, ἐπὶ σκόπου Αὐλοποτάμου Κρήτης. Ὁμοίως καὶ [IX, σελ. 214]. 367. 1717.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙV.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

ΑΛΒΑΝΙΑΣ - ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. — Ἡ δυτικὴ παρυφὴ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων ἀνήκουσιν, ὡς γνωστόν, γεωλογικῶς εἰς δύο ὁρεινὰς ζώνας πτυχώσεων, διευθυνομένων Β. ΒΔ - Ν. ΝΑ: 1) Εἰς τὴν ζώνην τῶν Παξῶν καὶ 2) εἰς τὴν Ἀδριατικο-Ἰόνιον τοιαύτην¹. Εἰς τὴν πρώτην ζώνην ἀνήκουσιν οἱ Παεοὶ καὶ Ἀντίπαεοι, ἡ κυρία ὄρεοσειρὰ τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἡ Ζάκυνθος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἡ νοτιοδυτικὴ Ἀλβανία, ἡ δυσμικῶς τοῦ Ἀράχθου Ἡπειρος, ἡ δυτικὴ Ἀκαρνανία καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, αἱ μὴ ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἀνωτέρω ζώνην τῶν Παξῶν. Εἰς τὸ μέγαλο Ἰόνιον ὄρηγμα, ἀπαντῶνται τὰ μεγαλεῖτερα βάρη τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, τὰ προκαλοῦντα κυρίως τοὺς μεγάλους σεισμοὺς τῆς περιοχῆς ταύτης λ. χ. τοιαῦτα βάρη εἶνε: Μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Στροφάδων νήσων 2811 μ. Νοτιοδυτικῶς τοῦ ἀκρ. Ταινάρου, εἰς ἀπόστασιν 90 χμ. τὸ μέγιστον βάθος 4404. Ἀνατολικῶς καὶ ἐγγὺς τῶν Κυθήρων 2637 κ. ἄ. Μεγάλους σεισμοὺς² ἔχει προκαλέσει ἡ περιοχὴ τοῦ μεγίστου βάρους 4404 μ., ἐνῶ ἡ περιοχὴ τῶν Ἰονίων νήσων προσβάλλεται ὑπὸ σεισμῶν μέσης ἐντάσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνηθέστερον σείεται τὸ τρίγωνον τῶν νήσων Κεφαλληνίας - Ἰθάκης - Λευκάδος, τῆς Ζακύνθου καὶ τῶν ἔναντι ἀκτῶν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Εἰς τὴν προκειμένην περιοχὴν ἀναφέρονται 5 ἐνθυμήσεις, ἤτοι μία ἐπὶ τῶν σεισμῶν τῆς Λευκάδος τοῦ 1783, δύο τῆς Κερκύρας τῶν ἐτῶν: 1813, 1814 καὶ δύο τῆς Ἀλβανίας ἐπὶ τῶν σεισμῶν τῆς Αὐλώνος τοῦ 1601 καὶ τοῦ Τεπελενίου 1701.

¹ Τὴν στρωματογραφικὴν ἀνάλυσιν τῶν ζωνῶν τούτων βλ. C. BENZ «Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῶν Ἑλληνικῶν ὄρεων». Μετάφρασις μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Δρ. ΓΑΣΠΑΡΗ ΜΙΣΤΑΡΗ, Ἀθῆναι 1937.

² [XVIII, σελ. 384], Die Albanische - hellenische Faltenzone.

Α'. ΣΕΙΣΜΟΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΛΕΥΚΑΣ

Εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν σεισμῶν τῆς Λευκάδος συμβάλουσι οἱ: 1) ΓΕΩΡΓ. ΦΡΑΝΤΖΗΣ (1469 μ. Χ.), ἀναφέρων τοὺς μεγάλους σεισμοὺς τῆς Λευκάδος, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου¹. 2) J. PARTSCH διὰ τῶν φυσικογεωγραφικῶν του μελετῶν τῶν ἐπὶ νήσων Κερκύρας² καὶ Λευκάδος³. 3) ΙΩΑΝ. Ν. ΣΤΑΜΕΛΟΣ διὰ τῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν Φιλομαθῶν 1870 (ἀρ. 726) ἐπιστημονικῆς ἀνακοινώσεώς του ἐπὶ τῶν σεισμῶν τῆς Λευκάδος, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Αἱ δεκατρεῖς μνημονευόμεναι καταστροφαὶ τῆς Λευκάδος ἀπὸ τοῦ 1612 μέχρι τοῦ 1869 (βλ. ΚΕΙΜ. ἀρ 6). Τὴν ἀνακοίνωσίν του ταύτην συνέταξεν οὗτος ἐκ τῶν ἀρχαίων σημειώσεων τῆς οἰκογενείας Ζαμπέλη καὶ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἄγ. Νικολάου, τοῦ φυλασσομένου εἰς τὸ Ἀρχαιοφυλάκειον τῆς νήσου. Αἱ πλεῖστοι δὲ τῶν περιγραφῶν τούτων ἀποτελοῦσιν ἐνθυμήσεις γραφείσας ὑπὸ τῶν ἱερέων Νικολάου, Γεωργίου καὶ Ζαχαρίου Ζαμπελίου (1612 - 1783). 4) Ν. ΚΡΗΤΙΚΟΥ διὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ σεισμοῦ τῆς Λευκάδος τῆς 23ης καὶ 27ης Νοεμβρίου 1914⁴.

Οἱ κυριώτεροι σεισμοὶ τῆς Λευκάδος, ἱστορικῶς γνωστοί, εἶνε:

1469 (ἔαρ)	1704 (ΝΟΕ. 11)	1783 (ΜΑΡΤ. 9 - 11)	1914 (ΝΟΕ. 23, 27)
1612 (ΜΑ. 16)	1767 (ΙΟΥΛ. 11)	1825 (ΙΑΝ. 7)	—
1625 (ΙΟΥΝ. 18)	1769 (ΣΕΠΤ. 30)	1869 (ΔΕΚ. 16)	—

Ἀπὸ τοῦ 1612 μέχρι τοῦ 1869, ἦτοι εἰς διάστημα 257 ἐτῶν, συνέβησαν 58 μεγάλοι σεισμοί, ἐπομένως ἀνὰ εἰκοσαετίαν ἀντιστοιχεῖ καὶ εἷς καταστρεπτικὸς σεισμός. Καθὼς δὲ προκύπτει ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων τῶν σεισμῶν τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 Κειμένου, κυρίως τὸ εὐπαθὲς μέρος τῆς νήσου εἶνε τὸ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου, τὸ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ μέγιστον βάθος τοῦ πελάγους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ὑπὸ Β. ΒΑ - Ν. ΝΔ, κεῖνται τὰ χωρία Καλαμίτσι (ὑψομ. 370 μ.), Κομιλιτὸ (300), Δράγανο (338), Ἀθήνη (325), τὸ μοναστήριον τοῦ Ἄγ. Νικολάου (136), μέχρι τοῦ ἀκρωτ. Δουκάτο (Λευκάτας), πλησίον τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ ἀποτομωτάτη ἀκτὴ τοῦ πελάγους τῆς Σαφοῦς, (ἀκροτομία ὑψους 44 μ.).

¹ Βλ. [VII, σελ. 245].

² J. PARTSCH, Die Insel Korfu. Petermann's Mitteil. Ergänz. Heft. Nr 83. 1887.

³ J. PARTSCH, Die Insel Leukas. Pet. Mitt. Ergänz. Heft. Nr 95. 1890.

⁴ Ν. ΚΡΙΤΙΚΟΣ, L'île de Leucade et ses sismes du 23 et 27 nov. 1914. Extr. d. Ann. de l'Obsv. d'Athènes, tom. VII, σελ. 18. Athènes 1916.

Κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1825 (βλ. ΚΕΙΜ. ΑΡ. 6, 12η καταστροφή) παρατηρήθη φωτεινὸν φαινόμενον σεισμοῦ ἐπὶ τῆς νησίδος Σέσουλας, κειμένης δυσμικῶς κατ' ἐναντι τοῦ χωρίου Καλαμίτσι. Ὁ Ν. ΚΡΗΤΙΚΟΣ εἰς τὸν σεισμὸν τῆς Λευκάδος τοῦ 1914 (ΝΟΕ. 27), ἀναφέρει ὅτι ὀλίγον πρὸ τοῦ ὑπογείου βρόμου καὶ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ παρατηρήθη εἰς τὸ πέλαγος ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἰδίας νησίδος φωτεινὸν φαινόμενον (φλόγες). Σημειώνει ἐπίσης ὅτι, καθὼς λέγουσιν, τὸ ἴδιον φαινόμενον παρατηρήθη καὶ εἰς τὸν μεγάλον σεισμὸν τῆς νήσου τοῦ 1869. Παρόμοιον φαινόμενον παρατηρήθη καὶ εἰς τὸν σεισμὸν τῆς Νέας Ἐφέσου τοῦ 1891 (ΔΕΚ. 2) ὥραν 18.30', κατὰ τὴν πρώτην δόνησιν τοῦ ὁποίου, καθ' ὁμολογίαν τοῦ πλοιάρχου τοῦ ἀτμοπλοίου Beatrice, ἠκολούθησεν ἠλεκτρικὴ λάμψις καὶ ὅτι κατὰ τὰς δονήσεις τὰς γενομένας τὴν νύκταν κατέπιπτε ραγδαία βροχή¹. Τὸ ἴδιον ἠλεκτρικὸν φαινόμενον παρατηρήθη καὶ εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Χαλκιδικῆς τῷ 1932 (ΣΕΠΤ. 26) ἐν τῷ Ἀκανθίῳ κόλπῳ [XX, σελ. 15], χωρὶς ὅμως νὰ πέσῃ βροχή.

1783 ΙΑΝ. 26 καὶ ΜΑΡΤ. 9

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΒΟΥΛΗΣ

Εἰς τοὺς 1783 Ἰανουαρίου 20. Κίτος μεγάλω εὔγαλε ἠθάλασσα

Εἰς τὰς 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἔκαμεν ἕναν φοβερότατον σεισμὸν καὶ υπερθαύμαστον εἰς τὴν πόλιν λεγομένην Μεσσήνην² καὶ ἐσκόπη ἠθάλασσα (πραῖγμα θαυμαστὸν) καὶ ἐκάλυψεν ὅσα πλοῖα εὐρίσκονταν εἰς τὸν αὐτῆς λιμένα' καὶ τοῦτο τὸ ἐβεβαιώθημεν ἀπὸ τινος συμπατριώτας ὁποῦ εὐρέθησαν εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην.

Σὲ τούτῃ ὥρα ἐκλονίσθη καὶ ἡ νῆσος αὕτη. (Λευκάς) εἰς τὰς τρεῖς ὥρας σχεδὸν τῆς νυκτὸς μικρόν τι (τὰ ἐπόμενα προσθέτως ἐν τῇ ὥα³) καὶ ἔπε(σεν) ὅλος ὁ κολαδισμὸς τ(ῶν) [ὁ] σποιτίων ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν ὁποῦ ἦτον ἐλεηνὸν θέαμα εἰς τοὺς ὀρῶντας.

Εἰς τὸ ἔτος 1783 Μαρτίου 9 τῶν ἁγ. μ. μαρτύρων ἔκαμεν ἕνα μέγαν καὶ θαυμαστὸν οἰσμὸν εἰς ταύτην τὴν νῆσον

¹ ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ, Ἀθήναι 1891. Ἀρ. 6, σελ. 40.

² Μεσσήνην τῆς Σικελίας.

³ = ἐν τῷ περιθωρίῳ.

όπου ἐτρόμαξεν ὁ λαός της εἰς ἄκρον τὰς ἐννέα τοῦ ἄνωθεν μηνὸς εἰς τὰς ὥρας τρεῖς σχεδὸν τῆς νυκτὸς καὶ ἐκράτησε ὥραν ἱκανὴν καὶ ἔκαμε μεγάλην φθορὰν εἰς τὴν δυστυχή νῆσον καὶ ἐξαίρετως εἰς τὰ ὄπισθεν αὐτῆς χωρία, τοῦτέστι Ἄθάνη καὶ Δραγανο καὶ ὅλα τ' ἀκόλουθα αὐτῶν ἐκρημνήσθησαν τὰ ὀσποῖτια τῶν ἐκ θεμελίων καὶ ἦτον ἐλεηνὸν θέαμα εἰς τοὺς ὀρῶντας αὐτήν. ἀπ' αἰτίας τοῦ αὐτοῦ φοβεροῦ σειμοῦ ἐκλονίζετο ἀδιακόπως ἡ νῆσος διὰ τρεῖς μῆνας καὶ ἐπέκεινα.

[IX, σελ. 244]. 472. 1783. Κώδ. 42, φ. 119β - 120α τῆς βιβλ. Βουλῆς. Ὅμοιος καὶ [N. Ἑλληνομ., τόμ. Β', σελ. 363 κ. ἐ.].

Περὶ τοῦ ἀνωτέρου σειμοῦ τῆς 9 ΜΑΡΤ. βλέπε ὁμοίως: [ΚΕΙΜ. ΑΡ. 8. Δεκάτη καταστροφὴ 1783]. Τὸν περιγράφει ὁ ἱερεὺς Ζαχαρίας Ζαμπελίου ὡς μέγαν καὶ φοβερόν εἰς ὅλην τὴν νῆσον, δίχως ὅμως τὴν παραμικρὰν ζημίαν. Περὶ τῶν χωρίων Ἄθάνη (Ἄθῆνι) καὶ Δράγανο ἐγένετο ἡδη λόγος ἐν τῇ εἰσαγωγῇ.

ΚΕΡΚΥΡΑ

Περίληπτικὸν κατάλογον τῶν σεισμῶν τῆς νήσου ταύτης, ἀπὸ τοῦ 968 - 1880, δίδει ὁ J. PARTSCH¹. Ἡ Κέρκυρα ὑπέστη 3 καταστροφικὸς σεισμοὺς μέχρι σήμερον: 1) Τοῦ ἔτους 1745 (ΙΟΥΝ.), καθ' ὃν κατέπεσε τὸ Διοικητήριον καὶ τὸ μέγαρον τῆς Μητροπόλεως². 2) 1775 (ΜΑΤ.), ζημίαι εἰς τὰ οἰκοδομήματα, λέγεται ὅτι τὸ τρίτον τῆς πόλεως μετεβλήθη εἰς ἐρείπια. 3) 1786 (Τέλη ΙΑΝ. — 5 ΦΕΒΡ.). Περίοδος ἰσχυρῶν σεισμῶν. Μεγάλαι καταστροφαί. Κατέπεσε τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κυβερνήτου. Ἐφρονεύθησαν 126 ἄτομα.

Ἡ Κέρκυρα θεωρεῖται ὀλιγώτερον σεισμόπληκτος τῆς ομάδος τῶν νήσων Κεφαλληνίας - Ἰθάκης - Λευκάδος καὶ τῆς Ζακύνθου. Προσβάλλεται ὅμως συχνὰ ἐκ τῶν σεισμῶν τῆς παρακτίου τεκτονικῆς γραμμῆς Αὐραζίου - Αὐλώωνος - Κερκύρας (βλ. ἐπόμενον Κεφάλαιον).

¹ J. PARTSCH, Die Insel Korfu. Eine geographische Monographie Cotha 1887, σελ. 41.

² M. MARTIN, History of British Col. v. 327.

— 1813 Νοεμβρίου 28 ἡμέρα Παρασκευῆ τὸ ἀποταγία πρὸς ταῖς δύο ωραῖς τῆς ἡμέρας ἔκαμε ἓνα σεισμὸν καλουττικὸν καὶ εἰς τὰς 28 τοῦ Δικεβρίου μὲν ἰδιοῦ χρόνου εἰς ὀκτὼ ωραῖς τῆς νυκτὸς ξημερονονταις Κυριακῆ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν ἐρῆξε τόσον χαλαζῆ τὸ ὁποῖον ἦτον χοντρὸ ὡσαν ἀγύβο κοτιτζινο ἄλο ὡσαν καριδία εἶπον πῶς εἰς καπιους τοπους ἔπεσαι καπιον χοντρον ὡσαν κουκουναρία· λεγουν πῶς ἐξηγιασανε ἓνα κλωνι λιτρα μια καὶ μιση καὶ ἄλο ἐξηγιασαναὶ καὶ πιγε ὄγγιες 6. ἐτζάκισε πολωτατα κεραμιδια εἰς τα σπυτια ἐράβδισε ταῖς ἔλαις καὶ νερατζιες καὶ ἐριξε πολες τζουφες καὶ φιλα κατου ἐσκοτωσε τα πουλια τὰ πετουμενα ξιλοκατες καὶ ἢ τι ἄλο ἦβρε ὄθεν ἀρεβαρισε τελως πατων ἔκαμε μεγαλι ζημια ὁ παντωδυναμος θεὸς παλιν μᾶς ἐφίλαξε ἀπο τειαν τρομαρα καὶ μᾶς ἐσπλαχνίστη δι να μι καταποντιστοῦμεν † καὶ τω γράφω δια ἐνθιμισι· ἔγραψα Γριγωριος Κωντὸς¹.

[IX, σελ. 256]. 517. 1813. Ἐν Κερκύρα φ. 46α τοῦ κώδ. 47 τῆς Ἱστορ. Ἐταιρείας Κερκύρας. Ὁμοίως καὶ [N.E., τόμ. ΣΤ, σελ. 482].

Τὸν σεισμὸν τοῦτον ἀναφέρει ὁ ROUQUEVILLE [I. 431] (ΔΕΚ. 1813) καὶ τὸν θεωρεῖ ὡς προερχόμενον ἐκ τῆς ἀπέναντι Ἡλείου².

† 1814 Μαρτίου 22 τῆ μεγαλι Παρασκευῆ εκαμε ενα σισμο ὅπου ἔλεγαμεν να πεσουν τα σπιτια εἰς τιν χοραν καὶ εἰς ὄλο το νεισι· προς τες τρις ὀρες τις μερος δεν ιχαμε διαβασι τες ὀρες ὀμος ο πατοδυναμος θεος μας ἐσπλαχνιστι· δια τουτο το γραφω δεια ενθιμισι.

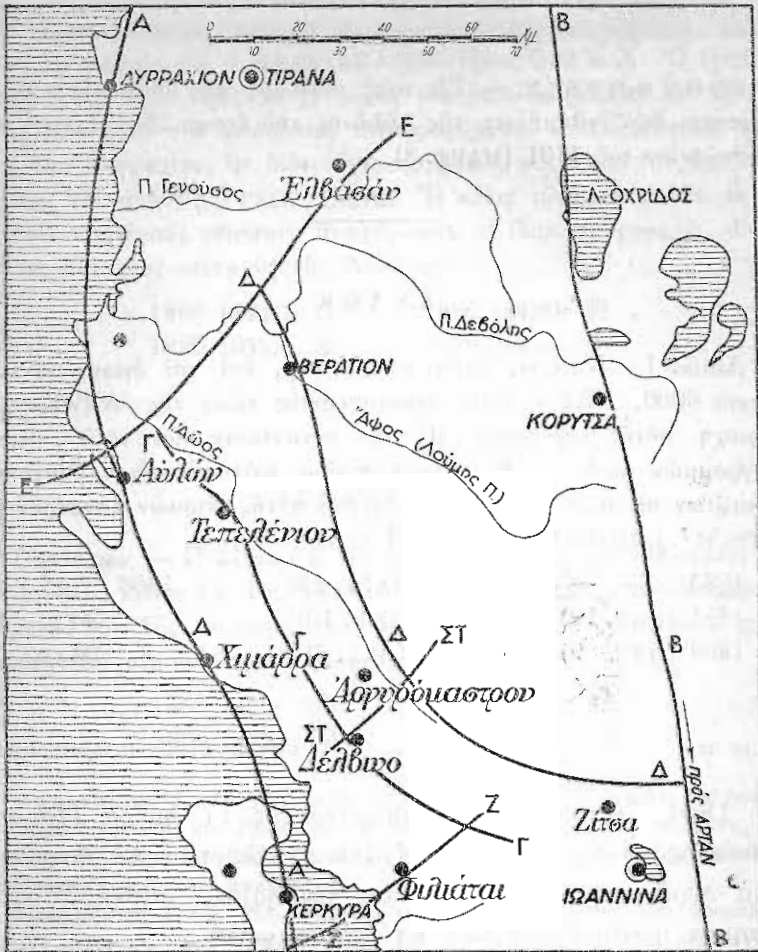
[IX, σ. 257]. 518. 814. Χειρὶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΟΝΤΟΥ ἐν Κερκύρα, ἐν φ. 45β τοῦ κώδ. 47 τῆς Ἱστορ. Ἐταιρείας Κερκύρας. Ὁμοίως καὶ [N.E., τόμ. ΣΤ, σελ. 482].

¹ Ἡ ἐνθὺμσις αὕτη κατεχωρήθη ὀλόκληρος ὡς ἀποτελοῦσα τυπικὴν ἐνθὺμσιον.

² J. PARTSCH, Die Insel Korfu. Gotha 1887, σελ. 41.

Β'. ΣΕΙΣΜΟΙ ΑΛΒΑΝΙΑΣ - ΗΠΕΙΡΟΥ

(Κατά J. ΜΗΑΙΛΟΒΙC)

Σεισμολογικός χάρτης Ἀλβανίας - Ἡπείρου.

Σεισμογόννοι γραμμαί: Α = Παράκτιος γραμμή Δυρραχίου - Αἰλῶνος - Κερκύρας, Β = Λίμνης Ὀχρίδος (δυτική ὄχθη) - Κορυτσᾶς - Ἄρτης, Γ = Ἐνδιάμεσος δυτική, Τεπελενίου - Δελβίνου, Δ = Ἐνδιάμεσος ἀνατολική, Βερατίου - Ἀργυροκάστρον - Ζίτσας, Ε = Αἰλῶνος - πρὸς Ἑλβασάν, ΣΤ = Δελβίνου - Ἀργυροκάστρον, Ζ = Γαστουρίου (Κερκύρας) - Φιλιατῶν - Καλοχωρίου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. — Τὴν χώραν ταύτην σεισμολογικῶς ἐμελέτησεν ὁ J. ΜΗΛΙΛΟΒΙΤΣ [XVII 1937]. Οὗτος χωρίζει αὐτὴν εἰς 17 σεισμοπλήκτους ζώνας, ἐκάστη τῶν ὁποίων σημειοῦται ὑπὸ τοῦ ἄξονος αὐτῆς (= σεισμογόνου γραμμῆς). Ταύτην διασχίζει, ὡς γνωστόν, ἡ ἄλυσος τῶν Διναρίδων καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν Ἑλληνίδων Ἄλπεων, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων διακρίνομεν τέσσαρας σεισμογόνους γραμμὰς (βλ. ὑπόμνημα εἰκόνας).

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Εἰς τοὺς σεισμοὺς τῆς Ἀλβανίας - Ἠπείρου ἀναφέρονται δύο ἐνθυμήσεις, τῆς Αὐλῶνος τοῦ ἔτους 1601 (ΑΠΡ. 16) καὶ τοῦ Τεπελενίου τοῦ 1701 (ΜΑΡΤ. 8).

ΑΥΛΩΝ

Αὐλῶν (= Valona, ἄλβανιστὶ Vlora), ἐπὶ τοῦ ὁμονύμου κόλπου. Κάτοικοι 6000. Εἶνε ἡ πλέον σεισμόπληκτος πόλις τῆς Ἀλβανίας, διότι ἡ περιοχὴ αὐτῆς εὐρίσκεται εἰς τὴν συνάντησιν τῶν τριῶν σεισμογόνων γραμμῶν Α, Γ καὶ Ε, καταστραφεῖσα πολλακίς μέχρι σήμερον ὑπὸ ἰσχυροτάτων σεισμῶν. Περὶ τῶν νεωτέρων αὐτῆς σεισμῶν ἀναφέρονται οἱ: PARTSCH¹ J. ΜΗΛΙΛΟΒΙΤΣ [XVII] κ. ἄ.

1833	— —	1859 (ΜΑΡΤ. 13)	1866 (ΙΑΝ. 2)
1851 (ΟΚΤ. 12)		1860 (ΑΠΡ. 10)	» (ΦΕΒΡ. 28)
1858 (ΟΚΤ. 9)		1862 (ΟΚΤ. 4)	» (ΜΑΡΤ. 2)

1601 ΑΠΡ. 16

ΚΩΣ. ΚΑΣΤΡΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΑΤΙΟΥ

1601. Ἀπριλίου 16 ἑξημερόνοντας 17 ἡμέρας Παρασκευῇ σεισμός μέγας ἔγεινε καὶ ἐθάλασαν εἰς τὸν Αὐλῶνα καὶ εἰς τὰ περίχωρα τριγύρω σπίτια, ἐκκλησίαις, μασκήρια καὶ ἐγίνηκαν φόνοι ὡς λέγουν ἀπὸ πᾶσα φυλή.

[IX, σελ. 184]. 238. 1601. Συνοικίας Κάστρου πόλεως Βερατίου. Κώδ. 47 ἐπὶ τοῦ πίνακος. Ὅμοιος βλ. καὶ ΑΝΘΥΜΟΝ ΑΛΕΞΟΥΔΗΝ² [III, τόμ. Ε', σελ. 368]

¹ J. PARTSCH, Die Insel Korfu. Gotha 1837, σελ. 41.

² ΑΝΘ. ΑΛΕΞΟΥΔΗ, Ἐπισκόπου Ἀμοσειᾶς. «Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις τῆς συνοικίας Κάστρου, πόλεως Βερατίου τῆς Μητροπόλεως Βελεγράδων εὐρισκομένων ἀρχαίων χειρογράφων» [III, τόμ. Ε', σελ. 352.

ΔΥΡΡΑΧΙΟΝ

Δυρράχιον (= ἄλβανιστὶ Δούρρεσι). — Εὐρίσκεται παραθαλασσίως πλησίον τῆς ἀρχαίας Ἐπιδάμου. Κάτοικοι 5200. Σεισμολογικῶς κεῖται ἐπὶ τῆς γραμμῆς Δυρραχίου - Αὐλώνος. Κατεστράφη ἐπίσης, ὅπως καὶ ἡ Αὐλών, πολλάκις ὑπὸ σεισμῶν. Τοὺς ἀρχαιοτέρους ἐκ τούτων περιγράφουσιν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι: ΘΕΟΦΑΝΗΣ καὶ ΚΕΔΡΗΝΟΣ τοῦ ἔτους 345 μ. Χ. Οἱ ἴδιοι συγγραφεῖς καὶ ὁ ΜΑΛΑΛΑΣ¹⁻³ τοῦ ἔτους 522 μ. Χ. Ὁ ΠΑΧΥΜΕΡΗΣ τοῦ ἔτους 1273. Εἰς τὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου (ΚΕΙΜ. ΑΡ. 7) δημοσιεύομεν ὁλόκληρον τὴν σπουδαίαν περιγραφὴν τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου σειμοῦ τοῦ Δυρραχίου, ἣν δίδει ὁ χρονογράφος οὗτος καὶ τὴν ὁποῖαν ἔχει παραλείπει ν' ἀναγράψῃ ὁ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ. Ἡ πόλις τότε κατεπτώθη ἐκ θεμελίων. Τοὺς νεωτέρους σειμοὺς ἀναφέρουσιν οἱ ἴδιοι συγγραφεῖς, οἱ περιγράφοντες καὶ τοὺς σειμοὺς τῆς Αὐλώνος.

1869 (ΣΕΠΤ. 1)	1896 (ΦΕΒΡ. 9)
1895 (ΙΟΥΛ. 6)	1926 (ΔΕΚ. 16)

ΤΕΠΕΛΕΝΙΟΝ

Τεπελένιον. — Πολίχνη ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίνου. Κάτοικοι 2000. Σεισμολογικῶς κεῖται ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τεπελενίου - Δελβίνου - Καλοχωρίου, διερχομένης διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίνου. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους καταστρεπτικοὶ σειμοὶ αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

1860 (ΑΠΡ. 10)	1920 (ΝΟΕ. 26)
1866 (ΔΕΚ. 4)	» (ΝΟΕ. 28)

¹ ΚΕΔΡΗΝΟΣ, I, σελ. 522. «Τῷ Θ (345) ἔτει Δυρράχιον πόλις τῆς Δαλματίας ὑπὸ σειμοῦ διεφθάρη, καὶ Ρώμη ἐν τρισὶν ἐκινδύνευσεν ἡμέραις σειομένη, τῆς δὲ Καμπανίας ἰβ' πόλεις διεφθάρησαν. ἔλθων δὲ Κωνοτάντιος εἰς τὸ Βυζάντιον Παῦλον τὸν ἐπίσκοπον τοῦ θρόνου ἀπήλασε».

² ΘΕΟΦΑΝΗΣ, I, σελ. 259. «Τούτῳ τῷ ἔτει (522) ἔπαθεν ὑπὸ θεομηνίας τὸ Δυρράχιον πόλις τῆς νέας Ἠπείρου τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς πολλὰ χρήματα παρέσχεν εἰς ἀνάεωσιν τῆς πόλεως, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ Κόρινθος μητρόπολις τῆς Ἑλλάδος, καὶ ταύτην μεγάλως ἐφιλοτιμήσατο».

³ ΜΑΛΑΛΑΣ, 47, σελ. 417. «Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ (522 ἢ 525) συνέβη παθεῖν ὑπὸ θεομηνίας τὸ λεγόμενον Δορράχιον, (ἢ Δυρράχιον) πόλιν τῆς νέας Ἠπείρου ἐπαρχίας, ἑξ ἧς ὑπῆρχεν Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς ὅστις καὶ πολλὰ ἔκτισεν ἐκεῖ, παρεσχικῶς αὐτοῖς καὶ τὸ ἱπποδρόμιον. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰουστίνος πολλὰ παρέσχεν εἰς ἀνάεωσιν τῇ αὐτῇ Δορραχηγῶν πόλει, ἣτις πρῶην μὲν ἐλέγετο Ἐπίδαμος ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς περιληφθεῖσιν ἐφιλοτιμήσατο, ...».

Ἔτους ζσθ' μηνὶ Μαρτίῳ ἡ' ἔγεινε σεισμός μέγας εἰς τὰ μεσάνυχτα ξημερόνοντας Κυριακῇ, ἔσχασαν ἐκκλησίαι σχεδὸν καὶ ἔπεσαν σπήτια πολλὰ καὶ ἐκκλησίαι καὶ πύργοι πολλοὶ ἦτοι κάστρα καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἐσχίσθη ἡ γῆ καὶ βγήκεν νερὸν καὶ ἐκράτησεν ὁ μέγας σεισμός ἡμέρας δέκα ἑπτὰ καὶ εἰς τὰς εἴκοσι πέντε εἰς τὸν μέγαν Ἑσπερινὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἔγεινε σεισμός μέγας καὶ ἔπεσε τὸ κάστρον τοῦ Τεπελενίου καὶ ἐσκοτώθησαν ἄνθρωποι τριακόσιοι. Τ. μόνον αὐτὸν τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔπαυσεν.

[IX, σελ. 206]. 336. 1701. Συνοικίας Καστροῦ πόλεως Βερατίου, κώδ. 9 ἐν ἀρχῇ. Ὁμοίως καὶ ΔΝΘ. ΑΔΕΞΟΥΔΗΝ [III, τόμ. Ε', σελ. 356].

ΒΕΡΑΤΙΟΝ

Βεράτιον (= Κατὰ τὸν Μεσαίωνα Βελεγράδα), παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄψον. Πόλις 15000 κατοίκων μὲ ἰσχυρὸν φρούριον, φέροντος τετραγώνους καὶ σφηναιδεῖς πύργους. Σεισμολογικῶς κεῖται ἐπὶ τῆς σεισμογόνου γραμμῆς Βερατίου - Ἀργυροκάστρου - Ζίτσης, διερχομένης διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἄψου (κ. Λιούμη). Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ αὐτοῦ ὑπῆρξαν :

1851 (ΟΚΤ. 7)	1865 (ΟΚΤ. 10)	1920 (ΝΟΕ. 29)
» (ΔΕΚ. 29)	— —	» (ΔΕΚ. 8)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ · ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. — Ἐν τῇ προκειμένη περιοχῇ ἔχουσι δράσει κατὰ τὴν τελευταίαν 40ετίαν αἱ ἑξῆς σειсмоγόνοι ἐστίαι :

1) Ἡ τῆς Ἀσσήρου¹, ἣτις προεκάλεσε τὸν καταστρεπτικὸν σεισμὸν τῆς 5ης Ἰουλίου 1902, τὸν περιγραφέντα ὑπὸ τοῦ R. HOERNES². 2) Ἡ προκαλέσασα τοὺς σεισμοὺς τοῦ Ἀγ. Ὄρους τῆς 8ης Νοεμβρίου 1905, τῆς ὁποίας ἡ θέσις εὐρίσκειτο πιθανῶς ΝΑ τοῦ Ἄθω, ὑποθαλασσίως. Σοβαρὰς βλάβας ὑπέστησαν τότε αἱ μοναὶ τοῦ Ἀγ. Ὄρους. 3) Ἡ τοῦ θερμοαῖκοῦ κόλπου τῆς 5ης Δεκεμβρίου 1923³, ἣτις διετάρραξεν ἰσχυρῶς τὴν χειρόνησον τῆς Κασσάνδρας. 4) Ἡ τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, ἣ προκαλέσασα τοὺς σεισμοὺς τῆς 20ῆς Δεκεμβρίου 1929 τοῦ Ἀγ. Ὄρους. Ἡ ὑποθαλασσία αὕτη ἐστία δέον νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τούτου. 5) Ἡ τοῦ Βαλαντιόβου, Β. ΒΑ τῆς Γευγελῆς (ἐντὸς τοῦ Σερβικοῦ ἐδάφους), εὐρισκομένης ὑπὸ τὴν ὁμώνυμον κοιλάδα, ἣ προκαλέσασα τοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τῆς 7ης καὶ 8ης Μαρτίου 1931 καὶ 6) Ἡ τῆς Ἰερισσοῦ τῆς 26ης Σεπτεμβρίου 1923, (βλ. XX καὶ XXII), καθ' ἣν κατεπτώθη ἡ Ἰερισσὸς καὶ ἔπαθον τὰ πέριξ χωρία. Ἀμέσως μετὰ τὸν σεισμὸν τοῦτον ἐλειτούργησαν τὴν μὲν 28ην τοῦ ἰδίου μηνὸς ἡ σειсмоγόνοσ ἐστία τῆς λίμνης Βόλβης, ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Μυγδονίας, τὴν δὲ 2αν τοῦ ἐπομένου μηνὸς Ὀκτωβρίου ἡ τῆς Ἀσπροβάλτας, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου Ὀρφανοῦ, ἣτις ἔσεισε βιαίως τὴν κοιλάδα τῶν Βρωμολιμνῶν - Σωχοῦ. Κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦτον συνέβησαν βλάβαι εἰς πλείστας Μονὰς τοῦ Ἀγ. Ὄρους, ἰδίως δὲ εἰς τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ὅπου μόνον αἱ Μοναὶ Φιλοθέου καὶ Καρακάλλου παρέμειναν σχεδὸν ἄθικτοι. Περὶ τούτων βλ. [XX, σελ. 24]. Γενικῶς οἱ σεισμοὶ τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ 1932 ὑπῆρξαν ἐκ τῶν μεγαλειτέρων τῆς Ἑλλάδος.

¹ Πρώην Γιουβέσνα, πλησίον τῆς δημοσίας ὁδοῦ Θεσσαλονίκης · Σερρῶν εἰς τὸ 24ον χμ.

² R. HOERNES, Das Erdbeben von Saloniki am 5 Juli 1902, Wien 1902.

³ Ν. ΚΡΗΤΙΚΟΥ, Περὶ τῆς σεισμικότητος τῆς Μακεδονίας, Ἀθῆναι 1933.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ἡ Θεσσαλονίκη κείται ἐν τῷ μυθῷ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Κάτοικοι 236.500¹. Εἶνε ἐκτισμένη ἐπὶ τριῶν πετρογραφικῶν ζωνῶν, αἵτινες βαίνουνσι περίπου παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν αὐτῆς, ἧτοι: 1) Τὴν ἀνωτέραν ζώνην, ἣτις σχηματίζει τὸ ἐπάνω τμήμα τῆς πόλεως (ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ Φρούριον), ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς πρασινοσχιστολίθους τῆς Θεσσαλονίκης, φύσεως γαββροειδοῦς, κατὰ θέσεις δὲ μετὰ γάββρων, 2) Τὴν μεσαίαν, ἣτις σχηματίζει τὸ τμήμα τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὸ ὕψος τοῦ Ἁγ. Δημητρίου - συνοικισμοῦ Τοῦμπας, ἀποτελούμενον εἴτε ἀπὸ νεογενῆ ἔρυθροπηλώδη πετρώματα μετὰ κροκαλῶν (δυτ. τμήμα), εἴτε ἀπὸ νεογενῆ λιμναῖα, θαλασσολιμναῖα ἢ ποτάμια ἀποθέματα (ἀνατολ. τμήμα) καὶ 3) Τὴν κατωτέραν ἢ παραλιακὴν ζώνην, ἀποτελουμένην κυρίως ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω νεογενῆ ἢ ἀπὸ νεώτερα προσχώματα (δλόκαινον).

Ἡ Θεσσαλονίκη μέχρι σήμερον δὲν ἔχει σεισθεῖ αὐτοχθόνως, προσβάλλεται ὁμως συχνὰ ἀλλοθιγενῶς ὑπὸ σεισμῶν, οἵτινες προκαλοῦνται, εἴτε ὑπὸ τῶν μεγάλων γενικῶν σεισμῶν τοῦ Αἰγαίου, εἴτε ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν σεισμογόνων ἐστιῶν². Κατὰ τοὺς σεισμοὺς τούτους, αἱ ἀνωτέρω πετρογραφικαὶ ζῶναι τῆς πόλεως σεῖονται διαφοροτρόπως καὶ παρουσιάζουσι διάφορα τὰ καταστρεπτικὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα. Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ, ἐκτὸς τοῦ διαφόρου βαθμοῦ ἐλαστικότητος, ἣν ἐκάστη τούτων δεικνύει, καὶ ἡ ποικίλη κατασκευὴ τῶν οἰκιῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς δομῆς αὐτῶν.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Οἱ σπουδαιότεροι μεγάλοι σεισμοί, ἱστορικῶς γνωστοί, οἵτινες παλαιότερον ἔσεισαν τὴν Θεσσαλονικὴν εἶνε οἱ τῶν ἐτῶν: 1430 (ΦΕΒΡ. 26ης) καὶ 1829 (ΜΑΪ. 5ης). Αἱ ἐνθυμήσεις τοῦ Ἁγ. Ὁρους περιγράφουσι 12 μεγάλους σεισμούς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τῆς γενικωτέρας φύσεως, οἵτινες λόγῳ τῆς μεγάλης ἰσχύος των θὰ ἔσεισαν τὴν Θεσσαλονικὴν, εἶνε οἱ τῶν ἐτῶν:

1456 (ΜΑΪ. 12)	1585 (ΙΟΥΛ. 18)	1763 (ΜΑΡΤ. 9)
1572 (ΑΠΡ. 12)	— — —	1779 (ΙΑΝ. 23)

¹ Population de la Grèce d'après la recensement du 15-16 MAI 1928. Population de fait sanctionnée par le Décret du 23-XI-1928, Athènes 1929.

² Οἱ πλειστόσειστοὶ τόποι τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καὶ Χαλκιδικῆς ἀπέχουσι τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ἑξῆς: Ἄσσηρος 22 χμ., Βόλβη 40, Ἀσπροβάλτα 65, Ἱερισσοῦς 75, Βαλάντοβον 80, τῆς ἀποστάσεως μετρουμένης δι' εὐθείας γραμμῆς ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου.

1768 ΜΑΡΤ. 27

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΒΛΑΤΕΩΝ

Εἰς τοὺς 1768 μαρτίου 27 ἡμέρα μεγάλη Πέμπτη εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Κυρίου ὄρα τρίτη τῆς νυκτὸς ἐγένε σεισμὸς μεγάλος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην με ὄλων ὅπου ἐπεκράτησεν ὀλίγων καὶ ἐνόμησαν πολλὴ ὅτι ἤθελαν καταποντηθῆν.

[ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΛΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ μονῇ Βλατέων (Τσαοὺς - Μοναστηρι) ἀποκειμένων κωδίκων. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1918. 71 Νομοκάνων σελ. 112]. Ὁμοίως καὶ [ΓΡΗΓ. ΠΑΛΑΜΑ ἐν τόμῳ Γ', σελ. 79].

 Β Ε Ρ Ρ Ο Ι Α

1829 ΜΑΡΤ. 30

ΑΡΧΕΙΟΝ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

1829 μαρτίου 30: ἐγένεεν ἓνας σεισμὸς μεγάλους τόσων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰ καντήλια ἓνα ἅπο τ' ἄλλω τσακίστηκεν ἢ ὠρα τὰς δέκα ἐγγῆνεν τοῦτο.

Βέρροια, Γραφεῖα ἐκκλησίας Ἁγ. Ἀντωνίου, Ἀρχεῖον Δημογεροντίας, κωδιξ (Κατάστιχον) Γ, σελ. 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΕΡΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. — Εἰς τὸ προκείμενον κεφάλαιον περιλαμβάνονται ἐνθυμήσεις τῶν διαφόρων ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν γειτονικῶν αὐτῆς χωρῶν, αἵτινες δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἤδη μελετηθείσας περιοχάς.

Αἱ ἐνθυμήσεις αὗται εἴτε ἀναφέρονται εἰς ὄρισμένον τόπον, διότι σαφῶς ἀναγράφεται τοῦτο ἐν τῷ κειμένῳ αὐτῶν, εἴτε δὲν ἀναφέρονται. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιπτώσει καθίσταται ἐνίοτε δυνατόν, στηριζόμενοι εἰς διάφορα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, νὰ ἀνεύρωμεν μετ' ἀκριβείας ἢ νὰ εἰκάζωμεν τὸν πιθανὸν τόπον τῆς ἐνθυμήσεως. Τέλος, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἐνθύμησιν ὡς τοιαύτην ἀδήλου τύπου.

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ. — Ἀκολουθοῦσιν 16 ἐνθυμήσεις τριῶν κατηγοριῶν: Α) Γνωστοῦ τόπου, Β) Πιθανοῦ τόπου καὶ Γ) Ἀδήλου τόπου. Ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ τόπου ὄρισμένων ἐνθυμήσεων μοι ἔδωσαν οἱ εἰδικοί συνάδελφοι κ. κ. ΣΤΙΑΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ ΒΕΗΣ καὶ Σ. ΚΟΥΓΕΑΣ.

Α'. ΓΝΩΣΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

1735 ΑΥΓ. 21 — ΜΕΤΕΩΡΩΝ

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΒΑΡΛΑΑΜ

αψλ' αὐγούστου κα' ἡμέρα πεμπτη ὄρα ἡ' ἐγεῖνεν ση-
μοὺς μεγάλως καὶ κράτησεν ἡμερας ιε'. τότες διεραγήσινεν
ἡ ἐκκλησία μας καὶ ἡ τράπεζα μὲ τὸ μαγειργῶ.

(III, τόμ. Ζ, σελ. 165). Μονῆς Βαρλαάμ Μετεώρων. [ΙΩ. ΒΟΓΙΑΤΖΙΑΝ. Μικρὰ ἀνέκδοτα ἐκ Μετεώρων, σελ. 161]. Ὁμοίως καὶ [ΙΧ, σελ. 223]. 406, 1735.

1735 ΑΥΓ. 21 — ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΠΑΤΜΟΥ

Ἐπεὶ ἔτει 1735 ἐν μηνὶ Αὐγούστου - 21 † ἔγηνεν σηζμός μέγας καὶ ἐβάσταξεν ὡς μίαν ὄραν.

[IX, σελ. 223]. 405, 1745. Χειρόγραφον σημεῖωμα ἐπὶ τοῦ ξύλου τῆς σταχώσεως τῆς ἐν τῇ Βιβλ. τῆς Πάτριου Κατηχίσεως Νικολάου τοῦ Βουλγάρεως (Ἐνετίησιν 1681), ἀνηκούσης ποτὲ εἰς τὸν πανιερότατον πρόην Πηλοῦσιον Ἀμφιλόχιον. Τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἐγράφη προφανῶς ἐν Λαρίση.

1698 ΝΟΕ. — — ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ¹

ΚΩΔ. ΕΘΝ. ΒΙΒΛ. ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

† ετους ,αχ'η' μινός νοευριου ἡμέρα (μεσιστ.)..... εσί-
στι ἢ γις' εἰς τας ζ ὄρας της νει-κτος' καὶ ακουσα ναν τζιν-
ζηραν τ' ημεραν ἐκίνει καὶ ελαλοῦσεν ὡς σάν τ' Ἰουλι.....

[III, τόμ. ΣΤ', σελ. 100], ΝΙΚ. ΒΕΗ. Χρονογραφικά σημεῖωματα ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Ἐθν. Βιβλ. τῆς Ἑλλάδος, σελ. 94. Ὁμοίως καὶ [IX, σελ. 205]. 332, 1698.

1773 ΜΑΡΤ. — ΚΑΙ ΑΠΡΙΛ. — — ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ¹

ΚΩΔ. ΕΘΝ. ΒΙΒΛ. ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν ἔτει χιλιοστῶ ἐπτακοσιοστῶ ἑβδομηκοστῶ τρίτῳ κτ (= κατὰ) μηνῶ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλλιον εγενοντο βροχαῖς πολλαῖς σεισμοὶ τε συνεχεῖς, καὶ ἄνεμοι δυνατοί. Τῇ δὲ δωδεκάτῃ Ἀπριλλ: περὶ ὥραν ἑνδεκάτην ἐκοκκίνησεν ἡ ἥλιος ἀπαράλλάκτως ὡς αἶμα γενόμενος.

[III, τόμ. ΣΨ', σελ. 99]. ΝΙΚ. ΒΕΗ. Χρονογραφικά σημεῖωματα ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Ἐθν. Βιβλ. τῆς Ἑλλάδος, σελ. 94. Ὁμοίως καὶ [IX, σελ. 240]. 461, 1773.

1784 ΟΚΤ. 26 — ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΚΟΣΙΝΙΤΖΗΣ

Εἰς τοὺς 1784: Ὀκτωβρίου 26: ἡμέρα Σαββάτω, ἐγίνη-
κεν χαλασμός ² εἰς Γκιουμουρτζίνα (Θράκης), καὶ ἐχαλάσθη-

¹ Κατὰ τὸν ΝΙΚ. ΒΕΗΝ ἡ ἐνθόμησις αὕτη ἐγράφη ἐν τῇ Μονῇ τῶν Μεγάλων Πυλῶν (κ. Δουσίκου) Θεσσαλίας.

² Χαλασμός ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ σεισμοῦ.

σαν ὡς 500 σπήτια ἐκ θεμελίων, μὲ σφοδροτάτην καὶ μεγαλωτάτην βροχὴν ὥστε καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι ἐπνίγησαν, καὶ πολλὰ ζῶα.

[IX, σελ. 245]. 473, 1784. Ἐν Κόδ. 357 τῆς ἐν Μακεδονίᾳ μονῆς Κοσινίτζης [ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔκθεσις παλαιογραφικῶν ἐρευνῶν, σελ. 30].

1765 ΑΠΡ. 9 — ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ

ΚΩΔ. ΙΣΤΟΡ. ΚΑΙ ΕΘΝΟΛ. ΕΤΑΙΡΙΑΣ

α ψ ξ ε'. Ἀπριλ. 9'. ἡμέρα Σάββατον εἰς τὰς 4 τῆς νυκτὸς ἔγινε σεισμός μέγας ἡγεμονεύοντος Στέφανος ὁ Ῥακοβίτζας.

[III, τόμ. Ε', σελ. 571]. ΔΗΜ. ΣΑΡΡΟΥ. Χρονικά σημειώματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἠλείου καὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας, σελ. 568. Ὅμοίως καὶ [IX, σελ. 232]. 442, 1765

1804 ΟΚΤ. 14 — ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΙΑΣΙΟΥ

Εἰς τὰ 1804 Ὀκτωμβ: 14 ἡμέρα Τρίτη, τὰς 8 ὥρας παρὰ πέντε μηνῶτα σεισμός μέγας εἰς τὴν Μπουδανίαν¹.

[IX, σελ. 255]. 509, 1804. Ἰασίου κώδ. 3296. φ. 66β. «Ἡ 14 Ὀκτ. 1804 ἦτο Παρασκευὴ καὶ οὐχὶ Τρίτη».

1869 ΟΚΤ. 19 — ΚΥΠΡΟΥ

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ

Ἐγίνε εἰς τὴν Λευκοσίᾳ ξιμερόματα πρωτοῖς ὅπου ἴνε εἰς τες 1 γ' οχτοβρίου α φ ξ θ'.... ὄρες τοῖς νικτος μεγαλος σισμδς ὅπου εσιζε τοι γι (= τῇ γῆ) μιὰ ὄρα.

[VIII, σελ. 317]. 3328. 455. Χαρτ. 8 XVI. Ὅμοίως καὶ [IX, σελ. 178].

¹ (= Μολδοβλαχίαν).

Β'. ΠΙΘΑΝΟΥ ΤΟΠΟΥ

1752 ΔΕΚ. 11 — ΠΥΡΓΟΥ ΗΛΕΙΑΣ¹ (;)

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΣΚΑΦΙΔΙΑΣ

1752 ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ 11 ἡμέρα Δευτέρα ἔγινε ἕνας σεισμός καὶ τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν εἰς τὸ καιρὸ τοῦ ὄρθρου.

[IX, σελ. 227]. 427. 1752. Εἰς «ἀρχιερατικὴν φυλλάδα» τῆς μονῆς Σκαφιδιάς. Ὅμοίως βλ. καὶ ΛΑΜΠΑΚΗ εἰς Χρῆστ. Ἀρχαιολ. Ἐταιρεία, δελτίῳ Α', σελ. 98. «Π 11 Δεκ. 1752 ἤτο Παρασκευὴ καὶ σὺζὶ Δευτέρα. Γραπιέον πιθανώτατα 14 ἀντὶ 11».

1673 ΙΑΝ. 27 — ΔΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ² (;)

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΘΕΡΑΠΝΩΝ

† ,α.χ.ο.γ'. + ,α.χ.ο.γ. + εἰς τὰς κζ'. Γεναρίου ἔγινε σισμός μέγας τῷ μεσιμέρι.

[IX, σελ. 198]. 298. 1673. Θεραπνῶν Σπάρτης, κώδ. 32 (43). Ἐπὶ τοῦ παραφύλλου τοῦ συνεσταχωμένου τῷ ξύλῳ τοῦ περικαλύμματος πρὸς τὸ τέλος τοῦ κώδικος. Ὅμοίως καὶ [V, ἔτος Η', σελ. 122].

1539 ΑΠΡ. 1 — ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ³ (;)

ΕΚ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Ἔτος ζμζ' Ἀπριλίου α' τὴν μεγάλην ἐβδομάδα ἐγένοντο μεγάλοι σεισμοὶ ὥρα πρώτη καὶ εὐγαλαν καὶ τοὺς ἐγκαρμένους εἰς τὶς ιζ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ εἰς τὶς ιη' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Παρασκευὴ ἡμέρα ὥρα Θ τῆς ἡμέρας ἐχάθη ὁ ἥλιος καὶ ἐγένετο σκότος μιὰ ὥρα.

Χειρόγραφον (παρακλητικὴ τοῦ 16ου αἰῶνος), εὑρέθη ἐν Λακωνίᾳ.

¹ Κατὰ ΣΤΙΛΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΝ.

² Κατὰ ΝΙΚ. ΒΕΗΝ.

³ Κατὰ Σ. ΚΟΥΓΕΑΝ.

Γ'. ΑΔΗΛΟΥ ΤΟΠΟΥ

1438 ΦΕΒΡ. 2

ΚΩΔ. ΤΗΣ ΕΝ ΡΩΜΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΒΙΒΛ.

Ἔτος ς ς (γρ. ς Ϟ) σαρακοσιὸ ἕκτο μνη Φευρουαρηο.
ης τας β εὔνετο (γρ. ἐγένετο) σησμός φοβερός· ὄρα ευδομι
τῆς ημερας.

[IX, σελ. 157]. 116. 1438. Ἐν φ. 140β τοῦ κώδ. Β. β. 11. τῆς ἐν Ρώμῃ ἀγγε-
λικῆς (Angelica) Βιβλ. (Allen Notes, σελ. 40).

1515 ΙΟΥΛ. 31

ROCCHI COD. CRYPTENSES

Μηνὶ Ἰουλίῳ λα' αφιε' ὄρα ε' τῆς νυκτὸς ἐγένετο μέ-
γας σισμός. Τῷ αὐτῷ κγ' ὄρα ε' ἄλλοι δύο ἐγένοντο σισμοὶ
ἐν ἔτει αχνδ'.

[IX, σελ. 170]. 174. 1515. ROCCHI, Codices Cryptenses, σελ. 168, κώδ. Β. γ.
III, φύλ. 174α.

1738 ΜΑΓ. 31

ΚΩΔ. ΒΙΒΛ. ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ

αψλη' μηνὸς Μαΐου λα' ἔγινεν σεισμός μέγας εἰς τόσον
νὰ εἰπῶ ὁποῦ ἔπεσαν καπνοῦδόχη καὶ καμπάναις ἐβάρησαν
ἀφ' ἑαυτοῦ ταις· καὶ ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ πὸς δὲν ἐνθυμοῦντε·
μηδὲ ἔγεινε τέτιος σησμός. Ἦστερα μετὰ τὸν μῆναν ἔγεινεν
θανατικὸν μεγαλότατον.

X, σελ. 224]. 409. 1738. Ἐν σελ. 13 τοῦ ὑπ' ἀρ. 284 (609) κώδ. τῆς ἐν Βου-
κουρεστίῳ Βιβλ. τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, (Litzica, σελ. 145).

1773 ΜΑΡΤ. 4

ΕΚ ΜΟΥΣ. ΚΩΔ. ΤΗΣ ΕΝ ΑΛΜΥΡῶ ΦΙΛΑΡΧΑΙΟΥ ΕΤΑΙΡ. ΘΕΡΥΟΣ:

1773 Μαρτίου 4, ἡμέρα β', ἔγεινεν σεισμός μέτριος. Ἐπι
Μαρτίου 5, ἡμέρα γ', ὄρα τρίτῃ ἔγεινεν σεισμός μέγας καὶ
ἔπεσεν ὁ πύργος καὶ ὄλα τὰ σπίτια διαφθάρθησαν, ὁμοίως
καὶ ἡ Εὐαγγελίστρια, ὥστε ἡ γῆ νύκτα καὶ ἡμέρα δὲν ἔπαυε.

Ἔτι εἰς τὰς 14 Μαρτίου ἡμερώνοντας Πέμπτη τοῦ Μέγα κανόνος ἕως ὥρα τετάρτη τῆς νυκτὸς ἔγεινεν πάλιν σεισμός φρικτός, καὶ ἦταν ὁ λαὸς ὅλος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐγὼ ἤμουν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Εὐαγγελίστριαν, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἱερὸν ὁμοῦ μὲ τὸν Παπακαλλίνικο τοῦ Ἀγίου γέροντος.

[V, ἔτος Ε' (1901), σελ. 151]. Ἐξέδωκεν Α. ΣΠΥΡΙΑΔΑΚΗΣ ἐκ τοῦ μουσικοῦ κώδικος τῆς ἐν Ἀλμυρῷ φιλαρχαίου Ἑταιρ. Ὁρθρος, οὗ δὲν σημειοῦται ἡ προέλευσις. Ὁμοίως καὶ [IX, σελ. 240]. 460. 1773.

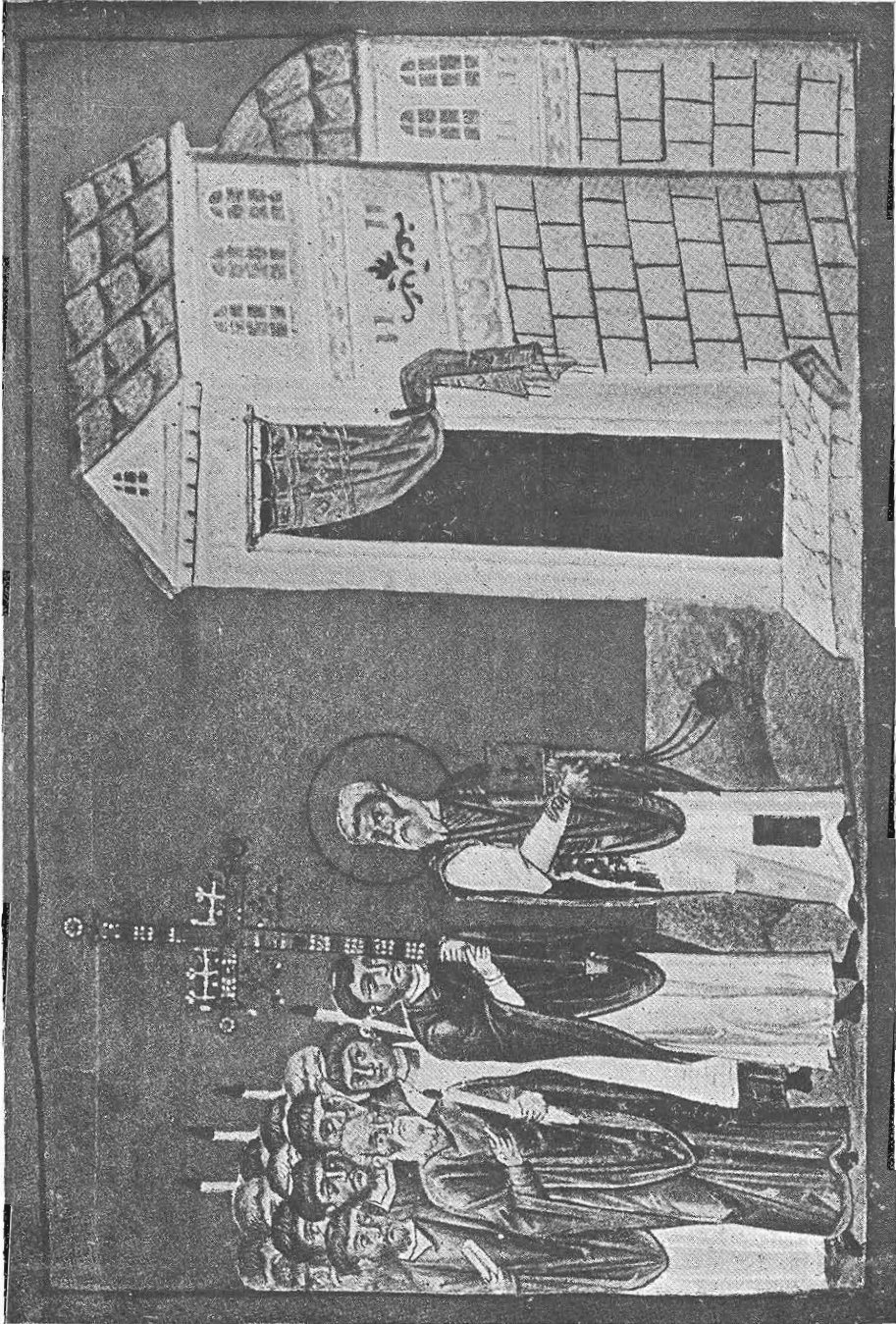
1805 ΟΚΤ. 20

ΚΩΔ. ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΡΟΥ

- Εἰς τοὺς 1805 Ὀκτωμβρίου 20 ἡμερώνοντας τῆς ἀγίας κουρᾶς ἡμέρα Παρασκευὴ ἡ ὥρα σταῖς δύο καὶ 20 λεπτὰ τὸ πουργὸ ἐγινε συσμός καὶ ὕστερον ἀπὸ τὸν συσμὸν περνώντας καμμία ὥρα ἐχίονισε.

[IX, σελ. 255]. 511. 1805. Ἐν φ. 1α' τοῦ ἀρ. 81 τῆς ἐν Ἀνδρῶ Μονῆς Ἀγίας. Ὁμοίως καὶ [V, ἔτος ΙΣΤ', σελ. 207].

(A. HEISENBERG - Das byzantinische Reich)

ΛΙΤΑΝΕΙΑ ΕΙΣ ΑΝΑΜΝΗΣΙΝ ΣΕΙΣΜΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Βυζαντινή μικρογραφία ληφθείσα από τὸ μνηρολόγιον τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου Α', ἔτους 1000, Ρώμη, Βατικανόν.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΙΜΕΝΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ
ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΞΙΣΤΟΡΟΥΝΤΑ
ΣΕΙΣΜΟΥΣ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΥΠΟ ΤΩΝ
ΕΝΘΥΜΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ
ΑΛΛΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ¹ ΑΡ. 1

ΜΙΧΑΗΛ ΓΛΥΚΑ, Βον.², σελ. 605

1063 ΣΕΠΤ. 23

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

« ταῦτα δὲ συνέβη ἔτος ἕκτον τοῦ Κωνσταντίνου βασιλεύοντος, πρὸ δέ γε τοῦ ἔτους τούτου κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα περὶ δευτέραν νυκτὸς φυλακὴν σεισμὸς ἐξαίσιος γέγονεν, τῶν πάποτε γενομένων ἐκπληκτικώτερος, ὡς καὶ οἰκίας καὶ ναοὺς ἀνατρέψαι. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ Ῥεθαιστὸν Πάνιον τε καὶ τὸ Μυριόφυτον τὰ αὐτὰ γεγονάσιν, ὡς καὶ φόνον ἀνθρώπων πολλὸν γενέσθαι. καὶ ἐν Κυζίκῳ δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἔκλειτο καὶ θαυμασίον ἴδρυμα κατεσείθη τε καὶ πλεῖον μέρος κατέπεσε, καὶ ταῦτα ὀχυρώτατον ὄν. τὰ αὐτὰ τούτοις καὶ κατὰ Νίκαιαν γέγονε· κατεσείσθησαν γὰρ ὃ τε τῶν ἁγίων πατέρων ναὸς καὶ ὁ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Σοφίας, καὶ αὐτὰ τὰ τείχη ἐκ βαρῶν αὐτῶν καταπεπτώκασι. καὶ ταῦτα μὲν καὶ ἁμαρτημάτων εἰσπραξίς καὶ θεῖος γόλος ἐτύγχανεν, ἠντίστοντο δὲ καὶ τὴν τοῦ θηθέντος ἔθνους ἐπέλευσιν καὶ κατάλυσιν· ἐν γὰρ ταῖς θεοσημείαις οὐ τὸ ἐνεσιῶς μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον προθεωρεῖται καὶ προσημαίνεται. κατ' ἐξεῖνον δὲ τὸν καιρὸν καὶ κομήτης ἐφάνη κατόπιν ἡλίου δύνοντος, τὸ μέγεθος σεληναῖον φέρον, καὶ ἐδόκει μὲν τηρικαῦτα καπνὸν καὶ ομίχλην ἐκπέμπειν, ἐν δὲ τῇ ἐπιούσῃ ἤρξατο προδεικνύειν βοστρυχοῦς τινάς, τὰς δὲ ἀκτῖνας πρὸς ἑφάν ἀπέτεινε μέχρις ἡμερῶν μ' φαίνων».

¹ Βλέπε ἀντίστοιχον ἐνθύμησιν τοῦ ἀγιογραφικοῦ κώδικος Μονῆς Ἰβήρων, ἐν σελ. 9.

² Bonn = [B. G. NIEBUHR II C. F. Corpus scriptorum historiae Byzantinae Bonnae].

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ¹ ΑΡ. 2

ΜΙΧΑΗΛ ΑΙΤΑΛΕΙΑΤΗ, Βον., σελ. 87

1063 ΣΕΠΤ. 23

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

«. Πρὸ δὲ τούτου τοῦ ἔτους, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα δηλαδὴ τῆς δευτέρας ἐπιειμήσεως, εἰκοστὴν καὶ τρίτην ἄγοτος τοῦ αὐτοῦ μηνός, περὶ δευτέραν νυκτὸς φυλακὴν γέγονεν ἀθρόον σεισμὸς τῶν πώποτε γενομένων ἐκ πληκτικώτερος, ἐκ τῶν ἐσπερίων μερῶν ἀρξάμενος. τοσοῦτος δὲ ἦν τὸ μέγεθος ὡς καὶ οἰκίας ἀνατρέφαι πολλάς, ὀλίγας δὲ ἀνυβρίστους καταλιπεῖν. οὐδὲ ναοὶ τῆς τούτου σφοδρότητος ἀθιγεῖς μεμενῆκασιν ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατὰ τινα μέρη, ἔστι δ' οἷς καὶ τὰ πλεῖστα περιορράγησαν· καὶ κίονες ὥσπερ τοῖς λαξευτηρίοις περιεδρόφθησαν. οὐ γὰρ ἅπαξ προσβαλὼν, ὡς τὰ πολλὰ εἰώθει, ἐλάφωσεν, ἀλλὰ μετὰ σφοδρότητος κινήσεις τρεῖς προσεχῶς ἐτελέσθησαν, ἀφ' ὧν κωκυτὸς μέγιστος καὶ φόβος ὅσος οὐδέπω τοῖς ἀνθρώποις ἐπέπεσε, καὶ τῶν οἰκιῶν ἐξιόντες τὸ σύνηδες ἐπιφώνημα πρὸς θεὸν ἀνέβωον, καὶ γυναῖκες θαλαμενόμεναι, τῷ φόβῳ κατασεισθήναι, τὴν αἰδῶ περιεῖλον καὶ τοῖς υπαίθεροις ἐφίσταντο, τὴν αὐτὴν ἐπαφιεῖσαι φωνήν. εἶτα τὴν νυκτὸς ἐκείνης ἄχρι τῶν δέκα καὶ δώδεκα τρόμοι τῆς γῆς ἠκολούθησαν, τῶν προηγησαμένων πολλῶ τῷ περιόντι ἐλάττονας· ἢ γὰρ ἂν, εἰ τοῖς πρώην ἐξίσωνται, οὐδὲν ἦν τὸ κωλύσον μὴ οὐχὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν κτῆσον δι' ἧς ἐπεπόλασε καὶ ἦν ἐπῆλθεν, ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνατραπήναι καὶ εἰς οὐδὲν χορησιμεῦσαι, καὶ παγγενεὶ τοὺς οἰκήτορας πάντας οἰκίστου θανάτου γεύσασθαι καθ' ὃν δὴ λόγον καὶ τοῖς φυσιολογοῦσι περὶ σεισμῶν ὡς εἰκὴ καὶ ἀναισθητικῶς διὰ τῆς τοῦ ὕδατος ἐν τοῖς κοίλοις τῆς γῆς κινήσεως καὶ τῆς τῶν ἀνέμων ἐν τούτοις δινήσεως ὁ κλόνος προσγίνεται, ἀνατίτραπται τὸ ἐννόημα. εἰ γὰρ ἐκ μόνης τῆς βίας αὐτῶν, ὁπότιαν ἐν τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς περιελιχθεῖεν καὶ διάπνοιαν συμπεπλημένην λάβοιεν, καθὼς οὗτοι φασίν, ἢ συγκίνησις ἐκτελείτο, κἂν ἀταξίαν εἶχεν ὁ κλόνος καὶ οὐχὶ μέχρι πτώσεως ἀκαταπίπτου τὴν ἄπλετον ἔληγεν ὀρμὴν, ἵνα μὴ τὸ πᾶν αὐτίκα καταποθῆ. νῦν δὲ διὰ τῆς τοσαύτης καὶ συμμέτρου παρακινήσεως δείκνυνται θεοσημίας ἔργον ὁ κλόνος, εἰς ἀναστολὴν καὶ παίδευσιν τῶν ἀνθρωπίνων ὀρμῶν, καὶ τῆς θείας ἀνεξικακίας ἢ ἐπιτίμησις. ἐφ' ᾧ μὴ ἄοδον ἀπολέσθαι τὸ γένος, ἀλλ' ἐπιστρέφαι πρὸς τὰ βελτίονα τὸ δ' ἐξ ἐπιπνοίας ἀνεμιαίας εἶτε μὴν ὑδάτων κινήσεως γίνεσθαι τὸν σεισμὸν οὐκ ἄκαιρον οὐδ' αὐτὸ πρὸς φυσικὴν συγκатаσκευήν. ἐνδέχεται γὰρ τοῦτο καὶ πάνυ· ἀλλ' οὐκ αὐτομάτως ἢ ἐπισκίρη-

¹ Βλέπε ἀντίστοιχον ἐνθύμησιν τοῦ ἀγιοσεβιτικοῦ κώδικος Μονῆς Ἰβήρων, ἐν σελ. 9.

σις (τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ ἀνατροπέμενον παρ' ἡμῶν), ἀλλ' ἐκ θεῖου βουλήματος, οἷ μὴ ἀμέσως τὸ θεῖον τὰ περὶ τὴν γήινην φύσιν οἰκονομεῖ. οὕτω γὰρ καὶ ὑετοῦ ἢ νεφῶν συμπλήσις καὶ βροπιῆς ἢ τοῦτων ἢ σύγκρουσις καὶ ἀσισραπιῆς ἐπὶ ταύτη παραίτιοι καταφαίνονται· ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς θείας γνώμης κατὰ τοὺς εὐσεβοῦντας ἐξήρηται.

Ἐν δὲ τοῖς Μακεδονικοῖς μέρεσιν αἱ πυράλιοι πόλεις κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα μᾶλλον τῶν ἄλλων πεπόνθασι, Ῥαιδεσιός τε φημὶ καὶ Πάνιον καὶ αὐτὸ Μυριόφυτον, ὡς καὶ μέρη τυχὸν ἐξ αὐτῆς ὑποβάθρου ἀνατραπῆναι καὶ πλείστας οἰκίας, καὶ φόρον ἐπιγενέσθαι πολλοῖς. ἐν δὲ τῷ Ἑλλησπόντῳ ἢ Κύζικος, ὁπότε καὶ τὸ ἐν αὐτῇ Ἑλληνικὸν ἱερὸν κατεσείσθη καὶ τῷ πλείστῳ μέρει κατέπεσε, μέγιστον ὂν χρῆμα πρὸς θεῖαν δι' ὀχυρότητα καὶ λίθου τοῦ καλλίστου τε καὶ μεγίστου τεχνικωτάτην ἁρμονίαν τε καὶ ἀνοικοδομήν καὶ ὕψους καὶ μεγέθους διάσκειαν.

Ἀπὸ τότε δὲ καὶ μέχοις ἐνιαυτῶν δύο σποράδες ἐπεφοίτων σεισμοὶ κατὰ διαφόρους καιρούς. καὶ τὸ θάμβος μέγιστον ὅσον περιεγίνετο τοῖς βροτοῖς. ἦσαν γὰρ τιγες ἔξωροι, οἱ παρεσιότας σεισμοὺς τῷ μεγίστῳ δύο ἀνέφερον, οἱ μὲν τοῦτον οἱ δ' ἐκείνους κατὰ σύγκρισιν ὑπεραίροντες. καὶ παρηκολουθωκέναι τότε δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα καὶ μὴ πλείω βραχεῖς τιγὰς προσεπέφερον· τὸ δὲ διὰ διητοῦς χρόνον κλονεῖσθαι τὴν γῆν πᾶσιν ἀνημύρευτον ἦν καὶ μὴδ' ἰστορία περιληπτόν. Ἀγαθίας γὰρ περὶ τοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἰουστινιανοῦ συμβεβηκότος σεισμοῦ γεγραφώς, καὶ καταπληκτικὸν τοῦτον καὶ μέγιστον συγγραφάμενος ὡς καὶ κίονας ἀποσφενδονᾶσθαι τοῦδε τοῦ οἴκου πρὸς ἕτερον, τοὺς μετὰ ταῦτα τρόμους ἐλάττονας ἄχρι τεσσαρακονθημέρου καὶ μὴ περαιτέρω προβῆναι ἰστόρηκε. μετὰ δὲ τὴν διείταν, σεισμοῦ γενομένου μείζονος μὲν τῶν μετὰ ταῦτα συχνῶν, ἐλάττονος δὲ τοῦ πρόην μεγίστου, πέπονθε πιῶσιν ἢ κατὰ Βιδυνίαν Νίκαϊα καὶ πανωλεθρίαν μικροῦ δεῖν καὶ καταστροφὴν παντελῆ. οἱ γὰρ ἐπισημώτατοι ταύτης ναοὶ καὶ μέγιστοι δ' ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας καθιδουμένους καὶ καθιερωμένους τῇ μητροπόλει καὶ ὁ τῶν ἁγίων πατέρων, ἐνθάπερ ἢ κατὰ τοῦ Ἀρείου σύνοδος τοῖς ὀσιωτάτοις καὶ ὀρθοδόξοις ἐβεβαιώθη πατράσι, καὶ τὸ ὀρθότομον ἐπαρρησιόσθη καὶ τηλαυγέστερον ἡλίον διέλαμψε, συνταραχθέντες κατηδαφίσθησαν καὶ τὰ τεῖχη τῆς ὀμοίας τύχης σὺν τοῖς πολιτικοῖς οἰκήμασι μετεσχῆκασιν καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας τὰ τοῦ τρόμου κατέληξεν, ἦσαν δὲ ταῦτα καὶ εἰσπραξις ἀμασθημάτων καὶ χόλος θεῖος ἐξ ἄπαντος. ἠνίπτιοντο δέ, ὡς ἔοικε, καὶ τὴν τοῦ εἰρημέρου ἔθρους ἐπιφοίτησιν καὶ κατάλυσιν· ἐν γὰρ ταῖς θεοσημίαις πρὸς ταῖς εἰρημένους καὶ τι μέλλον ἐπισκοῆσαι προτεθεώρηται.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ¹ ΑΡ. 3

ΙΩΑΝ. ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ, Βον., Τόμ. ΙΙΙ, σελ. 29

1347 — —

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

«... ὁ γὰρ τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας, κάλλει τε καὶ μεγέθει τοὺς ἀπανταχοῦ νικῶν καὶ ὡσπερ τι κοινὸν ἄγαλμα τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὣν καὶ δεῖγμα τῆς μεγαλοουρίας καὶ τῆς περὶ τὰ καλὰ φιλοτιμίας, ἔτει ἐνὶ πρότερον ἢ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα τὸ Βυζάντιον ἐλεῖν, σεισμῶν ἐξαισίων γενομένων, κατηρέχθη, οὐ καθάπαξ, ἀλλ' ἢ τε πρὸς τῶ βήματι μεγάλη στοῖ καὶ τῆς ὀροφῆς οὐκ ὀλίγον, ὑπὲρ δύο μοίρας ἀπολειφθείσης. διὸ καὶ αἱ τῶν βασιλέων τελεταὶ ἐν Βλαχέρναις ἐτελοῦντο, ἐκεῖσε πρότερον εἰωθός. τὴν μὲν οὖν μεγάλην στοῖαν μετὰ τοῦ βήματος ἡ βασιλεὺς ἀνήγειρεν αὐθις Ἄννα, Φακεωλάτου ἐπιστήσασα τῶ ἔργῳ· τὸ ἐπέκεινα δὲ μετὰ τῆς ὀροφῆς βασιλεὺς ὕστερον ἀνέστησεν ὁ Καντακουζηνὸς καὶ τῆς ἄλλης ἐπεμελήθη τοῦ τεμένους εὐκοσμίας, ὅση τε ἐν μαρμάροις καὶ λεπτῆς ψηφίδος διαθέσει. εἴ τι δὲ ἐνέδει πρὸς τελείωσιν, Παλαιολόγος ὕστερον ἐπέθηκεν ὁ νέος βασιλεὺς μόνος ἤδη τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἔχων τὴν ἀρχήν. διηκόνει δὲ ἐκετέροις τοῖς βασιλεῦσι πρὸς τὴν καλὴν φιλοτιμίαν ταύτην Ἄστοῦς ὁ μέγας σιροιοπεδάργης, τὰ τε ἄλλα λόγου ἄξιος πολλοῦ καὶ περὶ οἰκοδομίας ἔχων εὐφυῶς, καὶ ἐκ τῶν ὑπηκόων βασιλεῖ Λατίνων τις Ἰωάννης Περάλτα προσαγορευόμενος».

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ² ΑΡ. 4

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ, Βον., Τόμ. ΙΙ, σελ. 694

1344 ΟΚΤ. 14

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

«... Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἐξαισίοι τινες ἀνεργώγησαν κατὰ Βυζαντίου καὶ τῶν αὐτοῦ προαστείων σεισμοὶ καὶ βρασμοὶ θαλάττιοι, καὶ ὡς ἐκ πετροβόλου θυμοῦ πλήρους ἐρριφθησαν κατὰ τῶν τῆς γῆς καρπῶν χάλιαζαι ὡς ἐκεῖνα τῆς γραφῆς συμπεσεῖν· ψεύσασθαι ἔργον ελαίας, καὶ τὰ πεδία μὴ ποιῆσαι βοῶσιν· συκὴν τε μὴ καρποφορῆσαι καὶ γεννήματα ἐν ταῖς ἀμπέλοις

¹ Τοῦ κειμένου τούτου δὲν ὑπάρχει ἀντίστοιχος ἐνθύμησις. Κατεχωρήθη ὁμοίως, διότι ἔχει παραλείψει νὰ μνημονεύσῃ τὸν σεισμὸν τοῦτον ὁ ΓΕΩΡΓΓΙΑΔΗΣ [VII].

² Βλέπε ἀντίστοιχον ἐνθύμισιν τοῦ Βαροκκικοῦ κώδικος, ἐν σελ. 10.

οὐκ εἶναι ἐκλιπεῖν τε ἀπὸ βρώσεως πρόβατα καὶ μὴ ὑπάρξει βόας ἐπὶ φά-
 τνας. ἄρξασθαι μέντοι συνέβη τοὺς τοιούτους σεισμούς καὶ κλόνους τῆς γῆς
 ἐν μέσῳ που τῷ φθινοπώρῳ, ἄρτι τοῦ ἡλίου τῆ τοῦ σκορπίου προοίμια πα-
 ραλλάττοντος. καὶ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν δις εἵναξε τὴν γῆν ὁ θεός· οὕτω
 γε μὴν ἐμβριθῶς, ὡς ἀπογνῶναι τοὺς πλείστους τὸ ζῆν ὑπὸ δέους· οἰκίας τε
 καταπεσεῖν ἐγεγόνει καὶ τὰ πλείστα τῶν τοῦ Βυζαντίου τειχῶν. ἀμπέλων δὲ
 φραγμούς καὶ κήπων περιβόλους οὐδὲ μεμῆσθαι χρῆ. πάντες γὰρ μικροῦ
 κατεροίφθησαν ἄχρι κρηπίδων· ὡς δυσπρόσοδον γίνεσθαι πᾶσαν ἀγνίαν τοῖς
 παριοῦσι, σωρηδὸν ἐροισμένων τῶν ἐντεῦθεν ἐρειπίων. Ἐκκέχεται δ' ὁμοῦ
 καὶ τὸ τῆς θαλάττης ῥόθιον ὡς πορρωτάτω τῆς χέρσου· καὶ μαλισθ' ὄπη
 πεδιάς καὶ ἱππύλατος ἦν ἡ γῆ, μέχρι καὶ ἐς δέκα σταδίου. συνεξήλασε δ'
 ἔνια καὶ ἐνιαχοῦ τῶν ἀκατίων, ὅσα πρὸς τοῖς λιμέσι καὶ τοῖς ἄλλοις παρα-
 λίοις, καὶ συνέτριψεν ἐν τῇ μεσογείῳ· καὶ πλείστας δὲ κατέκλυσε χώρας,
 αὐτοῖς ἀνδράσι καὶ ποιμνίοις καὶ ζεύγεσι. παλινδρομοῦντός γε μὴν τοῦ ῥο-
 θίου μεθ' ἱκανὸν πρὸς τὰς συνήθεις καὶ τεταγμένας εὐνάς, ἦν ἰδεῖν Ἰλύος τὰ
 πάντα μεστὰ καὶ ἰχθύων νεκρῶν. Αἰσθησὶν μέντοι τοῦ τοιοῦτου γενέσθαι
 φασὶ τιναγμοῦ καὶ σεισοῦ μέχρι Λυσιμαχίας καὶ βραχὺ τι Χερροῦνησου ἐπέ-
 κεινα· ἥκιστα δ' οὖν τὸν ἴσον γε τρόπον· ἄλλ' ὥσπερ ἐξ ὀρητηρίου καὶ ῥί-
 ζης τινὸς ἀρξάμενον τοῦ Βυζαντίου ἠρέμα καὶ κατὰ βραχὺ προϊόντα τε ἐν-
 διδόνα καὶ ὑφειμένως βαδίζουσαν κατὰ τὸ ἀνάλογον αἰεὶ ταῖς ἐφεξῆς παρα-
 πέμπειν χώραις καὶ πόλεσι τὴν τοῦ κλόνου συνάφειαν· παραμείναι δ' ἄχρι
 καὶ αὐτοῦ γε τοῦ θέρους ἐφ' ἡμέρα καὶ νυκτί, μείζω τε καὶ ἐλάττω τὴν
 αἰσθησὶν παρεχόμενον. Κατὰ μέντοι περίοδον χρονικὴν τοῦ κατόπιν βαδί-
 ζοντος φθινοπώρου ἐκ τῆς αὐτῆς ὡσαύτως ἡμέρας ὅμοιοι πάλιν ἀρξάμενοι
 τὴν γῆν συντάραττον τε καὶ ἐθορύβουσι σεισμοί· ὡς ἐκ τῆς τῶν τοιούτων σει-
 σμῶν συνεχείας τὸν τ' ἐπὶ τοῦ πλινθωτοῦ κίονος ἐν ἀγγελικῷ τῷ σχήματι
 χαλκοῦν ἀνδριάντα καὶ ἅμα τὸν τοῦ προβεβασιλευκότος Παλαιολόγου τῆ βία
 καταγωνισθέντας τῷ μὲν ἐπὶ θατέρου τῶν ὤμων κεκλίσθαι τὴν κεφαλὴν,
 τῷ δὲ πρὸ ποδῶν ἐρρίφθαι τὸν ἐν χερσὶν τῆς πόλεως σχηματισμόν· ὡς
 εἰκασμοῖς τισιν ἐντεῦθεν ἐννοίας τινὰς ἀναλεξαμένους ἐνίοις ἀποπεφάνθαι,
 μὴ εἰς μακρὰν τῆς τῶν Παλαιολόγων αὐτοκρατορίας ἔσεσθαι τὴν καταστρο-
 φήν. Κατὰ τούτοις τὸ προπεπονθὸς τῆς ἐφ' ἄψιδος τοῦ τῆς τοῦ θεοῦ Σο-
 φίας νεῶ καταπονούμενον ἡσυχῇ παρερογγυτο μᾶλλον αἰεὶ, καὶ πολλὰς ἐκεί-
 θεν ἠφρίδων καὶ πλινθῶν κατέρριπτε, μέχρι τῆς παντελοῦς πτώσεως· περι-
 ῆς ἡμῖν κατὰ χώραν ἰοῦσιν ἀποχωρῶντως λελέξεται».

KEIMENON¹ AP. 5

FLAMINIUS CORNELIUS, CRETA SACRA, Τόμ. ΙΙ, σελ. 403

Ἐπιστολὴ τοῦ Δουκὸς Κρήτης Ἱερωνύμου Δωνάτου, περιγράφοντος τὴν 15ην Ἰουλίου 1508 ἐκ τῆς πρωτεύουσας (Ἡρακλείου) πρὸς τὸν φίλον του Πέτρον Κονταρηνὸν τὸ τρομερὸν συμβάν, ἧτοι τὸν σεισμόν τῆς 29ης Μαΐου τοῦ 1508.

(Κατὰ μετάφρασιν τοῦ συναδέλφου κ. ΙΩΑΝ. ΚΑΚΡΙΑΗ)

1508 MA·I. 29

ΚΡΗΤΗΣ

Ἱερώνυμος Δωνάτος δόκιμος καὶ δοῦξ τῆς Κρήτης χαιρετάει τὸν Πέτρον Κονταρηνὸν Εὐσεβιανό.

Τὸν σεισμό, πὸν συγκλόνησε φοιχτὰ τὸ νησί τῆς Κρήτης τώρα τελευταῖα, καθὼς ετοιμαζόμενον νὰ γυρίσω, δὲ μπορῶ νὰ τὸν ξαναφέρω στὸ νοῦ μου χωρὶς νὰ φοιξει ἡ ψυχὴ μου· οὔτε νὰ σοῦ γράψω δίχως δάκρυα· θὰ σοῦ γράψω ὁμως, ὄχι μόνο γιὰ νὰ ξέρεις, πῶς ἐσωθήκαμε ἐγὼ καὶ οἱ δικοὶ μου ὅλοι ἀπὸ ἕναν τέτοιο κίνδυνον, παρὰ καὶ γιὰ νὰ ἀκούσουν ὅλοι τί ἔγινε, καὶ μάθουν ἀπὸ τοὺς κινδύνους, πὸν τραβήξαμε μεῖς, νὰ ζοῦν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ νὰ φοβοῦνται τὸ θεό. Στὶς 29 τοῦ Μάη ὦρα δύο κάπου τῆς νύχτας ἡ Κρήτη σειστίηκε ἀπὸ ἕναν σεισμό πάρα πολὺ δυνατὸ καὶ φοβερό, ξεχωριστὰ ὁ Χάντακας, ἡ σημερινὴ μας πρωτεύουσα. Ἀπὸ τὴν Ἔδρα τοῦ Δουκάτου ἕνα μέρος γκρεμίστηκε· τὸ ἄλλο σειστίηκε τόσο, πὸν καὶ ἂν ἀκόμα ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ χίτιο δὲν ἔχει πέσει ὅλως διόλου, τὸ ὅτι ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ ἐπισκευαστεῖ μπορεῖ νὰ κάνει πιδὸ πολὺ κακὸ παρὰ πὸν ὑπόσχεται καλὸ μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχει ἀμέσως πέσει· τόσο μεγάλος ὁ κίνδυνος νὰ γκρεμιστεῖ γρήγορα μὲ τὰ πολλὰ σκισίματα, πὸν ἔχει, καὶ τῶν τοίχων τὰ χάσματα.

Πρὶν ἀπὸ τὸ σεισμό ὁ ἀέρας καὶ ἡ θάλασσα εἶχαν κρατηθεῖ ὅλη τὴν ἡμέρα θαναμαστὰ ἡσυχί· κανένα μέρος τοῦ οὐρανοῦ δὲν τὸ σκεπάζαν σύννεφα. Μόνο ὁ ἥλιος πὸν ἦταν ὠχρὸς καί, δίχως νὰ φουσαεῖ καθόλου ἀέρας, μὲ σκόνῃ σκεπασμένος. Τὴν ὦρα ὁμως πὸν ἦταν νὰ γίνεῖ ὁ σεισμός ἀκούστικε μπροστὰ σὰν κάποιον μούγκρισμα καὶ βουητὸ καὶ μιὰ ταραχὴ σὰν ἀπὸ ὄπλα πὸν χτυπιοῦνται μεταξὺ τους, μὲ μιὰ βοή φοιχτὴ κι' ἐγὼ δὲν ξέρω σὰν τί. Τὰ σπίτια κουνήθησαν ἀκριβῶς ὅπως σαλεύουν τὰ καράβια, ὅταν τὰ κύματα τῆς θάλασσας εἶναι ταραγμένα. Τὰ εἶδαμε ὄχι μόνο νὰ γέρονον

¹ Βλέπε ἀντιστοιχοὺς ἐνθυμήσεις τοῦ μεγάλου τούτου σειμοῦ ἐν σελ. 36. Αἱ ὑποσημειώσεις τοῦ παρόντος κειμένου ὀφείλονται εἰς τὸν μεταφραστήν.

στό πλευρό, ἀλλὰ καὶ νὰ σειοῦνται σὰ νὰ πηδοῦσαν· ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τὰ σπίτια πὸν γκορεμίζονταν ἀντήχησε ἕνας τόσο μεγάλος καὶ φορητὸς κρότος, ὥστε νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι ἀπὸ τ' ἀφτιά μας ἔλειψε ἡ ἰκανότητα ν' ἀκοῦμε. Μαζὶ σηκώθηκε μιὰ τόσο πυκνὴ οκόνη, ὥστε μόλις πὸν μποροῦσαμε νὰ παίρνουμε μέσα μας ἀέρα καὶ νὰ ἀνασαίνουμε. Κανεὶς δὲν ἔλεγε γιὰ οεισμό· ὅλοι πιστεῦσαν, πὼς εἶχε φτάσει ἡ συντέλεια τῆς γῆς, ἡ μέρα πὸν εἶχε ὀρίσει ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ χαλάσει ὁ κόσμος ὅλος μιὰ γιὰ πάντα.

Ἐγὼ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀκριβῶς, λίγο πρὶν, εἶχα ἀποτραβηχτεῖ νὰ κοιμηθῶ· στὴ μέση τῆς κρεββατοκάμαρας ἦταν στρωμένο τὸ φορητὸ κρεββάτι μου...¹, πὸν συνηθίζω νὰ ἔχω μαζί μου στὶς ἀποστολὲς καὶ στὰ ταξείδια. Μόλις ἔνωσα, ὅτι ὅλα ἀρχίσαν νὰ τρέμουν καὶ πρὶν πολὺν τὰ δοκάρια νὰ χτυπιοῦνται ἀνάμεσά τους μὲ μεγάλη τυραχὴ, τὴν ὥρα πὸν ἀπὸ τοὺς τοίχους ἔπεφταν κομμάτια ἀπὸ τὸν σοβὰ μαζί μὲ λιθάρια, σηκώνουμαι βιαστικά ξυπόλυτος, μονάχα τὸ φόρεμά μου προφταίνοντας νὰ περάσω. Ἀμέσως ἦρθε καὶ ἡ γυναῖκα μου μὲ τὴν ἄλλη οἰκογένεια κοντά μου, πὸν ἦταν στὴν πλαϊνὴ κρεββατοκάμαρα, ὅπου σὲ λίγο ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸν τοίχο γκορεμίστηκε. Ἐγὼ ἀρπάζω τὸ γιό μου, τὸν Ἰωάννη Φραγκῆσκο, ἀπὸ τ' ἀγαπημένα μου παιδιὰ τὸ πρὶν μικρό· βγαίνουμε ὅλοι ἔξω καὶ μαζευόμαστε στὴν αὐλὴ², πὸν γειτονεύει μὲ τὴν κρεββατοκάμαρα. Ἐκεῖ πὸν μέναμε ἀπορῶντας, ἔπαψε ὁ σεισμός σὲ λίγο· εἶχε κρατήσει κάπου τόσο, ὅσο χρειάζεται κανεὶς γιὰ νὰ πεῖ λίγο βιαστικά τὸ «Πάτερ ἡμῶν». Φεύγουμε ἀμέσως καὶ πᾶμε στὴ μεσαία αὐλὴ τοῦ Παλαιοῦ· ἡ αἴθουσά του τῶν ἀκροάσεων εἶχε κιόλας πέσει ἀπὸ τὴ βορεινὴ πλευρά. Οἱ σκάλες ἦσαν σκεπασμένες ἀπὸ γκορεμίσματα, σπασμένα δοκάρια καὶ τάβλες. Ὅσοῦ οὐτε τῆς αὐλῆς ὁ τόπος μοὺ φάνηκε ἀσφαλισμένος, εἶσι ψηλὰ πὸν ἦσαν τὰ χτίσια, καὶ γι' αὐτὸ κατέφυγα σ' ἕνα πρὶν ψηλὸ μέρος τῆς ἀγορᾶς, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸ Παλάτι, ὅπου νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ φοβᾶται πρὶν λίγο τὰ τείχη, ἂν ἔπεφταν, σὲ μιὰ παράγκα ξύλινη, ὅπου οἱ Ἑβραῖοι.³. Ἐκεῖ πέρασα ὅλη τὴ νύχτα ἄγρυπνος, ἄλλοτε καθιστός, ἄλλοτε περπατώντας ἔξω. Στὸ μεταξὺ ὅλος ὁ κόσμος, ἀνακατωμένοι ἄντρες, γυναῖκες, παιδιὰ, λὲς καὶ τοὺς κυνηγοῦσαν οἱ ἐχτροὶ ἀπὸ πίσω, ἔβγαναν σκούζοντας ἀπὸ τὴν πύλη τῆς πόλης, πὸν εἶναι στὴν πλατεῖα αὐτὴ, γεμίζοντας τὰ πάντα μὲ τυραχὴ ἀπίστευτη. Οἱ παλάδες ἔφεραν γύρω τὰ εἰκονίσματα καὶ τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων· ἀπὸ πίσω τοὺς ἀκολουθοῦσαν τὰ πλήθη· εἶχαν ἀνάψει λαμπάδες σὲ ὅλη τὴν πλατεῖα καὶ στὸ προ-

¹ Τὸ κείμενο: in medio cubiculo strata lectica (γράφει: lectica) transtili (;).

² Τὸ κείμενο: in hypetria. Κατὰ τὸν φίλο κ. Λευτέρη Ἀλεξίου, πὸν εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μὲ βοηθήσει καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τῆς μετάφρασης, hypetria, πὸν δὲν εἶναι φυσικὰ ἄλλη λέξη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ὑπαίθρια, εἶναι πρὶν πιθανὸ νὰ σημαίνει αὐτὴ παρὰ ταρᾶτσα.

³ Τὸ κείμενο: ubi iudaei treoneum coriarium exercent (;).

ἄστειο κι' ἔκαναν ὅλη τὴ νύχτα λιτανεῖες. Ἀκολουθοῦσε ἀτέλειωτο θὰ ἔλεγες πλῆθος ἄντρες καὶ γυναῖκες κάθε ἡλικίας καὶ σειρῶς, πὸν μὲ φωνὲς μεγάλες καὶ δάκρυα ποτάμι ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν ἀνίλεο θεὸ νὰ τοὺς λυπηθεῖ. Οἱ ἱκέτες αὐτοὶ μονάχα στὴν ἀγορὰ καὶ στὸ προάστειο μπορούσαν νὰ προχωρήσουν. Γιατὶ στὸ μεσαῖο πλατὺ δρόμο, πὸν βγάζει στὸ λιμάνι, αὐτὸν πὸν λέμε κεντρικό, τὰ βουνὰ οἱ πέτρες, τὰ δοκάρια καὶ τὰ ξύλα, πὸν εἶχαν σωριαστεῖ ἀπὸ πάνω του, δὲν ἄφηναν κανένα νὰ περάσει.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους δρόμους τῆς πόλης, τοὺς πιδὸ στενοὺς, δὲ μπορούσε νὰ προχωρήσει κανεὶς χωρὶς κίνδυνο, γιατί οἱ τοῖχοι τῶν σπιτιῶν κρεμόντουσαν καὶ ἦσαν παντοῦ ἀνοιγμένοι. Γιατὶ τὸ πολὺ νὰ ἔμειναν τέσσερα ἢ πέντε σπίτια, πὸν νὰ μπορεῖ ἓνας νὰ κάτσει δίχως ἐπισκευή.

Στὸ μεταξὺ ἐρχόντουσαν καὶ μᾶς ἔλεγαν γι' ἄλλους, πὸς τοὺς πλάκωσαν τὰ χαλάσματα, γι' ἄλλους πὸς τοὺς τράβηξαν ἔξω μισοπεθαμένους: προπαντὸς ὅμως εἶχαν λείει γυναῖκες πολλὲς μαζί μὲ τὰ παιδιὰ τους θαρτεῖ. Ἀτελείωτη ἀκουγόταν μιά θλιβερὴ συναυλία ἀπὸ φωνὲς σπαραχτικὲς, πὸν θρονοῦσαν ἀκατάπαντα: κάθε φορὰ πὸν ἔβγαζαν ἀπὸ τὰ χαλάσματα κανένα πτώμα, πήγαιναν νὰ τὸ θάψουν μὲ τὰ δάκρυά τους μόνο, χωρὶς ἄλλη πομπή. Ἀναμειρῶντας τὴ φρίκη τῆς νύχτας ἐκείνης θυμῆθηκα τὰ περίφημα λόγια τοῦ Βιοργιλίου: «ποιοὺς τὴν καταστροφή τῆς νύχτας ἐκείνης; ποιοὺς τοὺς θανάτους νὰ πεῖ ἓναν ἓναν; ἢ νὰ ἐξισώσει μὲ τὰ δάκρυα τοὺς πόνους;»¹

Ὅταν ξημέρωσε, γύρισα πίσω στοῦ Παλατιοῦ τὴν αὐλή, γιὰ νὰ κοιμηθῶ γιὰ λίγην ὥρα σὲ μιὰν ἀπόμωρη γωνιά καὶ νὰ ξεκουράσω τὰ μάτια μου τὰ κουρασμένα καὶ ἀφανισμένα ἀπὸ τὴ σκόνη. Ἐνας λόγος παραπάνω ἦταν, ὅτι τὶς ἡμέρες αὐτὲς μὲ βασάνιζαν ἀκόμα τὰ ξεβγάσματα μιᾶς ἀρρώστιας, πὸν μὲ εἶχε παιδέψει μὲ πόνους στὰ νεφρὰ δεκαπέντε κάπου μέρες ἀδιάκοπα: ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ θεοῦ, μὲ τὴν ἐπιστήμη τοῦ γαιτροῦ Πομπιλίου καὶ τὴν προσοχή, πὸν ἔδωσα, ἢ πέτρα, πὸν εἶχε σχηματιστεῖ στὰ νεφρὰ μου, ἔσπασε σὲ μικρὰ κομμάτια καὶ βγήκε. Βοισκόμουν πιά στὴν ἀνάγρωση.

Ἐκεῖ λοιπὸν πὸν ἠσούχαζα, κάπου τρεῖς ὥρες μετὰ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ἔφτασε ὁ δεῦτερος σεισμός, οὔτε δυνατός, οὔτε συνταραχτικός τόσο, ἔφτασε ὅμως νὰ γεννήσει φόβο πιδὸ μεγάλο. Γιατὶ τότε δυνάμωσε περισσότερο σὲ ὅλους ὁ τρόμος καὶ ἡ φρίκη. Ἡ γυναῖκα μου ἔπεσε στὰ πόδια μου καὶ τὰ παιδιὰ μου καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια καὶ ἄρχισαν κλαίοντας νὰ μὲ παρακαλοῦν, νὰ μὲ ἱκετεύουν, νὰ μὲ ἐξορκίζουν, νὰ βγῶ ἀπὸ τὴν πόλη, γιατί κανένα μέρος σ' αὐτὴ, καὶ στὸ ὑπαιθρο ἀκόμα, δὲ φαινόταν νὰ δίνει ἀσφάλεια, ἔτσι πυκνὰ πὸν ἦσαν τὰ σπίτια. Ἐφτασαν καὶ ἀπὸ τοὺς πατρικίους καὶ ἀπὸ τοὺς πολῖτες πάρα πολλοὶ νὰ μὲ πείσουν, παρακαλῶντας με νὰ μὴ

¹ Βιογ. Αἰν. 2,361.

θελήσω νὰ μείνω μόνος ἐγὼ οὐ μὴ πῶς ἕρημη οὐ τόσο μεγάλο κίνδυνο. Στὸ τέλος γὰρ νὰ βγάλω ἔξω τὴ γυναῖκα μου καὶ τὰ παιδιά μου, πὺν δὲν ἤθελαν νὰ βγοῦν δίχως ἐμένα, ἐβγήκα καὶ βόλεψα τὴν οἰκογένειά μου στὸν περιβόλο τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, κοντὰ κοντὰ στὴν πόλη, ἀφοῦ ἔβαλα κι' ἄπλωσαν τέντες ἀπὸ πάνω καὶ γύρο. Ἀμέσως γύρισα στὴν ἀγορὰ καὶ στὴν ἴδια ξύλινη παράγκα, πὺν εἶναι μικρότερη ἀπὸ δυὸ βήματα, ἔβαλα τὸ κορβέβι μου καὶ ἐκεῖ κοιμοῦμαι τὴ νύχτα ὡς σήμερον μὲ τοὺς νυχτοφύλακες μαζί.

Ὡστόσο στὴ δυστυχία αὐτὴ, πὺν μᾶς βρῆκε, τί κανονίσαμε ἡμέρον μὲ τὴν ἡμέρον καὶ τί σκεφτήκαμε γὰρ νὰ διορθώσουμε τὴν καταστροφὴ ἢ τί ἀποφασίσαμε, δὲν κρατιέμαι, θὰ σοῦ τὰ πῶ. Τίποτα δὲν παραλείπουμε· ὅμως τὴν ὥρον ἀπὸ ὅλα εἶναι σημαντικὸ καὶ ἀναγκαῖο, νὰ κρατήσουμε, ὅσο μποροῦμε (;)¹, τὴν πολιτεία μέσα στὴν πολιτεία, μὲ ἄλλα λόγια νὰ μὴν ἐρημωθεί ἡ πόλη. Αὐτὸ νομίζω, πὺς εἶναι δικό μου πὺν πολὺ ἔργο κι' εἶμαι πάντοτε στὴν ἀγορὰ· δὲν εἶναι μόνον πὺν κοιμᾶμαι· ὅλη τὴν ὥρον ἐδῶ βρίσκωμαι σὰ στὸ σπῆτι μου, εἶτε καθισμένος, εἶτε σὲ κίνηση, εἶτε διαβάζοντας. Κι' οὔτε σταματῶ νὰ τοὺς συμβουλεύω ὅλους, αὐτὰ πὺν θὰ φέρει ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἀνάγκη, νὰ προλάβουν νὰ τὰ κάνουν μὲ τὴ φρονιμάδα καὶ τὴν προκοπὴ τους· νὰ βάλουν μπροστὰ καὶ νὰ ἐπισκευάσουν τὰ σπῆτια τους σύγκαιρα· καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμα γεμᾶτος θλίψη καὶ δάκρυα, χωρὶς ὅμως νὰ δείχνω στὴν ὄψη μου, τί ὑποφέρω, κοιτάζω νὰ τοὺς πῶ, γὰρ νὰ τοὺς παρηγορήσω καὶ νὰ τοὺς συμβουλέψω καὶ νὰ ἀνακουφίσω μὲ ὅποιον δῆποτε τρόπο μπορῶ, καὶ δημόσια καὶ ἰδιωτικά, ἕνα τέτοιο κακό.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη αὐτὰ τὰ τόσο μεγάλα φαινόμενα τῆς φύσης εἶναι ἀληθῆ, πὺς δὲ μπορεῖ νὰ γίνονται χωρὶς αἰτίες φυσικὲς· καὶ ὅμως πρέπει νὰ πιστεύουμε, πὺς εἶναι σημεῖα τῆς θείας κρίσης. Καὶ γὰρ νὰ τὰ μάθεις ὅλα λεπτομερέστερα· πρῶτα πρῶτα σ' ἕνα τόσο μεγάλο σείσιμο καὶ ἕναν χαλασμό ἀληθινὰ γενικὸ τὰ τεῖχη τῆς πολιτείας, πὺν εἶναι ὄγκος μεγάλος, δὲν ἐγκοιμίστηκαν σὲ κανένα σημεῖο ἀπὸ τὸ σεισμὸ αὐτό· παντοῦ εἶμιναν ἀπείραχτα· κι' ὅ,τι εἶναι ν' ἀπορήσεις περισσότερο, δίχως τὸ παραμικρὸ κὰν οκίσμο. Ἐπειτα σὲ τόσα σπῆτια, πὺν γκρεμίσαν στὴν πόλη μέσα καὶ στὸ προάστειο, ἐλάχιστοι εἶναι αὐτοὶ πὺν χάρθηκαν· καὶ λέω ἐλάχιστοι, γιὰτὶ μόλις ἔφτασαν τοὺς τριακόσιους ἀπὸ τοὺς κατοίκους ὅλους μιᾶς πολιτείας τόσο μεγάλης. Μέσα σ' αὐτοὺς βρέθηκαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς ἢ ἀπὸ ὄρους ἔχουν κάποιον ὄνομα στὸ λαό. Κι' αὐτὸ γιὰτὶ² τρία ἢ τέσσερα μόνον σπῆτια σωσιάστηκαν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη· τὰ ἄλλα ἔπεσαν στὸ ἔμπροσ μόνον ἢ στὸ πίσω μέρος, ὅπου τὰ δοκάρια καὶ τὰ ξύλα δὲν ἦσαν δεμένα. Ὅμως τὰ χτίσματα

¹ Τὸ κείμενο: continere quorum (quocum Ἀλεξίου) fieri possit civitatem in civitate.

² Τὸ κείμενο: In circa (id circa Ἀλεξίου) quod tres... aedes concidere.

τὰ ψηλά καὶ τὰ καμπαναριὰ μὲ τὶς στέγες, πὸν ἔγειραν καὶ γκρεμίσαν, προξένησαν καταστροφὴ καὶ σὶδὸν ἑαυτοὺς καὶ σὶτὰ γειτονικὰ χιόσματα. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Τιτου, πὸν εἶναι ἡ πρώτη τῆς Κρήτης ὄλης, χιτισμένη κόντὰ σὶτὸ καμπαναριό, ἔγινε συντρίμματα σὶτὸ μέρος πὸν ἦταν κάτω ἀπὸ τὸ καμπαναριό. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τοῦ Σωτήρος καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Ὡστόσο καὶ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὸ ἀνατολικό τῆς μέρος μαζί μὲ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ κοινόβιο ἐρειπώθηκε ἐξ αἰτίας πάλι τοῦ καμπαναριοῦ, πὸν τὴ γειτόνευε. Καὶ τὴν ἐκκλησία αὐτή, πὸν εἶναι περίφημη γιὰ τὸ χορὸ τῆς, πὸν τὸν ἀποτελοῦν διακόσια μέλη, ἔτσι πὸν λατρεύει τὸ θεὸ καὶ μένει σὶτὸ θέλημά του, τὴ θεωροῦν καὶ σωστὰ τὸ πὸν λαμπρὸ ἄστρο τῆς Χριστιανωσύνης σὶτὴν Ἀνατολή. Γιατὶ θὰ μπορεῖ μὲ τὸ δίκιο τῆς νὰ κρατηθεῖ πλάι σὶτὰ πὸν περίφημα κοινόβια τῆς Ἰταλίας. Γιὰ νὰ ἀνακαινιστεῖ τώρα μιὰ τέτοια ἐκκλησία θὰ χρειαστεῖ καὶ χρήματα καὶ καιρὸ πάρα πολὺ.

Αὐτὸ δὲν θὰ σοῦ τὸ παραλείψω· ἀξίζει νὰ κρατηθεῖ σὶτὴ θύμηση τῶν ἀνθρώπων· σὶτὸ πάνω μέρος τοῦ Μεγάλου Βωμοῦ φύλαγαν τὸν Ἅγιον Ἄρτο, κλεισμένο, ὅπως συνηθίζεται, σὲ μιὰ λεπτὴ χρυστάλληνη θήκη δεμένη μὲ ἀσήμι· τώρα λοιπὸν πὸν γκρεμίστηκε ἡ ἐκκλησία, ὁ Ἅγιος Ἄρτος βρισκόταν θαυμμένος καὶ οἱ καλόγεροι ἄρχισαν νὰ ψάχνουν γρήγορα γρήγορα δοκιμάζοντας νὰ τὸν ἐλευθερώσουν καὶ νὰ τὸν βγάλουν ἔξω. Τέλος βρῆκαν τὸ ἄρτοφόριο μὲ τὸν Ἄρτο—χωρὶς νὰ ἔχουν πάθει τίποτα. Αὐτὸ πὸν ἂν τυχὸν τινάζοταν ἀπὸ τὸ χέρι κι' ἔπεφτε σὶτὸ χῶμα, θὰ ἦταν θαῦμα ἂν δὲ γινόταν κομμάτια, αὐτὸ κάτω ἀπὸ τόσο σωρὸ πέτρες, κάτω ἀπὸ τόσο βάρος, κάτω ἀπὸ τόσο χτύπημα ἔμεινε ἀπείραχτο. Ὅτι τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ σὲ ἄλλες ἐκκλησίες τῆς πολιτείας ἀκούγεται σὲ φήμες ἀβέβαιες. Ὅμως τοῦτο εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινὸ καὶ ἀπόλυτα βέβαιο. Ὡστόσο μέσα σὲ τόσο πλῆθος ἐρωμένων ὄχι μόνον δὲν ἐχάθηκε· οὔτε κὰν χτυπήθηκε κανένας.

Ἄς γυρίσουμε ὁμως σὶτὸ σεισμὸ τοῦ νησιοῦ· ὀλόκληρο τὸ νησί, πὸν ἀπλώνεται ἀπὸ τὰ δυτικὰ πρὸς τὰ ἀνατολικά τριακόσιες χιλιάδες βήματα, σείστηκε ὀλόκληρο μαζί παντοῦ. Τὰ στίτια του τὰ εἶδε νὰ πέφτουν ἀπὸ τὴ μέση του κάπου καὶ πέρα πρὸς τὰ ἀνατολικά μέρη. Ἡ Σητεία καὶ ἡ Ἱεράπετρα σὶτὸ πὸν μεγάλο τους μέρος ἐρειπώθηκαν· σείστηκαν καὶ τὸ Ρέθυμνο καὶ ἡ Κυθωνία, μὰ δὲν καταστράφηκαν. Στὴ θάλασσα, ὅπως τώρα τελευταῖα ἦρθαν καράβια ἀπὸ τὰ πάνω μέρη τοῦ Αἰγαίου καὶ μὰς εἶπαν, ὁ σεισμὸς ἦταν τὸ ἴδιο φοιχτός· ἐσείστηκαν τὰ νησιά καὶ ἡ ἠπειρο ὡς σαράντα κάπου μίλλια πρὸς τὴν Εὐβοία καὶ πρὸς τὴ Φρυγία· ὁμως ἡ καταστροφὴ δὲν ἦταν ἴδια.

Ἦσαν τώρα διακόσια τέσσερα χρόνια ἀπὸ τότε πὸν καταστράφηκε ἡ πολιτεία αὐτὴ ἀπὸ σεισμὸ καθόλου πὸν μικρὸ, τότε πὸν ἦταν δούκας ὁ Βῆτος Κανάλης. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ὅπως βρῆκα καὶ διάβασα σὲ κὰν παλιὰ ἐδῶ σημειώματα, σκοτώθηκαν κάπου τέσσερες χιλιάδες ἀνθρώποι, ἑκατὸ πάνω

κάτω χρόνια ἀπὸ τότε πὸν τὸ νηοὶ ἔγινε τῶν Ἑνεικῶν. Γιατὶ τώρα εἶνα, τριακόσια τέσσερα χρόνια ἀπὸ τότε πὸν τὸ νηοὶ αὐτὸ ἀναπαύεται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἑνετικῆς ἐλευθερίας.

Τώρα λοιπὸν μέρα καὶ νύχτα ἀκατάπαντα γίνονται λιτανεῖες μὲ μεγάλες πολὺν κραυγὰς καὶ φωνὰς κλαμμένες. Οἱ κρότοι μᾶς ἐνοχλοῦν, καὶ ἡ σκόνη τόσο, ὥστε συχνὰ ὅταν ἀνασαίνομε νὰ παίρνομε μέσα μας πιὸ πολλὴ σκόνη παρὰ ἀέρα. Συχνὰ τῆ νύχτα, μόλις μὲ παίρνει ὁ πρωῶτος ὕπνος, μὲ ξυπνοῦν καινούργιες φωνές· γιατί ἂν ἀστράψει λίγο, ἂν παρουσιαστοῦν τίποτα ἀναμμένα σύννεφα ¹, ἂν φανοῦν ἄστρα πὸν πέφτουν ² — κι' ὅλα αὐτὰ τὰ βλέπομε τώρα πιὸ εὐκόλα, ἐπειδὴ μένομε στὸ ὑπαιθρο λίγο πολὺν ὅλοι· ἂν ἀκουστεῖ πουθενὰ κανένας κρότος ἢ κουνηθεῖ τίποτα, ἀμέσως βάζουν οἱ γυναῖκες τὶς φωνές καὶ γεμίζουν ὅλα ἀπὸ τρόμο καὶ φωνές.

Ἐνα καλὸ καὶ μάλιστα πολὺν μεγάλο κερδίσαμε σὲ τόσα μέσα κακὰ· πρωτύτερα ὁ πιὸ πολὺς κόσμος, ἄντρες καὶ νέοι, εἶχαν τὴν ἐλεεινὴ συνήθεια νὰ ἀνακατώνουν στὸ στόμα τους ὅλη τὴν ὥρα τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὰ πιὸ αἰσχροῦ τῆς βλαστημίας λόγια· ἕνα ἔγκλημα ἀπαίσιον, πὸν δὲ μοροῦσε νὰ λείπει οὔτε μὲ τὶς διαταγές τοῦ ἄρχοντα, οὔτε μὲ τὶς τιμωρίες, οὔτε μὲ τὰ κηρύγματα καὶ τὶς ἀπειλές τῶν ἱερωμένων. Τώρα ὁ φόβος τοῦ θεοῦ δὲν τοὺς συγκράτησε, δὲν τοὺς σταμάτησε μόνο· τοὺς ὅπλισε καὶ ἐνάντια στοὺς ἄλλους, πὸν βλαστημοῦν. Τῆς βλαστημίας τὴ θέση τὴν πῆραν οἱ ουχνοὶ ὕμνοι τοῦ θεοῦ, οἱ ἀδιάκοπες ἱκεσίες καὶ ἡ παράκληση τοῦ κόσμου σὲ ὅλα τὰ σταυροδρομία μὲ δάκρυα ποτάμι, νὰ τοὺς λυπηθεῖ ὁ θεός. Μιὰ φορὰ, δὲν ἔξρω ποιός, τόλμησε νὰ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὲ τρόπον αἰσχροῦ μόνο πὸν δὲν τὸν ἐπιτροβόλησε ὁ κόσμος!

Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, πὸν μάλλωναν μεταξὺ τους καιρὸ πολὺν καὶ μισοῦσαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἀγκαλιάστηκαν προστά μου καὶ ἀφῆκαν τὶς ἀδικίες ἀναμεταξὺ τους καὶ ἀλλάζοντας φιλιὰ ἔκλεισαν εἰρήνη. Πολλοὶ πάλι, πὸν εἴκοσι χρόνια δλόκληρα εἶχαν κρατηθεῖ χωρὶς ἐξομολόγηση, σὰ ληστὲς, πῆγαν στοὺς παππάδες, ἐξομολογήθηκαν καὶ μετάλαβαν. Σὲ ὄσους ἔγιναν τὰ πράγματα αὐτὰ, καὶ ἂν ἀκόμα γκρέμισαν ὅλα τους τὰ σπῖτια, ὅμως ἀπὸ τὴν καταστροφὴ αὐτὴ πέτυχαν κέρδος μεγάλο. Κανεὶς δὲν εἶνα πὸν ν' ἀμφιβάλλει, ὅτι ἐδῶ ἔχομε ἐκδίκηση τοῦ θεοῦ· καθένας λέει καὶ τὸ δικό του, τί στάθηκε αἰτία γιὰ νὰ πάθουν οἱ Κορητικοὶ τὴν συμφορὰ αὐτὴ ἀπὸ θεῖα κρίση.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ καλὸ βλέπω, πὸς ὑπάρχει στὸ κακὸ πὸν μᾶς βοήθε· ὅτι ἡ πεποίθηση αὐτὴ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ γίνουμε καλύτεροι στὰ ἥθη.

¹ Accensae exhalationes· κατὰ λέξη = ἀναμμένες ἀναθυμιάσεις.

² Οἱ ἐκδ.: si accensae exhalationes, quae videntur stellae cadentes apparent· διορθῶναι τὴν στίξιν ὁ κ. Ἀλεξίου: si... videntur,... Μήπως ἡ σωστὴ γραφή: si quae accensae...; ἢ νὰ διαγραφῆ ἡ quae;

Καὶ ἡ πρὸ μεγάλη βλαστήμια, πὸν πιστεύω ἐγώ, εἶναι οἱ Ἕλληνες χωρίστηκαν ἀπὸ τῆ λατινικῆ ἐκκλησία ἀπὸ πρόληψη· ἀκόμα οὐ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Λατίνους δὲν ἀκολουθοῦν οὔτε τὴν ἑλληνικὴν οὔτε τὴ λατινικὴν λατρεία, καὶ πὸν πολλὰς φορὰς τὸ καταδίκασα καὶ καταράστηκα δημόσια, μπροστὰ σὲ ὅλον τὸν κόσμον, πὸν ἄκουε. Ἡ πολιτεία αὐτὴ ἔχει τόσους πατρικίους καὶ τόσους πολίτες, καὶ μάλιστα πολὺ πολὺ λαμπροὺς καὶ προκομμένους· ὁμως γιὰ τὴ θρησκεία καὶ τὴ λατρεία ὑπάρχει μεγάλη καταφρόνηση στοὺς πρὸ πολλοὺς. Δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια πὸν ἡ συνήθεια, πὸν λέω, μεγάλωσε. Οἱ οἰκοδόσποιες καὶ τὰ παιδιὰ τους καὶ τὸ πρὸ μεγάλο μέρος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ τους δὲν ἔρχονται ποτὲ στὴ λειτουργία, ποτὲ νὰ κάνουν τὸ χρέος τους πρὸς τὸ θεό. Μένουν στὸ σπιτί τους καὶ ἀγνοοῦν κάθε λατρεία. Καὶ ὁμως ἄλλοι οἱ γυναῖκες κρατοῦν τὶς συνήθειες τῆς ἐκκλησίας μὲ μεγάλη προσοχή καὶ γιὰ τὸ καταραμένο γένος τῶν γυναικῶν ἡ ἐκκλησία παρακαλεῖ πάντοτε. Ἀπὸ τέτοιες μητέρες ἀνατρέφονται τὰ παιδιὰ, μητέρες πὸν ἀποσκήρτισαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ λάθος τῶν γονέων τους καὶ τῶν ἀντρῶν τους. Συχνὰ ἐγώ καὶ μὲ πολλὴ ζέση γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ βάλθηκα νὰ κατηγορήσω τὰ πράγματα αὐτά. Γιατὶ ποίος ὁ λόγος σὲ τέτοια περίσταση νὰ κρύψουμε τὴν ἀλήθεια κι' ἔτσι νὰ κινδυνέψουν ἀνθρώποι, πὸν τοὺς ἀγαπῶ ξεχωριστά, ὄχι μόνο γιατί μοῦ τοὺς ἐμπιστεύτηκε ἡ πολιτεία, παρὰ καὶ γιατί σὰν ἀνθρώπος ἐγὼ νιώθω γι' αὐτοὺς στοργή; γι' αὐτοὺς πὸν εὐχομαι πάντοτε νὰ τοὺς ἔρθουν τὰ καλὰ πὸν ἀξίζουν, ὅσα εὐχομαι νὰ ἔρθουν καὶ σὲ μένα καὶ στὴν οἰκογένειά μου ;

Ἔστωσο ἀρετὰ πολυλόγησα γιὰ τὸ τι ἔκαμα καθὼς σοῦ τὰ ἔγραφα αὐτά, ἤμουν ἀναμμένος ἀπὸ μιὰν ἀπίστευτα δυνατὴ ἐπιθυμία, νὰ μιλήσω μαζί σου πρὸ πλατὶ γιὰ τὰ οἰκογενειακά μου καὶ γιὰ τοὺς κοινούς μας πόθους. Ποτὲ δὲ λαχάρησα πρὸ πολὺ νὰ εἶμαι μαζί σου. Καὶ ὁ καιρὸς καὶ ἡ περίσταση ἡ ἴδια μᾶς τὸ λέει, νὰ ζήσουμε πρὸ καὶ γιὰ τὸ θεὸ καὶ γιὰ μᾶς μαζί, νομίζοντας πολὺ ἀξιοκατάκριτο νὰ κρεμόμαστε ἀπὸ τοῦ ὄχλου τὴ γνώμη. Μιὰ μερούλα μόνο, ὅπως συχνὰ λέω, πὸν θὰ τὴν περνοῦσα μαζί σου στὸ Εὔσεβιανό¹, εἴτε στὸ χιτῆμα μου στὸ Πατάβιο, τώρα, ἐνῶ ἀκόμα ἀκμάζει ἡ Δημοκρατία, τὴν προτιμῶ ἀπὸ ὅλες τὶς ἐξουσίες καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς τιμές. Χαῖρε. 15 Ἰουλίον 1508».

¹ Μοναστήρι; Χιτῆμα; ΠΒ. τὴν ἀρχὴ τῆς Ἐπιστολῆς, ὅπου ὁ Κονταρηνὸς λέγεται Εὔσεβιανός.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΑΡ. 6

ΙΩΑΝ. Ν. ΣΤΑΜΕΛΟΥ, ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΑΘΩΝ, ἄρ. 726, Ἰανουάριος 1870

*Αἱ δεκατρεῖς μνημονευόμεναι καταστροφαὶ τῆς
Λευκάδος, ἀπὸ τοῦ 1612 μέχρι τοῦ 1869.*

Ἐν Λευκάδι 5 Ἰανουαρίου 1870.

1788 ΙΑΝ. 26 ΚΑΙ ΜΑΡΤ. 9

ΛΕΥΚΑΔΟΣ

«Ἐν διαστήματι 260 ἐτῶν, δηλαδή ἀπὸ τοῦ 1612 μέχρι τοῦ 1869, ἡ πόλις τῆς Λευκάδος καὶ τὰ πλεῖστα αὐτῆς χωριά τρισκαιδεκάκις ὑπὸ τῶν σεισμῶν καταστραφέντα, τρισκαιδεκάκις πάλιν ἀνφοκοδομήθησαν ὀλόκληρα. Τὸ γεγονός τοῦτο μαρτυροῦσι σαφέστατα ἀρχαῖαι σημειώσεις, αἱ πλεῖστοι τῶν ὀλοίων διατηροῦνται εἰς τὴν οἰκογένειαν Ζαμπέλη, καὶ ἄλλαι εἰς τὸ δημόσιον τῆς νήσου Ἀρχαιοφυλακείον. Ταύτας δημοσιεύομεν σήμερον ἀτολεξεί προδὸς φωτισμὸν καὶ ὀδηγίαν τῶν συμπολιτῶν μας καὶ τῆς Κυβερνήσεως, οὐ μόνον διὰ τὴν τῶρα προκειμένην ἀνοικοδόμησιν πόλεως καὶ χωριῶν ὀλοκλήρων, ἀλλὰ καὶ διὰ πᾶσαν τοῦ λοιποῦ τεκτονικὴν ἐργασίαν. Ἐξ αὐτῶν οἱ ἀναγνώσται μας θέλουσι πληροφορηθῆ ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Λευκάδος ἢ δὲν πρέπει νὰ οἰκῆται ὑπὸ ἀνθρώπων, ἢ πρέπει αἱ οἰκοδομαὶ νὰ κατασκευάζονται μονόροφοι καὶ ξύλινοι, στηριζόμενοι ἐπὶ ἀμμολιθίνης βάσεως, οὐχὶ ἐψηλοτέρας τῶν τριῶν ποδῶν. Καλὸν δὲ καὶ στερεὸν οἰκοδομικῆς ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς οἰκίας, ὡς ἡ Ἀγγλικὴ προοτασία ὀκοδόμησεν εἰς τὴν θέσιν *Καὶ ν ὀ ρ ι α χ ὼ ρ α*, κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ σειμοῦ τοῦ 1825.

Πρώτη καταστροφή. — 1612, μηνὶ Μαΐῳ 16, ἡμέρα ε'. ἄρχισαν καὶ ἐγίνοντο οἱ σειμοὶ εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν, καὶ ἔγιναν τὴν πρώτην ἡμέραν, ὦρα γ'. τῆς ἡμέρας, ἤγουν τῆς Πέμπτης δύο σειμοὶ, ὥστε ὀποῦ ἀνθρώπος δὲν τοὺς ἐνθυμεῖται, καὶ πάλιν ἄρχισαν καὶ ἐμεταγίνοντο κατ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα ἕως πενήντα, ἔξηντα ἡμέρας, καὶ δὲν ἔπαυσαν μῆτε νύκτα, μῆτε ἡμέραν, καὶ ἐκόπει πολὺς τόπος εἰς τὴν Λευκάδα, καὶ πολλὰ χωρία ἐξεθεμελιώθησαν ἀπὸ τὸν πάτον, καὶ ἐγύρισαν τὰ θεμέλια ἄνω κάτω, ὥστε ὀποῦ ἔμελε νὰ καταποντίσῃ ὀλη ἡ Λευκάδα, καὶ ἐγίνῃ εὐφορία κ.τ.λ. (Σημ. Ἰερώς Νικολ. Ζαμπελίου).

Δευτέρα καταστροφή. — 1613, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ 2, ἡμέρα Γ'. ὦρα γ'. τῆς ἡμέρας, ἄρχισαν πάλιν οἱ σειμοὶ εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν καὶ εἰς ὀλην

τὴν Δευκάδα, καὶ ἐγένη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἓνας μέγας σεισμός, ὥστε ὁποῦ δὲν τὸν ἐνθυμᾶται ἄνθρωπος εἰς τὸν αἰῶνα, κἀγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς Νικόλαος Ἱερέως, μόνος διὰ ταῖς πολλαῖς μου ἁμαρτίαις, ἔτυχα εἰς τὴν θεῖαν μυσταγωγίαν, πρὶν τοῦ τελειῶσαι τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ μετὰ τὸ τελειῶσαι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἄρχισεν μέγας καὶ φοβερός σεισμός κἀγὼ μόνον ἐξέστην καὶ ἔμεινα ἄρωνος, καὶ πάλιν ἔπεσαν πολλὰ σπίτια εἰς ὄλην τὴν Δευκάδα, καὶ τόποι πολλοὶ ἔπεσαν, καὶ ἐκορημνίσθησαν καὶ ἡ καμάρες εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύρα, καὶ τὰ σπίτια τῆς ἁγίας Μαύρας ὅσα ἦτον μὲ ξυλοδεσὰ ἔπεσαν τὰ κεραμίδια καὶ ἐσυντριφθῆσαν, καὶ ὅσα ἦτον πέτρινα ἐροράγησαν ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω, καὶ ἔπεσαν καὶ τὰ κεραμίδια καὶ ἐσυντριφθῆσαν, ὅμως ἔπεσαν καὶ εἰς τὸ Κάστρο δύο μιναρέδες, καὶ ἐροράγησαν καὶ τὰ παλάτια ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω, καὶ ἔπεσαν πολλὰ παλάτια, καὶ οὕτως ἄρχισαν πάλιν νὰ γίνωνται σεισμοὶ νύκτα καὶ ἡμέραν ὁποῦ δὲν ἔπανοσαν ποτέ. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως).

Τρίτη καταστροφή. — 1625, μηνὶ Ἰουνίῳ 18, ὥρα α'. τῆς ἡμέρας, ἡμέρα Σαββάτου ἐγένη ἓνας μέγας σεισμός, καὶ ἔπεσαν ἡ καμάρες ὄλαις, καὶ εἰς τὴν Ἀμαξικὴν τὰ σπίτια ὄλα καὶ μαγαζία καὶ κτιστὰ καὶ ταύλινα, καὶ ἐγύρισαν τὰ θεμέλιά τους ἄνω κάτω, καὶ ἔπεσαν καὶ μερικὰ σπίτια εἰς τὴν χώραν καὶ εἰς τὸ Κάστρο καὶ εἰς τὴν ἄλλην μεριά, καὶ ἔπεσε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ὄλη, καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ κελιά, καὶ ἡ Παναγία εἰς τοὺς Κήπους, καὶ εἰς τοὺς Τσουκαλάδες ἡ Ἀγία Ἀναστασία, καὶ ἄλλα μερικὰ σπίτια εἰς τὰ περιχώρα τῆς Δευκάδος, καὶ εἰς ὄλα τὰ ξερόμερα ἐγένη πολλὴ ζημία, καὶ ἄρχισαν καὶ ἐγίνοντο καὶ ἄλλοι σεισμοί, ἀμμὴ ὁ πρῶτος ἦτον μέγας, ὁποῦ ἄνθρωπος δὲν τὸν ἐνθυμᾶται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἐκόπησαν καὶ ἡ καμάραις ὄλαις, καὶ ἔκαμε νὰ ἔλθῃ τὸ νερὸν εἰς τὴν χώραν ἕως τὰς 20 Σεπτεμβρίου. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως).

Τετάρτη καταστροφή. — 1630, μηνὶ Ἰουνίῳ 22, δύο ὥραις τῆς ἡμέρας ἐγινε σεισμός μέγας καὶ ἔπεσαν ἡ καμάρες, καὶ πολλὰ σπίτια εἰς τὴν χώραν καὶ εἰς τὸ Κάστρο τῆς Ἀγίας Μαύρας, καὶ ἐχάλασαν καὶ εἰς τὴν Κατοῦνα τοῦ Καριώτη ὄλα τὰ σπίτια ἐξερορίζωθησαν καὶ τὰ δένδρα, καὶ εἰς ὄλην τὴν Δευκάδα ὁμοίως ἔπεσαν τὰ σπίτια εἰς μερικὰ χωρία δὲν ἔμεινε σπίτι, τὰ θεμέλια ἐγύρισαν ἄνω κάτω, καὶ ἐκόπη καὶ πολὺς τόπος, καὶ ἐσκοτόθησαν καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὴν Δευκάδα κ.λ.π. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως).

Πέμπτη καταστροφή. — 1704, Νοεμβρίου 11, τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου, ὁποῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἦτον ἑορτὴ τοῦ μεγαλομάρτυρος Μηνᾶ, ξημερόνοντας Κυριακὴ, ὥρα μία καὶ μισὴ τῆς νυκτός, ἐγένη ἓνας φοβερός σεισμός ὁποῦ ἔπεσαν εἰς τὴν Ἀμαξικὴν ὅσα σπίτια ἦτον τοίχινα καὶ μερικὰ ταύλινα, καὶ ἡ Ἐκκλησίαις, μόνον ὁ Ἄγιος Ἀθανάσιος ἔμεινε, ἐπειδὴ καὶ ἦτον ξύλινος, ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Κάστρον ἔπεσαν καὶ ἐκεῖ μερικὰ

σπίτια, και τὰ ἄλλα ὅλα ἐδραπανίσθησαν, και ἐσκοτόθησαν και μερικοὶ ἄνθρωποι, εἰς τὴν Ἀμαξικὴν 13, εἰς τὸ Κάστιρον 3, και ἄλλοι ἐλαβόθησαν, ὁμοίως ἔπεσαν και εἰς τὸ Φρίνι πολλὰ σπύτια, και εἰς ὄλην τὴν νῆσον τῆς Λευκάδος ἔγινε φοβερός ὁ σεισμός, και ἔπεσαν μερικά μοναστήρια, και πολλὰ σπύτια εἰς τὰ χωρία και ἡ Ἀγία Ἀναστασία εἰς τοὺς Τσουκαλάδες, και ἐσκοτόθη ἡ Ἀθανοῦλα ἡ γυνὴ τοῦ Μύχου τοῦ Σωφρονᾶ και ἔπεσαν τὰ κελιά και τὸ παλάτιον τῆς Ἐπισκοπῆς, και ἡ Παναγία εἰς τὴν Γύραν, μάλιστα εἰς τὸ Δράγανο ἐβύθησεν ἕνα σπύτι, και μόνον ὀλίγο φαίνεται, και ἐγίνη πολλὴ και μεγαλοτάτη ζημία εἰς ὄλην τὴν νῆσον και Ἀγίαν Μαύραν, και ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν τὸν σεισμόν ἔγιναν και ἄλλοι πολλοὶ ἡμέραις; πολλαῖς, μὰ ὡσάν αὐτὸν ὁποῦ ἐγίνη πρῶτον κανένας ἄλλος δὲν ἐγίνη, διότι τέτοιος ἦτον ὁποῦ κανεῖς εἰς τὸν αἰῶνα δὲν τὸν ἐνθυμᾶται, και ἐχάλασαν παντελῶς ἡ καμάρις ὄλαις και οἱ χαζουνάδες κ.τ.λ. (Σημ. ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τηρουμένου εἰς τὸ Ἀρχαιοφυλάκειον).

Ἐκτη καταστροφὴ.— 1722, Μαΐου 25, ἀφ' ἑσπέρας ἐπιφωσκοῦσης πέμπτης ἔγειναν δύο σειμοὶ ἀλλεπάλληλοι, και ἔπεσαν εἰς τὰ χωρία τῆς Λευκάδος πολλὰ σπύτια, ξεχωριστὰ εἰς τὸ Ἀθάρι, Διαμιλιάνι, Αἰπέτρον, ἐγίνη πολλὴ φθορὰ κ.τ.λ. (Σημ. τοῦ Ἱερέως Γεωργ. Ζαμπελίου).

Ἐβδόμη καταστροφὴ.— 1723, Φεβρουαρίου 9. Ἀφ' ἑσπέρας ἐπιφωσκοῦντος Σαββάτου ἔγινε σεισμός μέγας και φοβερός, και ἐκσάτησεν εἰς πολλὴν ὥραν και ἐταράχθησαν ὅλα τὰ σπύτια κ.τ.λ. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως).

— Φεβρουαρίου 11, ὥρα ἐννάτη τῆς νυκτὸς ἀγαζούσης β'. ἔγινε μεγαλώτατος σεισμός, και ἐχάλασαν πολλὰ σπύτια, και ἔπεσεν τὸ γυναικίτι τῆς Ἐθαγγελιστρίας και ἐρραγίσθη εἰς πολλὰ μέρη ἡ καλλονὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ, τὸ καύχημα ταύτης; τῆς νήσου, και ἐρραγίσθη ἀκόμη τὸ καμπαριὸν τοῦ Σωτήρος, και ὁ τοῖχος τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, και ἄλλα σπύτια, τὰ μὲν ἔπεσαν, τὰ δὲ ἐρραγίσθησαν, και ἐγίνη ζημία ὄχι ὀλίγη εἰς τὴν Ἀμαξικὴν, και ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν ἔγιναν και ἄλλοι πολλοὶ σειμοί, νύκτα και ἡμέραν μικροί. κ.τ.λ. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως).

Ἐγδὴ καταστροφὴ.— 1767, Ἰουλίου 11, ἔγινεν ἕνας σεισμός φοβερός και παγκόσμιος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε μεγάλον ἀφανισμόν. (Σημ. ἐκ τοῦ βιβλ. τοῦ Ἀγ. Νικολάου).

Ἐννάτη καταστροφὴ.— 1769. Ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ α'. ἔγινε σεισμός μέγας και φοβερός εἰς ὄλην τὴν Νῆσον και εἰς τὴν χώραν, τῆς ὁποίας ἔγινε ζημία μεγάλη εἰς τὰ σπύτια και ἐκκλησίας και μετὰ τὸν αὐτὸν ἠκολούθησαν γὰ γίνωνται και ἕτεροι μικρότεροι καθημερινά, ἕως τὰς ὕστερας τοῦ ἀκολούθου Νοεμβρίου, τὸ αὐτὸ ἔτος. (Σημ. Ἱερέως Ζαχαρία Ζαμπελίου)».

Ἀκολουθεῖ ποίημα περιγραφικὸν τοῦ σεισμοῦ τούτου, ὑπογραφόμενον: ΣΤΑΘΗΣ ΣΠΗΛΙΩΤΗΣ ἔλαμα τὸ παρὸν [βλ. Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν, ἀρ. 726, σ. 1986].

«**Δεκάτη καταστροφή.**—1783, Μαρτίου 9, ἡμέρα πέμπτη τῶν ἀγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων εἰς τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς ἐγινε σεισμὸς μέγας καὶ φοβερὸς εἰς ὅλην τὴν Νῆσον, δίχως παραμικρὰν ζημίαν. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως).

— Μαρτίου 11, ἐγινε σεισμὸς ἕτερος ἕνας μεγάλος. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ).

— Μαρτίου 12, ἡμέρα Κυριακῆ πρὶν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἐγένεον πάλιν σεισμὸς μεγαλήτερος καὶ φοβερώτερος ἀπὸ τοῦ Σαββάτου εἰς ὅλην τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὅποιαν ἐκρημνίσθησαν ὅλα τὰ σπιτία ἐκ θεμελίων τοῦ χωρίου Ἀθήνη. Ὁμοίως ἐκρημνίσθησαν ἀρκετὸν μέρος σπιτίων εἰς τὰ χωριά Ἀϊ-πέτρο, Δράγαρο, Κομιλιό, Καλαμίτσι, Διαμιλιάνι, Ἐξάνθια, Ἀϊλιό, Ἐγκλουβή, Σίβρο καὶ Βουρνικά, μὲ θάνατον ψυχῶν 25. Εἰς τὰ ἄνωθεν χωρία καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸ Ἀθήνη, Δράγαρι καὶ Καλαμίτσι, ὁμοίως καὶ ἐδῶ εἰς τὴν χώραν ἐσυντρίφθησαν σχεδὸν ὅλα, καὶ ἡ περισσότεραις Ἐκκλησίαις, καὶ μετὰ τὸν αὐτὸν σεισμὸν ἐγιναν καὶ ἄλλοι πολλῶτατοι, μικρότεροι, οἵτινες ἀκολούθησαν νὰ γίνωνται ἕως τὰς 20 τοῦ ἀκολουθίου Μαΐου, καὶ στοχαζόμενος νὰ ἐπαύσαν ἐπῆγαμεν τὴν εἰκόνα τῆς Κυρίας Θεοτόκου πεφανερωμένης, τὴν ὅποιαν ἐκατεβάσαμεν εἰς τὰς 12 τοῦ ἄνω Μαρτίου, καὶ ἐξαίφνης εἰς τὰς 27 τοῦ αὐτοῦ Μαΐου, ἡμέρα Σαββάτου εἰς τὰς 23 ὥρας, μετὰ τὸν ἔσπερινόν, ἐγένεον ἄλλος σεισμὸς μεγαλήτερος καὶ σφοδρότερος σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν νῆσον, καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Ἀμαξικήν, δίχως ζημίαν ἀλλὰ μέγαν συντριμμὸν τῶν συντριφθέντων σπιτίων, καὶ ἐξακολούθησαν νὰ γίνωνται μὲ φόβον μας αἰετον ἕως τὰς 4 Αὐγούστου 1783. (Σημ. τοῦ αὐτοῦ Ἱερέως)».

Ὁ σεισμὸς τῆς 11/23 Μαρτίου λήξαντος, τῷ ὄντι ἐπέφερον εἰς τὴν νῆσον μεγάλας καταστροφάς, καὶ τὸν θάνατον 60 ἀνθρώπων. Παρετήρησα ὅτι τόσον εἰς τὴν πόλιν, ὅσον καὶ εἰς τὸ φρούριον δὲν ὑπάρχει οἰκοδομή, ἥτις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτιον νὰ μὴν ἐβλάβη, καὶ ἰδίως αἱ ἐκκλησίαι, αἵτινες εἶναι ὅλως λίθιναι. Παρομοίως καταστροφὰς ἐπέφερον καὶ εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν νῆσον, ἀλλὰ τὰ χωρία Ἀθήνη, Δράγαρο, Ἅγιος Πέτρος καὶ Σίβρον ὑπέφερον πλέον τοῦ λοιποῦ. Εἰς νερόμυλος τοῦ Κυρίου Τοσολαμπᾶ κατέστη σωρὸς λίθων, εἰς ἕτερος ἀνεμόμυλος εἰς Ἅγιον Πέτρον ἐτάφη μὲ πέντε ἀνθρώπους εἰς τὰς ἀβύσσους, ἐπιπεσόντιος ἐπ' αὐτοῦ τμήματος βουνοῦ. Ἄλλο τμήμα βουνοῦ εἰς χωρίον Ἀθήνη κατεκρημνίσθη, αἱ δὲ οἰκίαι τοῦ χωρίου τούτου εἶναι διόλου καταχάλασμένα. Εἰς Δράγαρον μία οἰκία κατεδαφίσθη ἐκ θεμελίων εἰς τρόπον μοναδικὸν κ.τ.λ. (Ἐπιστολὴ 20ῆς Ἀπριλίου 1783, τοῦ Μηχανικοῦ Πέτρου Γιρόντη, πρὸς τὸν εἰς Κέρκυραν ἀδελφόν του Φραγκίσκον - Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ).

Ἐνδεκάτη καταστροφή. — Ἡ νῆσος Λευκάς υπόκειται εἰς σειμούς συνεχεῖς καὶ σφοδρούς καὶ πολλάκις καταστρεπτικούς ὡς τῷ 1815, δεινῶς κατασεισθεῖσα ἔπαθε πολλά, καὶ πολλαὶ τῶν οἰκοδομῶν αὐτῆς κατεδαφίσθησαν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν κατοίκων ἐθανατώθησαν. (Ἴδε Ἑλληνικά Ῥαγκαβῆ, τόμ. γ', σελ. 708).

Δωδεκάτη καταστροφή. — 1825. Τῇ 7 Ἰανουαρίου, ἡμέρα ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ περὶ ὥραν 12, παρὰ 10 λεπτά, συνέβη μέγιστος σεισμός· πρὶν δὲ αὐτοῦ τὸ κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς νήσου, ἀπέναντι τοῦ χωρίου Καλαμίτσι κείμενον ἀκατοίκητον νησιδίον, τὸ κολούμενον Σέσουλα, ἐκαλύφθη κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ τὴν στιγμήν ταύτην ἐξῆλθεν καπνὸς μαῦρος ἐξ αὐτοῦ καὶ συγχρόνως ἠκούσθη εἰς Λευκάδα μεγάλη βοή καὶ μετ' αὐτὴν συνέβη δεινὸς κλονισμός, καθ' ὃν ἐπέκεινα τῶν 60 ἀνθρώπων ἐθανατώθησαν καὶ ἕως 80 ἐλληγώθησαν ἐντὸς τῆς χώρας, ἔκτος τῶν ὄσων ἔπαθον εἰς τὰ χωρία κ.τ.λ.

Δεκάτη τρίτη καταστροφή. — Περὶ τῆς καταστροφῆς ταύτης ἐγράψαμεν καὶ προηγουμένως. Καὶ νῦν δὲ λέγομεν ἐν συνόψει τὰ ἐξῆς.

1869, Δεκεμβρίου 16, περὶ τὴν χαραγὴν ἐγένετο μέγας σεισμός καταστήσας τὴν πόλιν μας σωρὸν ἔρειπίων· μόλις ἐν αὐτῇ διεσώθησαν ἀβλαβεῖς 20 - 25 οἰκίαι. Ἐκ δὲ τῶν 16 ἐκκλησιῶν μόνη ἡ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ. Τὴν αὐτὴν καταστροφὴν ἐπέφερε καὶ εἰς τὸ χωρίον Τσουκαλάδες, εἰς δὲ τὰ ἄλλα χωρία ἡ ζημία ἐγένετο μετριωτέρα. Παρατηρήθη δὲ αἱ μὲν λίθιναι οἰκοδομαὶ ἐκ θεμελίων κατεστράφησαν, αἱ δὲ ξύλιναι προσεβλήθησαν ἐν μέρει.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ¹ ΑΡ. 7

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ, ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ, Τόμ. Ι, σελ. 355

1273 ΣΕΠΤ. —

ΑΛΒΑΝΙΑΣ - ΗΠΕΙΡΟΥ (ΔΥΡΡΑΧΙΟΥ)

7. Τότε τοίνυν μετὰ καιρὸν καὶ τὰ περὶ τὸ Δυρράχιον ξυνέβη ἕλεινὰ καὶ πλήρη δακρύων. Κρονίου² γὰρ ἐνοτάντος μηνὸς ἀουνήθεις ψόφοι τὴν γῆν ἐτάρασαν συνεχῶς, οὗς δὴ βοασμοὺς κοινολογῶν εἶποι τις, καὶ δήλοι ἦσαν σημαίνοντες ἐπὶ τὸν ἐγγύθεν κακόν. μᾶς γοῦν ἡμέρας καὶ συνεχέστερον ἐπήχουν οἱ κρότοι καὶ μεῖζον ἢ πρότερον. τοῖς μὲν οὖν ἐμπεσοῦσα δειλία ἔξω που κατοικεῖν τοῦ ἄστεος ἐπειθεν, ὡς εἰ πλέον γένηται ἀλυξείουσι. ἀλλὰ νῦξ ἦν ἐπιγινομένη τοῖς ἡμερινοῖς ἐκείνοις θορόβοις, καὶ σεισμοὶ ἐμπύπτε βαρῦς καὶ τῶν μνημονευομένων μεζών. ἦν δ' ἐκεῖνος οὐ τρόμος, ὡς ἂν τις εἶποι, γῆς κατὰ τὸ λέχριον κινουμένης, ἀλλὰ κατὰ σφυγγμοὺς ἀναίναγμός, ὡς ἐν ἀκαρεῖ πᾶσαν τὴν πόλιν ἐκείνην ἐκ θεμελίων ἀνατραπῆναι καὶ πεσεῖν εἰς τοῦδαφος. οἴκοι δ' ἐκεῖνοι καὶ ἀναστάσεις κιομῶτων μηδὲ τὸ βραχὺ ἀντισχόντες ἐνεδίδοσαν καὶ κατέπιπτον, ἐναπολαμβάνομένων ἐν τὸς τῶν ἀνθρώπων, μηδενὸς ἔχοντος ὄπη φύγοι. τὸ γὰρ τῶν οἰκοδομημάτων συνεχὲς τῇ ἐκείνων φυγῇ προοίσιετο, καὶ πολλῶ ἦν ἄρον ἐντὸς οἰκιῶν ἢ ἐξιόντας σώζεσθαι, πλὴν κάκεινων σωθεισῶν ἐκ μέρους. οὐδὲ γὰρ ἦν ἦτις καὶ κατὰ τὸ ἀκέραιον διεγένετο. ἄλλη γὰρ ἐπ' ἄλλη συνέπιπτε, καὶ ὁ ταύτης πεσοῦσης τὸν κίνδυνον ἀποδορὰς κατὰ τινα τύχην ἐπιπεσοῦσης ἄλλης συναλαμβάνετο. καὶ ἦν ἀθρόον μὲν τὸ δεινόν, δυσχερὲς δὲ ἡ ὥστε τινα φυγόντα σώζεσθαι. πολλοῖς δὲ καὶ ὄναρ ἐπέστη, οἱ καὶ πρὶν μαθεῖν τὸ συμβᾶν οὐκ ἔφθανον ἀπολλύμενοι. παιδάκια δὲ καὶ βρέφη μὴδ' ἔχοντ' εἰδέναι τὸ χαλεπὸν τοῖς ἐρειπίοις συγκατεπνίγοντο. τοσοῦτος δ' ἦν ὁ ἐξαίφνης κτύπος καὶ θόρυβος, ὥστε καὶ τῆς θαλάσσης ἀναβρασσομένης ἔξωθεν τοὺς περιγεγονότας ὑπονοεῖν, οὐχ ὅπως ἀρχὴν ὠδίνων ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τοῦ κόσμου ἐπιστῆναι συντέλειαν· τῷ γὰρ παραθαλασσίαν μὲν τὴν πόλιν ἐκείνην εἶναι, δεινὸν δὲ καὶ τιναγμὸν ἐμπεσεῖν ἐξαίφνης, τόσου μὲν θορόβου γεγονότος ἀνθρώπων, τόσου δὲ κτύπου ἐπικαταπιπτόντων ἀλλήλοις τῶν οἰκημάτων, οἱ ἔξωθεν εὐθεθέντες μεζόνως κατασεισθέντες τὰς ἀκοὰς οὐδὲν εἶχον ὑπονοεῖν ἕτερον ἢ τοῦ κόσμου παντὸς ἐξαφάνειν. ἐπ' οὐκ ὀλίγον οὖν τοῦ σεισμοῦ κρατήσαντος, ὡς μηδὲν ἐοτὸς ἐγκαταλειφθῆναι, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐντὸς καταπεσεῖν

¹ Τοῦ κειμένου τούτου δὲν ὑπάρχει ἀντίστοιχος ἐνθύμησις, ἀνεγράφη ὁμοῦς διότι ἔχει παραλείψει νὰ καταχωρήσῃ τοῦτο ὁ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ (VII) εἰς τὴν συλλογὴν του.

² Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐορτὴν τῶν Σατουρνάλιων τῶν Ῥωμαίων, ἧτοι εἰς τὰ μέσα Δεκεμβρίου.

καὶ τοὺς ἀνθρώπους συγκαταχῶσαι, παρὰ μόνην αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν (ἐκείνη γὰρ καὶ ἀντέσχε καὶ οὐχ ὑπήκουε τῷ σεισμῷ), ἡμέρας δὲ φανείσης συντρέχουσιν οἱ περίοικοι ἅμα μακέλλαις τε καὶ δικέλλαις καὶ παντὶ τῷ προστυχόντι ὀργάνῳ πρὸς δρυγὴν χρώμενοι, καὶ προσπεσόντες ὄρουτον, ἵνα γοῦν καὶ τισι ταλαιπώροις ἔτι ζῶσιν ἀπαμύναιεν τοῦ κινδύνου, τὸ δὲ πλεόν ὡς ἂν καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν ἐκφορήσαντες τοῖς ἐρειπίοις κατασπασθέντα λαβόντες ἔχοιεν τότε γὰρ τοῖς πράγμασιν τῶν πεσόντων καὶ οἱ κληρονόμοι συγκατεδύοντο, καὶ ὁ λαγχάνειν τὰς ἐξούλης δίκας ἐκείνοις οὐκ ἦν. ἐφ' ἡμέραις οὖν ἅπαν τὸ γεγονός εἰς ἔδαφος κατασκάψαντες καὶ χουσοῦν ἀμήσαντες θέρος Ἄλβανοί τε καὶ οἱ περίοικοι, ὡς ἅμῃς χρώμενοι ταῖς δικέλλαις, τέλος ἔρημον ἀφιαῖσι τὴν ποτε πόλιν ἐκείνην, γνωριζομένην σημείοις τισὶν ἀμυδροῖς, ἐν οἷσι καταλεγομένην οὐ τῷ εἶναι ἀλλὰ μόνῳ τῷ ὀνομάζεσθαι. ὁ δ' ἐκείνης ἀρχιερεὺς Νικήτας εὐρεθεὶς κάκεινος τῷ τότε, καὶ φυλαχθεὶς μὲν ἀλλ' ἐν πολλοῖς τῶν μελῶν τὰ σύμβολα τοῦ κινδύνου φέρων, πικρὰν ἰδὼν συμφορὰν καὶ ἦν ἥκιοι' ἂν τις καὶ προσεδόκησε πώποτε, κατὰφοβος φεύγει, ἀφείς ἔρημον οὐχ ἑαυτοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ταύτης ἐποίκων καὶ κάλλους κτισμάτων καὶ πραγμάτων αὐτῶν τὴν μητρόπολιν.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Αί εις τὴν παροῦσαν μελέτην ἀναγραφόμεναι ἐνθυμήσεις ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν γειτονικῶν αὐτῆς χωρῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, αἵτινες, ἐδημοσιεύθησαν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, προηγουμένως εἰς ἴδιον τεῦχος, ἀνέρχονται ἐν συνόλῳ εἰς 63, καθὼς δεικνύει ὁ κατωτέρω κατάλογος. Εὐχόμεαι ὅπως εἰς τὸ μέλλον ἐμπλουτισθῇ ὁ κατάλογος οὗτος καὶ δι' ἄλλων ἐνθυμήσεων καὶ ἀποτελέσῃ οὕτω σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας τῶν σεισμῶν.

Γενικώτερον ἀνάλογον ἐργασίαν δύνανται νὰ δώσωσιν αἱ ἐνθυμήσεις τῶν Κωδικῶν τῶν Ἱερῶν Μονῶν, Ἐκκλησιῶν κ.τ.λ. εἰς τοὺς Φυσιοδίφας καὶ ἄλλων κλάδων, διότι περιέχουσι ποικίλον ὕλικὸν ἐρεῦνης λ. χ. τῆς Συστηματικῆς καὶ Φαρμακευτικῆς Βοτανικῆς, Μετεωρολογίας, τῆς σπουδῆς τοῦ ἐνάστρου Οὐρανοῦ κ. ἄ.

ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ, ΤΩΝ ΑΓ. ΜΟΝΩΝ: Φιλαθέου (2), Μεγίστης Λαύρας (2), Ἁγ. Ἰβήρων (2), Βατοπεδίου (3), Κουτλουμουσίου (2) καὶ Παντελεήμονος (2)=	13	—
ΠΡΟΠΟΝΤΙΑΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ	8	9 - 12
ΔΥΤ. Μ. ΑΣΙΑΣ, ΣΜΥΡΝΗΣ—(ΦΩΚΑΙΑΣ)	2	16 - 17
ΧΩΝΩΝ ΚΑΙ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ	1	17
ΧΙΟΥ—ΔΕΣΒΟΥ, ΧΙΟΥ	3	21 - 22
ΔΕΣΒΟΥ	1	25
ΚΕΝΤΡ. ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΠΑΡΟΥ.	1	27
ΘΗΡΑΣ	3	29 - 34
ΚΡΗΤΗΣ	8	36 - 39
ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ, Α) ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ, ΔΕΥΚΑΛΟΣ	1	42 - 43
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	2	44
Β) ΛΑΒΑΝΙΑΣ—ΗΠΕΙΡΟΥ, ΑΥΛΩΝΟΣ	1	46
ΤΕΠΕΛΕΝΙΟΥ	1	48
ΚΕΝΤΡ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ—ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	1	51
ΒΕΡΡΟΙΑΣ	1	51
ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΕΡΩΝ, Α) ΓΝΩΣΤΟΥ ΤΟΠΟΥ	8	52 - 54
Β) ΠΙΘΑΝΟΥ	3	55
Γ) ΑΔΗΛΟΥ	5	56 - 57
	<u>63</u>	

BEITRAG ZUR KENNTNIS DER ERDBEBENGESCHICHTE
IN GRIECHENLAND UND DEN NACHBARLÄNDERN
AUS DEN «ERINNERUNGEN»

Die früheren Besitzer und Leser von alten Manuskripten und religiösen Büchern hatten die Gewohnheit auf den ersten Seiten oder an den Rändern ihrer Bücher verschiedene zeitgenössische Ereignisse aufzuschreiben, welche auf sie einen grossen Eindruck gemacht hatten z. B. Tod berühmter Männer, historische, lokale und allgemeine Ereignisse, verschiedene Katastrophen, wie Feuersbrunst, Pest, Teuerung u. s. w. Unter diesen Aufzeichnungen nehmen die Erdbeben einen ausserordentlichen und besonders wichtigen Platz ein, weil sie die frischen Eindrücke schildern und genau mit den wirklichen Ereignissen und ihren bestimmten Daten übereinstimmen, deren Gedächtnis die Verfasser verewigen wollten. Die Aufzeichnungen sind, wie die Schreiber selbst sagen «zur Erinnerung» geschrieben.

SPIROS LAMBROS hat davon eine systematische, «Erinnerungen» betitelte Sammlung gemacht. Die erste Serie wurde von LAMBROS in seinem «HELLINOMNIMON» unter dem Titel «Erinnerungen» d. h. erste Sammlung von chronischen Notizen veröffentlicht. Die zweite Sammlung befindet sich in seinen Mémoires, welche leider noch nicht herausgegeben wurden. Eine ähnliche Veröffentlichung wurde kürzlich von anderen Schriftstellern z. B. von SOPHRONIOS EUSTRATIADIS ARCADIOS in dem hellenischen Katalog des Klosters Vatopedion 1924 und von SPIROS LAURIOTIS im Katalog Codex Megistis Lavras 1925 herausgegeben.

* * *

Diese Veröffentlichung ist eine Fortsetzung des Studiums der «Erinnerungen» ausserhalb des Berges Athos¹, von anderen

¹ M. I. MARAVELAKIS, Contribution à l'étude des séismes du Mont Athos par les «Mémoires», Thessalonique 1937.

Teilen Griechenlands und den Nachbarländern. Diese Arbeit ist in 6 Kapitel eingeteilt, wie folgt:

- I. KAP. GEBIET DES MARMARA-MEERES
- II. > WEST. KLEINASIEN, MIT DEN INSELN CHIOS UND LESBOS
- III. > ZENTR. UND SUDL. ÄGÄISCHES MEER
- IV. > IONISCHES MEER, ALBANIEN — EPIRUS
- V. > ZENTR. MACEDONIEN — CHALKIDIKI
- VI. > VERSCHEIDENE ANDERE ORTE

Der erste Teil dieser Veröffentlichung enthält das Studium dieser obigen 6 Kapitel, denen je eine seismologische oder bibliographische Einleitung vorausgeht. Wir lesen hier im ganzen 50 Erinnerungen, welche Erdbeben beschreiben.

Der zweite Teil enthält die TEXTE der Byzantinischen Chronographen oder anderer Schriftsteller, welche sich auf die Erinnerungen beziehen.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- XXIII. Μ. Ι. Μαραβελάκι, ΣΠΟΥΔΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ (Σεπτέμβριος 1932). Οί σεισμοί του Ἁγίου Ὁρους ἐκ τῶν ἐνθυμήσεων, Θεσσαλονίκη 1937.
- XXII. Μ. Ι. Μαραβελάκι, ΣΠΟΥΔΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ (Σεπτέμβριος 1932). Ὁ χρυσταλλοπαγῆς ὄγκος Βερτίσκον καὶ αἱ περίε αὐτοῦ θέματα. Πρὸ-καὶ μετασεισμικὴ οὐσία, Θεσσαλονίκη 1936.
- XXI. J. Mihailovic, La séismicité de la Thrace, de la mer de Marmara et de l'Asie Mineure, Beograd 1933.
- XX. Μ. Ι. Μαραβελάκι, Οί γεωλογικοὶ καὶ μακροσεισμικοὶ χαρακτήρες τῶν οισμῶν τῆς Χαλκιδικῆς (Σεπτέμβριος 1932), Θεσσαλονίκη 1933.
- XIX. Γ. Α. Βορέαδου, Αἱ σεισμικαὶ δονήσεις τῆς βορείου Εὐβοίας τῆς 11ης καὶ 13ης Σεπτεμβρίου 1931, Ἀθῆναι 1932.
- XVIII. Wilf. von Seidlitz, Diskordanz und Orogenese der Gebirge am Mittelmeer, Berlin 1931.
- XVII. J. Mihailovic, Mouvements séismiques Épiroalbanais Beograd, 1927.
- XVI. Ν. Α. Κρητικοῦ, Περί τῆς σεισμικότητος τῶν κυκλάδων καὶ τῆς Κρήτης, Πρακτ. Ἄκ. Ἀθηνῶν. 2. 1926, σελ. 156.
- XV. Λαυριώτου Σπυρίδωνος - Εὐστρατιάδου Σωφρονίου. Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει, Παρίσι 1925.

- XIV. Eustratiades Sophronios Arkadios, Catalogue of the Greek manuscripts in the library of the Monastery of Vatopedion Mt. Athos, Cambridge 1924.
- XIII. August. Sieberg, Geologische, physikalische und angewandte Erdbebenkunde, Jena 1923.
- XII. Σπύρου Λάμπρου, Ἐνθυμήσεων, ἤτοι χρονικῶν σημειωμάτων συλλογή δευτέρα. ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ, τόμ. 16, σελ. 407 - 420, Ἀθῆναι 1922.
- XI. A. Philippson, Handbuch der Regionalen Geologie. V. Band. 2 Abteilung. ΚΛΕΙΝΑΣΙΕΝ, Heidelberg 1918.
- X. Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, Ἀθῆναι.
- IX. Σπύρου Λάμπρου. - Ἐνθυμήσεων, ἤτοι χρονικῶν σημειωμάτων συλλογή πρώτη. ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ, τόμ. 7, σελ. 123 - 313, Ἀθῆναι 1914.
- VIII. Σπύρου Λάμπρου, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβουργίᾳ (Cambridge) τῆς Ἀγγλίας, τόμος 1.-2. 1895 - 1909.
- VII. Ἀθ. Γεωργιάδου, Περὶ σεισμῶν καὶ κατασκευῆς ἀντισεισμικῶν οἰκοδομημάτων, Ἀθῆναι 1904.
- VI. Κ. Μητσοπούλου, Στοιχεῖα Γεωλογίας, τόμ. II, Ἀθῆναι 1894.
- V. Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ, Ἀθῆναι.
- IV. Παρνασσός, Σύγγραμμα περιοδικὸν κατὰ μῆνα ἐκδιδόμενον, Ἀθῆναι.
- III. Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι.
- II. F. Fouqué, Santorin et ses éruptions, Paris 1879.
- I. V. Raulin, L'île de Crète, tom. I et II, Paris 1867, 69.